

TILBURGS

Et Tilburgs maag nie zo mar verdwène
Net as in veul hèn's' de gerdène
Et is un taol, die er maag weze
Al wier ie ons nôot onderweze
Meej de paplepel kregen we'm ingegoten
Niemand die wies waor ie waar ontsproten
Van moeder op dochter, van vadder op zoon
Et ging zô vanzelf, en ha enne waardige toon.
Mar et dörp dè Tilburg waar, dè bleef mar groeien
Meej die taol van ons ging men aon 't stoeien
Veul woorden klonken ons vreemd in de oren
Van meense die hier nie waare geboren
Et waar stillekes aon gin mode, Tilburgs te praote
Dè krège meer inwoners naa in de gaote
Veul woorden wieren veur ons dus taboe
Al stond men ze dan nog mondjesmaot toe
Zo hong er hier dus niks aon de muur
En gong er niemand naor et schop, och jè schuur
Gin kind stond nog achter ut hèn's hard te janken
Ok al hattet zen èège geschramd aon rauw houten planken.
Wij leerden dettet huilen waar, of deftiger schreien
Jè naaien, dè hiete in ut vervolg vort vrijen.
Un taol die lèèft krèègt steeds nuuwe woorden
Waor ze de betekenis dan wir van vermoorden
Wè hiete vet, dè was groots, un goei leven
En gaaf is nie de verleje tèèd van't werkwoord geven
We motte wel mee in de vaort van de volken
Straks hebben we veur et Tilburgs vort tolken
De kwaol van et Tilburgs, et is zo'n geknaaw
Et klinkt nie zo schôn in de oren, mar raauw
Et is zo vertrouwd, om oe èège te èùte
Dè nuuwe dè kennen ze nog nie zô van bèùte
Ze moeten bij elk woord nog te veul denken
Geef ik un kedooke of moet ik et schenken
Et Tilburgs zô'k dus gère zo haawe
Veur desset ok in et Engels ombaawe
Want wè is Nederlands ik kan't amper snappen
Vergeven van et Engels amper te behappen.
Dèèrom maag et Tilburgs nôot nie verdwène
Net as bij veul meense hullie gerdène.

*Kosset den brèune
eigeluk wel trekken?*

**Jeugdherinneringen van een
gewone volksjongen**

door

Lodewijk van den Bredevoort

Tilburg, november 2006

INHOUD

	Blz.
Lang en saai	3
Hoe et eigeluk zô gekomen is	9
Ieder zen èège wèèrk	19
Vrijdagse kost	30
De bewaarschool	37
De grôte school	44
Van de mof verlost	55
Indoctrinatie	59
Slaope	63
Van zielen opschrèève en kiendjes kôope	67
Van bèùte en binnen speule	70
Onze vadder	85
Van spellekes en kerwaaikes	93
Sporten	96
Et strotje	100
Voetballen	104
Fietsen	108
Kinderarbeid	111
De grôte vekaansie	116
Zingen	126
Siendereklaos	129
Kerstmis	137
Communiefisten	141
Het ziekbed	149
Jeugdbeweging	157

LANG EN SAAI

Troosteloos, saai, un ongezellige straot, zô te zien, Dè kwaam deur de gasfebriek en de electriciteitscentrale die in de straot gevestigd waren. Grôte gashaawers nodigden nie èt van 'kom hier wonen, et is een gezonde wijk'. Ok de koeltorens, deur onze onwetendheid waotertorens genoemd, waren geen sieraad vur de buurt. Zij lieten bij enne verkeerde wend, un sôort motregen vallen. Hil vreemd waar dè, et gebeurde ok as de zon scheen.

Wanneer ze de kolenvergassers opentrokken, moes de waas ôk nie bèute hangen, die zaat dan binnen de kortste keren vol zwarte stippen. Ik kan wel zeggen dè ons moeder daor nie blij van wier, want dan liep ze te mopperen en moese wij ons èège hillemol, èt et zicht haawe. Wie daor over klaogde, over die roetvlokken en wie klaogde daor nie over as hèsvrouw, kréég de raad op et ketoor van de gasfebriek, wij zin aaltij de gasfebriek ok al waar daor de elektriciteitscentrale gevestigd. 'Dan gaode mar ergens anders wonen'.

Et waar un straot van percies enne kilometer lang. Der waar ôk nog un klôoster meej un kerkske derbij, waorin nonnen wôonde, die nôot van ze lève bèute kwamen, die zaten aaltij achter traolies, ze mochten ok nie praote. Dè deeje ze nog hillemol ôt der èège ôok. Ze deeje niks as den hille dag bidden. Ik vond dè as menneke mar vreemd. Wie gaoter naa den hille dag zitten bidden en nôot bèute komen. Dè waren in de ôoge van de meense héél 'godvruchtige' vrouwen, dè godvruchtig snapte ik nie hillemol, want wè ha God meej vruchten te maoke, et zal wel iets katteliëks zèn gewist.

As ge vur un bepaold fist, goei weer moest hebben, koste dè krèège as ge hullie, die nonnen, enne worst beloofde. Die wier die nonnen nie beloofd mar de Heilige Clara, aon wie de nonnen de naom clarissen te danken han. Wè moes enne heilige naa meej enne worst doen. Ze zeeje der nie bij wè vur worst et dan moes zèn, want daor zèn me toch veul sôorte worst hè'k bij de slager wel ens gezien. Ik denk desse dieje

worst nie zelf opaten, die gaven ze weg aon meense, die daor elke dag weer aon de poort stonden meeje un penneke. Dè waren schooiers, meense die zelf gin eten kosse kôope, die nonnen kôokte volgens mèn aaltij meer dan ze zelf opaten, aandere kwamen die schooiers nie elke dag terug meeje der penneke. Aaltij stonden er wel un paor. Daor stonden ôk nog un paor villa's in de straot, twee in totaol en ze stonden neffen mekaar tegenover et gasfebriek. Daor zullen wel rèèke stinkerds in gewôond hebben, ik heb ze nôot gekend.

Ok un un héél grôot gesticht waar der ôot gebouwd. Daor stopten ze de aaw meense in, die niemer veur der èège kosse zôrge. Agge de pech hadt degge as man en vrouw nog meeje tweeje waart, nao un lang en gelukkig huwelijk, wierde daor geschaaje. Ouw mennekes apart op un zaol en ouw vrouwkes van etzelfde. Verbild oe èège desse meeje tweeje nog ens iets zouwe doen, daor zon die nonnen, die daor de baos waren, nie tegen gekund hebben. Daor waar nog un bejaardenhèùs, mar dè waar veur meense, die ôk oud waren mar nog wel un paor centen han, die hoefden nie te schaaie en han un èège kaomer Dè hiete dan ôk gin gesticht, mar hofje.

As ge wô't weten hoe lang enne kilometer waar, moeste de Klinkert van begien toe end mar ens lôope. Ik heb et nôot naogemetten mar ik waar nog mar vèèf toen ze dè tegen me zin en as ge vèèf zèèt isset en hil end want ge moest hil dè stuk dè ge geens gingt ôok wir terug, dè waar toch verder dan degge docht en et waar nergens veur nôdig om oe èège daor muug vur te maake.

Daor waren meense, die bekaant den hille Klinkert elke zondag vier keer liepen. Twee keer naor hullie kerkgebouw en twee keer naor hèn Dè waar eigeluk gin kerk mar un gymnastiekzaol, die op zondag dienst deej as godshèn en die laag bekaant aon et aandere end van de straot vanwaor hullie kwamen, die langs ons hèn liepen. 's Zondagsmèèrges un uur of tien kwaam de stoet vurbij, et waren zo'n man of vèèfentwintig. Mannen en vrouwen en kender. Die meense zullen wel gedocht hebben, wè staon die mennekes ons aaltij zô aon te louwe. Et waren ôok hil aander meense dan wij. Meskes en vrouwen meeje un huidje op en de mannen ok allemol meeje enne hoed op. Om 12 uur gingen ze den aandere kaant èt, wir op hèn aon, de kerkdienst waar

dan afgelôope. 's Middags om un uur of 3 wir van etzelfde en om 5 uur stiefelde de percessie, nao et slotwoord des dominees, wir den aandere kaant op. Eén ding viel wel op, ze liepen allemol keurig in de pas en meeje et gezicht in de plooi. Praoten deeje ze wel tegen elkaar, mar laache deeter gin man. Dè waren meense die waren nie katteliek, dè waren protestantse bokken, volgens wè ze tegen ons vertelden. Die protestanten schêene ons ôk èt veur kattelieke gèète. Die meense zon ok nôot in den hemel komen, want ze han et ware geleuf nie. Wè dè ware geleuf naa percies betékende wies ik ok nie, mar desse nôot in den hemel zon komen, dè vond ik naa wir nie zô èèrg. Et zô der as wij der allemol zon komen nog druk zat worre. Die protestantse jongens liepen ôok aaltij in et gelid, ze deeje onderweege ginne bokkesprong of gevangertje net as wij aaltij deeje as we in un groepke ergens naor toe moese. Zullie heurde bij de zwartekousenkerk, wierter gezeed. Wij wiese bij God nie wè dè waar un zwartekousenkerk. Veul kous zaagde nie bij die mannen en vrouwen, daor waren de rokken en de broeken te lang veur. Ik docht irder aon langekousenkerk want nie alléén de meskes ok de jongens han lange kousen aon, asse korte broeken of rokken aon han. Of die zwart waren dè kan ik men èège niemer herinneren.

Wij wôonde ergens iets over de helft, dè laag netuurluk van welke kaant ge af kwaamt. Et waren ok allemol verschillende hènze, soms twee of drie die ze in éne keer han gezet, mar daor stond er dan wir één neffen, detter in de verste verte nie op leek. De miste hènze han gin verdieping mar allemol wel un schèn dak, soms meeje un dakkepel. In de straot zaten ok nie veul bochten. We han wel straotverlichting, om de 25 meter stond wel zonne gaslantèèrn, die elke dag aongestoken wier deur ééne van de gasfabriek, enne vent meeje zon Fraanse pet op, meeje un paor bieskes erop of un pet zonder gouwe bieskes. Aon de bieskes koste zien welke rang ie had en hoeveul ie verdiende, agge der in thèn waart tenminste, onze vadder wie dè allemol percies. Et maakte wel iets èt of ge meeje enne leerling, of meeje éne die et al jaore deeje te maake had. Wij stonden aaltij et kunstje af te kèèke. Hoe ze't flikte dè zonder lucifers te doen, daor zèn we nôot achter gekomen.

De straot, et wegdek op zen Nederlands gezeed, waar vur fietsers un

straf, om daor deur te moeten, over die hobbelkaaïen. Echte kenderkôpkjes waren et, ingevoerd vanöt den Bels. Daor waar ik nog nôot gewist mar et wier ons verteld. Daor schène z'er zoveul gehad te hebben, desse ze naor ons toe brochte.

Meej et klèèn fietske, dè we toen han, reeje wij nie over die hobbels. Wij fietsten aaltij over de stoep, dus hoe et vuulde om over hobbelkaaïe te rijden, daor wiese wij toen nog niks van en dè perbeerde we ok mar nie.

Schèùn tegenover ons wôonde enne bekker en enne gruunteboer en aon den aandere kaant, op et huukske, zaat enne slager, tegenover un sigarenboer, die ôok taxi reej. Hij ha dan un zwarte pet op, dieje meens van dè sigarenwinkeltje, alléén assie achter et stuur van zenne taxi zaat dan.

Op den aandere hoek zaat un meubelzaak, waor ze zelf de meubels nog maokte, in de werkplaots achter et hès han ze zeker vèèf knèèchte die den hille dag niks anders deeje dan zaoge, schaove en lèème. Wij wieren aaltij subiet weggejaoge, we stonden mar in de weeg, we han der niks te maoke. Dè waar mar goed ôok want stof hong der zat en dè waar toen al nie gezond. Wij moese et wel gezien hebben.

Dieje bekker tegenover ons bakte van dè brôod, dè aon oew taande blééf plekke. De körst waar ôk aaltij verbrand. Dèrom haolde wij daor alléén mar brôod as we ens te kort kwamen. Assie dè brôod wegbrocht naor zen klaante deed ie dè op un fiets meej un grôte maand veurop, hij ha dan aaltij van die kaplèèrze aon. Zen broek kos dao nie tussen de ketting komen Bij dieje gruunteboer kwamen we al hillemol bekaant nôot. Ons moeder haolde soms de gruunte op de mèrt. Eèrpel, bôontjes, erwten en tèunbône teulde we zelf, we han achter et hès enne hille grôte hof. Dieje gruunteboer ging ôk zenne jèùn en èèrpel ötventen. Dè hiete zô as ge er meej langs de deur gingt. Hij ha un perdje, enne pony, die hij veur zen kèèr spande en daormeej zen klaanten afging. Assie em 's aovends ötspande en 's mèèrges wir vur zen kèèr zette, liep ie meej dè pèrdje dwars deur zenne winkel en de höskaomer. Hij moes anders enne hille blok omlôope, om dieje pony

op stal te zetten of wir vur de kèèr te spannen. Dieje gruunteboer waar enne hille dikke vent. Hij waar veural bekend om zen dèùve. Hij is héél dikkels kampioen gewist op de lange afstand meeje dakschèters.

Dur de straot rejen zeker zes keer per dag waogens meeje kolen veur de gasfabriek. Dè ging mar stapvoets, die knollen, dieter vurstonden liepen gestaoi aon. De voerlui liepen er meeje un zwéép in der haand neffen. In den oorlog sloegen ze de jong, die kolen perbeerden te schoepen van de waogens aaf. Ôt die kolen wier gas gehaold en meeje de koksen die dan overbléève, wier water tot stôom verhit, die de turbines deeje draaien waordeur electriciteit wier opgewekt. Zô heb ik et ôk mar in un boek gelezen. Auto's zaagde wèèinig, af en toe enne bestelauto van de PTT.

In die straot voetballen ging nie, de stoep waar te smal en op die kaaien koste alléén oewe nek breken, as ge nie ötkéékt en die kaaibaande zaten ok verekkles in de weeg. Daor waren ôk veuls te veul raomen, as daor un hard schot tegen aon zô komen en hij ging aon diggelen, ik denk degge dan ons moeder geheurd zôt hebben, en nie alléén heure mar veural vuule. Nèè et achterstrotje waar wè betreft voetballen veiliger. Verstoppertje, hinkelen en touwke springen of réépe, dè wier der wel veul gedaon, ge liet dieje hoepel, bij et réépe neffen de kaaibaand rollen. Ok haktollen ging héél goed. Ge sloegt meeje enne pees aon un stökske gebonden tegen enne tol, die ge irst meeje oew haande liet draaien. Deur dieje tol elke keer goed te raoke meeje dieje pees, blééf ie draaien. Al wô zonne tol, assie un te harde lel verkocht kréég, ôok wel ens deur un raom vliegen. Dè kwaam naa wir nie zoveul veur.

Aon den overkaant zaat nog un sigarenwinkeltje van Hexspoor, dè ok snoep verkocht. Et bekendste höshaawe van hil de straot waar un höshaawe van Jan Stéén. Hij hiete gin Stéén, mar dè wier gezeej, tenminste ons moeder had et aaltij over 'et lèèkt wel un höshaawe van Jan Stéén', wanneer wij onze rotzooi nie opgerèumd han. Et waar enne gruuntegrossier van wie dè höshaawe waar. Ze han er héél veul kender en as ik zeg héél veul, bedoel ik ok héél veul. Waor ze allemol meeje die jong bléève 's aovens, asse te bed moese, hè'k men èège wel ens

afgevraagd. Wegge oe èège nie allemol afvraogt agge nog zô jong bent, daor stao ik naa nog van te kèèke. Et hèn, waor ze in wôonde, waar nie veul grôtter dan dè van ons. Waor dè allemol sliep of geslaope heej is veur men aaltij un raodsel gebleven. Nie dè'k daor veul aon docht, mar die gedaachte kwaam wel ens bij me op. Ik ben der ôot ééne keer binnen gewist en ik moet zeggen, ons moeder ha gelèk.

Die straot van ons miste iets, iets wè un straot gezellig maakt. Dè waar gruun, ginne bôom te zien, gin bluumke of bloembak aon de hènze. In die kaole buurt, kunde wel zeggen, heb ik men jeugd belèfd. De meense, dieter wôonde, vuulde der èège wè meer dan de meense ôt omliggende buurten. Ze wôonde allemol in un èège hèn. In die straot stonden op un paor nao, gin huurhènze. De mannen, die der meej vrouw en kroost wôonde, werkten op den ateljé, bij de post of aon de geminte. Waarde toevallig wèver of schrobbelèer of stonde in et duvelhok? Hullie, de ambtenaren, zô ze genoemd wiere, keken op die aander beroepen neer, ze vuulde der èège iets meer.

HOE ET EIGELUK ZÔ GEKOMEN IS

Naa zal ik men èège onderhaand mar ens vurstellen, dan witte vast over wie et gao in dees bizar verhaol. Ik ben Heerke van den Bredevoort en ik wôonde in die straot van dieje kilometer. Ik ben er verwekt, geboren en moest, nao twaalf daoge, dè'k op de wèrld waar, al opgenomen worre in et ziekenhèùs. Ons moeder waar meej mèn op den èèrm van den onderstre tree van de trap gekukeld en ha der béén gebroken. Netuurluk moes ik meej veur de voeding netuurluk, ik zô verhongerd zèèn waar ik thèùs moeten blèève. Vruuger moeste meej enne gebroken pôt in et ziekenhèùs liggen, naa sturen z'oe meej enne brok gips aon oew béén subiet naor hèùs.

Ik hiet eigeluk Lodewijk. Hoe ze daor ôot toegekomen zèn, om mèn zô te noemen, weet ik nie meej. Et zô kunnen zèèn, dè onze vadder, zô gefascineerd waar deur et Fraanse kôningshèùs, dettie gedocht heej, laot ik dieje irste zoon van men, hij wies himmol nie, dettie nog meer zonen zô krèège, naa ens nie naor onze vadder of schônvadder vernoemen. Dè waar héél veurôtstrevend, un bietje zenne tèèd veurèùt, van onze vadder. Onze vadder waar ok aaltij un bietje èègenzinnig, ben ik jaore laoter achter gekomen. Et gaaf et nôdige kebaol in de familie, wanneer ge oe èège nie aon de diepgewortelde traditie hield, om oew jong, plat gezeed nie naor oew ouwelui te vernoemen. Ik geef em enne koningsnaom, enne naom, daor ie meej veur den dag kan komen. Iemand waor ik laoter trots op zal zèèn en die de naom Van den Bredevoort meej ere zal draoge. Naoderhaand heetie zen zonen gewone deurdeweekse naomen gegeven, zôas Co, Jaoneke Fraans, Piet. Hij docht ik wil nie nog meer trammelant in de familie en ik zal men èège vort mar aon de traditie haawe, des net zô gemak. In dees geval waar ons moeder et hillemol meej em eens.

Ik heb dieje naam bevestigd gekregen toen ik gedôopt wier. Ons taante Drika en onze ôome Kobus waren mèn petetaante en peetôm. Ze vonden dieje naam ok mar la, la, 'echt iets veur hum om zô deftig te doen'. Et waar veurschrift van onze Moeder de Heilige Kerk, detter

neffen de ouwelui, nog twee meense aongesteld wiere, die jou, dōopeling, wet gelōof betreft in de gaote kosse haawe, as ge soms op et verkeerde pad terèchte zot komen. Agge katteliëk wilde worre, moes dè. Ge wiert, deur dè dōope dan, schōon gewaase van de erfzonde. Dè waar de zonde, die wij georven han van Adam en Eva. Die han van den bōom gegeten, waarvan God gezeed ha, 'gullie meugt overal van eten en alles wetter is gebrèuke, mar van diejen bōom blèèfde aaf, begrepen'.

Et is aaltij zōo en et zal nōot anders worre, wegge nie meugt lèkt, lekkerder, schōnder en leuker. Toen dus volgens de bijbel un slang, die vruchten van diejen bōom begos aon te prèeze as de lekkerste, plukte Eva enne appel, ofschōon nōot is aongetōond det enne appel is gewist.

Et kan om mar iets te noemen, ôk un prèùm of perzik zèn gewist en liet Adam ôk enne keer bèète. Dè hasse dus nie moeten doen. Naa waar Adam effe schuldig en han ze saomen kaod gedaon. Ze waren ongehoorzaam geweest volgens de kapelaon, die dè ons vur et irst vertelde.

Die zonde zouwe alle meense vort èèrve. Wèrom eigeluk? We han toch kunnen zeggen, die erfenis hebben we nie nōdig. Daor zitten wij nie op te wochte, wie zen gat verbraandt moet op de blèene zitte, is toch et gezegde. Had Adam en Eva der alléén veur op laote draaien, dè waar wel zō rechtvaardig gewist, wij han nie aon de appels gezeten.

Ge kost er alléén afkomen as ge oe èège liet dōope, van die erfzonde. Aanders blèéf oew ziel hil oew lèève krikzwart en waarde nie in staot van genade. Dè wil zeggen, ge kost nōot in den hemel komen, al zōdde nog zō willen en nog zō oew best doen. Ge kost ôk hil moeiluk et goeie doen, want et irste wè enne meens, meej zenne vrije wil zō doen, waar et kaoje. Dè dōopen waar dus un middel, lieten ze ons geleuven, om bij de meens et kaoje onder den dèùm te haawe. Wegge daor net allemol het gelezen, hè'k onthaawe van de godsdienstlessen op school.

Naa ha'k niks te willen, gedōopt worre of nie, want daor waar ik nog veuls te klèèn veur. Onze vadder en ons moeder vonden dè, dus gebeurde et. Ons Taante Drika hield mènne kop boven de dōopvont en

de priester, pestoor of kapelaon, et zal wel enne gisseluke gewist zèèn, goot wè waoter over menne krèùn en zeej: 'Ik doop u, Ludovicus, Carolus, Maria, in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Dè Lodewijk waar in et Latijn Ludovicus. Han ze ginne heilige veur enne naam, dan verzonnen ze der ter plekke, éne bij. Dè waar dan meepersaant oewe patrônhèlige, die jou oew lève lang zô beschermen. Jè ze waar bezörgd, die Moeder de Heilige Kerk. Peter en meter, enne petrônhèlige en dan, daor zal ik et laoter nog over hebben, de engelbewaarder. Ze zon meej zen allemolle zörge degge mar op et rèèchte pad blééft en overtèùgd kattelièk, hoe dè moes en wè waar naa et rèèchte pad?

Toen ze dè waoter over menne kop goten, moet ik verekkes gekweken hebben. De köster, die bij dergeleke gelegenheden aaltij veuraon stond, om un fooike te vangen, merkte op, dè zô best ens enne goeie zanger kunnen worren. Dè vertelde ons taante Drika aaltij as ze op men verjaordag kwaam. 'Allee Lodewijkske, zing dè liedje nog ens, degge vurrig jaor op school het geleerd'. Naa waar ik allang vergeten wè'k vurrig jaor ha gezongen mar zij wies et nog percies en ik moes en ik zô.

As ik naa laoter toch nog van dè gelôof af zô willen, zôgenaomd afvallige zô willen worre, dan kosse de peetouders perbere, mèn daarvan af te brengen, van dè afvallige willen worre. Zoveul snapte ik d er wel van. Mar daor waren de peettaante en peetôom nie veur, in ons ôoge. Die waren er om kedookes te geven, agge verjaorde en as ge oew irste communie dit. Zô dochte de zonen, de bruurkes, de jongens erover. Bij de dochters en de meskes waar dè nie aandere. Ons taante Drika en onze ôome Kobus zouwen nog wel un paor keer die plicht van peetouwers op der schouwers moeten nemen, want zô grôot waar de veurraad ôoms en taantes nie, desse ieder kèènd van ons, van èège peter en meter kosse veurzien. Et waar wel nie nôodzaakelik dè un ôom en taante peetouwers waren, maar wel algemeen gebrèùk. Wie zo'n ze'r aandere veur hebben moeten vraogen. Niemand bèute de familie stond op dè baontje te kèèke, et kostte alléén mar geld. Zôas meej hil veul dinge bij ons, moese we ôok hier, al waren et mar peetouwers, déélen.

Ik vond zelf van menne naom, dettie veuls te lang waar, drie lettergrepen liefst, mar wel enne deftig en daor waar ik mar wè trots op. Ik waar toch al zô trots op men èège. Ik kos gin etalagerèut veurbij lôope of ik moes efkes kèèke hoe'k er ötzaag. In mèn haor ha'k allemol slaoge geleej. Nao un tedje blééve die ok vort zitten, ak der mar genoeg briejantiene opsmèerde.

As ik dè in die spiegelende rèute zaag, vuulde ik men èège, ondanks dè de kleren die ik aonha, unne knappe jongen.

As ons moeder ons riep, dè we moese komen eten of dè we iets anders moese komen doen, hassier al drie aander geroepen, veur desse Lodewijk ha gezeej. Et kwaam misschien ôok det enne naom waar die nie zôgoed in et geheur laag. Al waren Fraanse naomen in de mode in de tèd dekket levenslicht zaag. De Piejèrkes, Lowiekes, Zjeraars en Sjellekes waren èèrg in trek. Bij ons moesen et van onze vader wel Nederlandse naomen zèn. Öt et Fraans vertaold wier Lowie, Lodewijk. In elk geval, ik zô vort meej dieje naom deur et lèève moeten. Ze han mèn op zen minst Ludo kunnen noemen of Loek, dè zô bij het roepen al geschild hebben, mar dè ha'k zelf ôk wir nie zô leuk gevonden. Ik moet toegeven, op school hiete der ginne éne zôo en dè waar ôk wel fèn.

Dè'k toch dieje aandere, dieje bijnaom kréég, laag eigeluk aon men èège. Ik waar aaltij héél netjes op men spullen, in zôverre dè meugluk waar. Die aander van ons zagen af en toe zwart, dè waar etzelfde as vèül. Ik perbeerde aaltij men èège nie vèül te maoke en er schôn öt te zien.

Ik koom en des fèn om te weten, veur jullie, die dees lezen, öt un héél grôot hōshauwe, zeg gerust enne nest. Et krioelde bij ons van de bruurkes, de zusjes, de zonen, de dochters, de jongens en de meskes en dè waren un stelletje druktemaokers, daor hedde gin gedaacht van.

Om er dè zootje aaltij en overal pico bello te laote ötzien, waar bekaant nie meugluk, meej mar één kraontje in hès. Det mèn dus wel lukte, zagen de meense bij ons in straot dus ôok. Ik ha der ak eerluk ben hillemol gin èèrg in mar vond et wel leuk: Heerke van den Bredevoort!

Wè onze vader vorts aon weeggeld meebrocht, waar ôok niks te

veul. Ik ken dè bedrag nie, ze vertelde aon de jong nie wè ze te besteje han. Ik waar wel brutaol mar wir nie zô dè'k ha dörve vraoge wettie eigeluk elke week kréég vur al dè werken. Et is nôot héél veul gewist, want den brèùne kos et bekaant nôot trekken.

Onze vadder en ons moeder han, agge die meute in ôogenschaaw naamt, wèning naachtrust genoten. Die conclusie kos ik, op mènne nog veuls te jonge lèèftèèd, netuurluk nie trekken, want daor ha'k nog gin enkele veurstelling van kunnen hebben, al zô'k gewild hebben. Ok de veurlichting, ok in un pril stadium, wè waar dè eigeluk? kwam 'nicht im frage', om mar ens op den Dötse toer te gaon. Zij waren in dieje tèèd zelf amper aon de weet gekomen hoe de vörk in de steel zaat en aon die kennis mankeerde nog wel et één en et aander. Gezien de groei van et hôshaawe, leken ze nog veul dingen nie te weten. Onneuzele halzen, waren wij en onze vadder en moeder allemol nog in die tèèd. Ze zullen dus wel, as wij sliepen, in de bedsteej hebben liggen toerlezjoeren. Hoege daor iets aanders in kost, dan dicht tegen elkaar aonliggen, is veur mèn nog aaltij un raodsel. Jè ik docht over zon dingen wel ens nao. Hoe dè kwaam weet ik nie, dè'k zoveul naodocht.

Ge moest bekaant acrobaat zèèn, om er iets aanders te kunnen ötvoeren in die bedsteej As klèèn kèènd slaode daor gin aacht op mar agge grötter wordt, ziede problemen, dieter hôogstwaorschènluk nôot zèn gewist.

'Hullie licht hebben ze, in ieder geval, niet onder de korenmaat laten schijnen', zôas dè zô schôn in den bijbel stao en as ze al geweten han, wè dè betekende. Het bijbelse: 'Gaat en vermenigvuldigt u', han ze nogal letterlijk genomen. Dè han ze ôk wel nie in de bijbel gelezen, want die han ze ginne.

De gisseluke, de pestoor of kapelaon, verkondigde et wel meeje overtöging van de prikstoel, en et brave volk geleufde dè

In et begien van hullië trouw, had et daor hillemol nie op geleken, desse veul kiendjes zon krèège ôk al waren ze zô gek as enne jèùn, op mekare dan, hè'k mèn laote vertellen deur ôoms en taantes. Et irste jaor heej onze vadder alle moeite gehad, om te ontdekken, hoe et eigeluk

moes, dè komt öt dezelfde bron, hij zal dus wel ens iets hebben losgelaote daorover. Hoe han ze't aandere hebben kunnen weten?

Hoe ik dè allemol te weten ben gekomen? Gewoon dur nuchter nao te denken en oew oren te lèustere leggen. Asser, et irste jaor van hullië trouw hillemol niks gebeurt, op et vlak van kiendjes kôope, dan lèèk et verrekkes veul op enne zuuktocht naor et onbekende. Zeker as de strôom van borelingskes nao et twidde jaor, éénmaal op gang gekomen, niemer wit van ophaawe.

Op de landbouwschool, onze vadder heej blijkbaar ôot zin gehad, om boer te worre, want in de höskaomer hong daorvan un diploma aon de muur. Op die school han ze't blijkbaar ok nôot over de voortplanting gehad. Enne agrariër moet toch weten van den hoed en de raand, wô'k mar zeggen. Vruuger leerde ze dè zelfs op de landbouwschool nie, weet ik veul.

Veul aaw meense komen er trouwes, naa op et gebied van kiendjes kôope, ginne taboe mir rust, eerlijk vur èt, desse toen ze trouwden, hillemol nie wiese, waor Abraham zenne mosterd haolde. Ze zèèn de'r meej op alle meugeluke manieren perberen, toch achter gekomen. Experimenteren zon ze vendaog den dag zeggen mar dè is naa wir gin Tilburgs. Des bij ons thèus ok et geval gewist, agge logisch naodenkt. Raod vraoge waar der nie bij. Aon wie moeste nao gaon vraoge, hoe't moes? Aon de buurman? Aon oew èège bruurs? Aon oew èège of heur ouwelui? Aon de pestoor? Aon den burgemister? Hij zô nie gedörve hebben en zen èège diep geschaomd.

Zuuk dè astublieft zelf èt, zon ze gezeej kunnen hebben. Daor praot enne fetsoenluke meens nie over. 'Witte gè dè nie', zôtter gezeej zèèn en 'gij wit aaltij en overal un antwoord op. Over de polletiek hedde un ötgesproken mening en hier witte niks van?' Daor stond ie meej zen grôot lèèf te blozen as un jonge maagd, dè leste waar ie ôk nog.

Zo'n meidje wies hillemol van toeten noch blaoze, die ha as waarschuwing van thèus meejgekregen: 'Hou God vur oew ôge en oew haand veur oew krèus'.

'In oew verkering zeker nôot gin stoute dingen gedaon, oew haand

nôot verdwaold? Wè gingde gij dan elke maond biechten? Daor bestond vur vrijers toch mar één zonde.

'Praot, kletspraot van meense, die zôgenaomd et klappen van de zwéép kenden en ok toen ze nog vreejde, dochte detter bijheerde, wè alléén in et huweluk mocht, volgens de gangbare zeden en gewoonten van dieje tèèd.

Ik stao der heden ten daoge nog van te kèèke en vraog men èège aaf, hoe ze et in godsnaom vur mekare kréége, om elk woord dè mar op de veurtplaanting sloeg, zelfs un kusje of aai in elk boek, dè'k toen onder ôoge kréég, weg te haole.

Daor hebben hil wè gisseleke wel un dagtaak aon gehad, denk ik naa. Elk boek dè dur zonne inquisiteur waar gelezen en hij waar niks 'verdachts' tegen gekomen kreeg un zôgenaomd keurmerk 'Nihil Obstat'. Gewone meense kenden gin Latijn mar ze wiese dan wel desse et gerust de jong kosse laote lezen.

Langs de normaole weg zodde gij dus nie aon de weet hebben kunnen komen wegge meej hil oew verliefd zèèn moest begiene. Ge kwaamt de dingen aon de weet, deur schèùne moppen, die ge dikkels half snapte. Soms wies enne kameraod et naoike van de kous en vond et wel stoer staon dettie et allemol al wies.

'Ge het veul geluk gehad, degge nie mot', zeeje die Don Juans. 'Hoe dikkels heddet geflikt, den irste naacht', vroegen de nuuwsgerige, sensatiebeluste maoten, den irste dag dettie nao de bröloft wir op et werk kwaam. 'Ik deej et wel veftien keer en toen waar ik nog nie muug mar ons Jana wô onderhaand toch wel slaope'.

'Ge zèèt enne zwetsklôot en dè zèède', namen aandere meense et vur onze vadder op.

'As ge naa zegt tussen de soep en de èèrpel en op de keukentoffel, dan kos ik oe nog wel geleuve Dré, mar veftien keer, dan zèède nog bröstiger dan un knèèn', zeej Driekske.

Verheven taol wier der op de werkvloer nie gebezigd, wè't huwelijk betrof. Agge dan ok nog zô gruun waart as gras, haddet zwaor te verduren. Onze ouwelui, waren dus nog zô gruun as gras toen ze et

huwelijk in gingen. Dè waar netuurluk de bedoeling van onze Moeder de Heilige Kerk. Agge iets nie wit of kent, kundet ok nie doen. Ze verbôojen et te doen vur degge getrouwd waart, en de grôotste hêop lèusterde naor dieje raod. Daor waren er nog veul van, toen, ze wiese van niks.

In et huweluk zon ze'r wel achter komen, waar de overtèùging van onze Moeder de Heilige Kerk. Dè gebeurde dan ok prompt. Zodoende waar et bij ons thèus steeds drukker geworre, wè zeg ik, et leek steeds meer op enne mierenest.

En dan moese we mistal op enne zondagmèèrge wir meejen allemolle naor ons Taantida die wôonde neffen ons en waar getrouwd meejen un bruur van onze vadder, onzen ôme Dries. Gewoon op enne zondaggemèèrge, irst nog wel naor de kerk netuurluk mar dan zonder ons moeder. We mochten nog wel de pan spek meejen seldaot maoke, die we elke zondaggemèèrge, leegsopten, as we ôt de kerk kwamen, mar dan waar et ôk den hêogste tèèd. Zondagskiendjes waren bij ons héél gewoon.

Ikke en nog un paor aander wiese dan wel, hoe laot et waar. Waor hebben wij monopoly leren speule? Juust bij ons Taantida, bij die gebeurtenissen. Meejen onze neven, zaten we de dobbelsténe te gooien om veural mar de Kalverstraot en de elektriciteitscentrales in haande te krège, die brochte wè op. Zelf han we dè spel nie, veuls te duur en te kapitalistisch, et enige vremde woord dè wel ens over de lippen kwaam, van onze vadder. Bij ons Taantida zaag et er ôk veul deftiger èut dan bij ons, gin matten maar vaaste vloerbedekking. Ons Taantida waar dan ôk enne 'middelstander' volgens ons moeder. Zô noemde ze den bekker en de slager ôok. Zij ha ôk enne stofzèùger, die ons moeder wel ens ging lénen. Onze Pater Familias, enne deftige naam veur enne vadder van un grôte familie, kwaam ons roepen, nao zo'n tweeënehalf uur, die spellekes waren we toen al lang muug en we wôn onderhaand wel ens naor bèute. Komt ie zeggen meejen un staolen gezicht: 'Den ooievaar is wir gewist'.

Ik waar in die tussentèèd al enne keer achterom gelêope, meejen et smoesje, dè'k moes pissen, want ik waar zô verrekte nuuwsgierig en

et blééf mar duren. Ik wier prompt teruggestuurd dur onze vadder, die daor op de plaots stond te buurten meeje enne maot van et wèèrk.

‘Hij heej wir un zusje veur jullie gebrocht. Zède gullie nie blij?’ Wè blij, wie blij, wèrom blij? Wèrom zodde blij zèèn meeje iets waor g’er al zat van het?

‘Kek daor vliegt ie’, wij zaage ze nie zô gaaw vliegen, dus zeker ginne ooievaar, as we al geweten han hoeter die ôtgezien moes hebben. Wij moese één veur één in de wieg kèèke. Ge zaagt niks aandere dan un rooi snötje, of et haor ha koste nie eens zien want et ha ok nog un mutske op. ‘Vende’t un knap kiendje’, vroeg ons moeder. Daor hè’k mar gin antwoord op gegeven. Ik kon slèècht zeggen dè’k et un lillik jong vond.

Ons moeder waar der wel wir mooi klaor meeje, daor laag ze te bed in de höskaomer. In de bedstee zal et wel te benauwd zèèn gewist omdesse naa in un normaol bed laag, laag ze aaltij asse wir un kiendje kréég, meeje un schôn spraaie erover. Ze ha der haore los over et kussen liggen. Ons moeder ha van dè lange haor tot op der kont. Aandere vlocht ze dè elke mèèrge tot tweee sterten en rolde die dan op tot un knötje, desse meeje haorspelden bij elkaar hield. Zeker gin tèèd gehad, omdè dieje ooievaar ineens vur de deur stond. Dieje vogel ha ze wir in der béén gepikt, de rotzak. Ik zô em nie in men haande moete krèège, hij kwaam er bij ons thös nôot mir in, dè geef ik em op un briefke.

Ik snapte eigeluk ons moeder nie en van onze vadder kréég ik al hillemol gin hōogte. Wèrom lieten ze zonne vogel eigeluk binnen? Laot em dè kiendje ergens aandere naor toe brengen. Ik ken der bij ons in de straot zat, dieter gin hebben. Wij han der al zat en wie laot zen èège dan ôok nog pikken? Dè waar nie zo wèès. Dèrom begon ik er steeds meer aon te twijfelen, aon dè verhaol van den ooievaar. Daor klopte wèning van agge efkes naodocht. Wie dè sprookje ôot verzonnen heej, die verdient der naa nog geld aon. Eén ding snapte ik ôk nie zô goed. Elke keer asser un kiendje geboren waar bij ons, moes ons moeder, zes weken naoderhaand naor de kerk. Dè hiete den kerkgang doen. Ik zô’t nie zô percies weten, as ik nie enne keer meeje ha gemoeten. de gij mar meeje, dan hoef ik dè end nie alléén Lodewijk’,

zizze op enne keer. We kwamen in de kerk en ze smoesde wè meej de köster, dieder meej zen ziel onder zenne èèrm rondliep. Hij kwaam terug meej un grôte kèèrs, dietie aonstaak en ons moeder in der haande gaaf. Naa moes ons moeder veur et Maria-altaar op der knieën bidden öt un kerkbuukske. Ze kende et volgens mèn vort van bèute. Nao zon tien minuten kwaam der enne kapelaon in superplie, zô hiete dè geborduurde witte hemd dettie over zenne toog ha aongetrokken, meej zen haande gevouwen op ons moeder aaf. Hij gaaf ons moeder de zegen en naam metéén de kèèrs öt der haande, die zettene in enne kandelèèr, wel ötgeblaozen netuurluk. Hij gaaf ons moeder un haand en ons moeder douwde un kwartje in den offerblok. Ik waar mar un bietje achter in de kerk blèven zitten. Ik snapte niks van dè gedoe. Et moet, nao wè ik achterAAF geheurd heb, un sôort reinigingsritueel zèn gewist. Agge un kiendje had gemokt, iets wè onze Moeder de Heilige kerk, èèrg op prèès stelde en aonmoedigde, hadde oe èège, asset ware subiet bezoedeld meej zonde. Ik heb daor nôt zo veul van begrepen, daor klopte volgens mèn nie veul van. Daor han die èèrm zielen, die dieje kerkgang ôk nog deeje, nog nôt bij naogedocht.

IEDER ZEN ÈÈGE WÈÈRK

Ge hadt in die tède al van die kraamverzörgsters, meskes en vrouwen, die wiese, hoeze zon klèn kèènd in bad moese doen. Ons moeder kos dè zelf nie zô lang ze te bed laag. Ze moes er negen daoge in blève.

Vruuger waren dè baokers en mistal vrouwen die nie zô jong mir waren. Zon vrouw, of meske kwaam bij ons in hès zôlang ons moeder te bed laag, dus negen daoge lang.. Wij leerden veul van die kraamverzörgsters. Dingen daor ons moeder ginne tède vur ha, leerden wij van hullie. Zôas klok kèèke, veters strikken en ze overheurden ons, as we hös wèèrk han. Daor waren lollige bij, die goed kosse koken en dieter niks van bakten.

Strengere en minder strengere, mistal waren we blij dè dè bed öt de höskaomer waar en die vrimde vrouwen op un aander klèèn kender in bad moese gaon doen. We zaate dan wir elke dag as we öt school kwamen, tegen de borsten van ons moeder aon te kèèke, want dieje klèène moes op tède eten.

Ik vond dè gin gezicht, dè weet ik nog wel. Ik kéék aaltij den aandere kaant op as ons moeder derre bloes openkneupte en die witte vléésbollen meeje dè brèùn knupke der op, teveurschèèn tóoverde. Af en toe zaag ik dan der gezicht vertrekken van de pènt. Dieje klèène ha dan mistal veul honger denk ik mar.

Gelukkig duurde dè nie zô lang desse de klèène aon de borst ha. Zô hiete dè. Ik moet volgens ons moeder ôok enne echte slokop zèèn gewist. Ik docht daor liever nie aon. Eerluk gezeej. “ik moes der nie aon denken!”

Wij han verder allemol ons èège wèèrk. Bij de miste kerwaikes, wies ik er men èège aaltij wel onderöt te draaie, omwaasse deej ik wel öt mar dè blééf beperkt tot afdreuge.

Bôodschappen doen waar wel men veurnaomste wèèrk. Daor han ze mèn op vaastgepind. Naor et Anker, meeje un oranje-gruun gestripte bôodschappentas. Dè waar toch zeker tien minuten lóope van ons aaf, alles moes te voet want un fiets waar der wel, zon klèntje, mar dè mochte nie meeje nemen. De portemonnee meeje et geld en de bonnen

hadde in oewe broekzak zitten, meej oew haand erop. Vur héél veul levensmiddelen moeste neffen geld ok bonnen geven en dan wel bonnen die geldig waren. Dè waar aaltij un ötzuukerij veur degge ens kost gaon. Dan kwaamde in dieje winkel en die stond aaltij hartstikke vol volk. Aaltij as ik naor dieje winkel moes, stonden der wel twintig man vur oe.

Aachter in de winkel, tegen de muur waren allemol van die bakken. In den éne zaat sèùker in den aandere zout. Er waren bakken meej erwten, meej brèùne bône. Veur alles waar wel enne bak, niks han ze verpakt van tevurre. Bekaant alles moes in enne bèùl geschept worre en afgewogen. Al hadde mar un half ons sèùker nôdig, die winkeljuffrouw moes er net zô veul wèèrk veur doen, as desse enne kilo moes afwegen.

Vur die bakken mar nog wel aachter de tònbank stonden zeker zon stuk of vier winkeljuffrouwen om de meense te helpen. Ze han allemol enne witte jasschort aon. Eén vrouw hiete To en ha al un bietje grès haor. Zij waar un bietje de baos, volgens ons moeder. Zullie vroegen aon iederéén in de winkel wesse moese hebben, asse aon de beurt waren. Zullie wogen et dan aaf en deeje et in un papieren böltje. Hadde alles dan tikten ze alle bôodschappen in op de kassa in en koste op et briefke zien wegge moest betaole.

Mist vrouwen waren et, die de bôodschappe deeje en mar kletsen. Mannen moese werken, aandere kwamen er gin centen binnen, dèrom zaagde die daor nôot.

‘En wat mag et zijn, mevrouw Van Pelt’.

‘Hier hedde et briefke’, ze gaaf un briefke aon de winkeljuffrouw en kletste gewoon verder meej un vrouw, die nao heur waar binnengekomen en nog nie aon de beurt waar. Ik moes aaltij hil goed ötkèèke desse nie veurdrongen. Veur de verdere rest stonde oe èège kepot te vervelen. Gezichten zaagde nie, as ge die wôt zien kréégde enne stève nek. Schoenen bekèèke diese aonhan dan. Die kletswèève droegen ginne hote koeture, dè woord ha’k es ôot erges gelezen, et waar un aander woord veur modern. Hil veul sendale en klompschoenen, daor waarde zô op ötgekeke.

Der waren er bij die gin kousen aon han, dan zaagde gij enne kwak

gekke tééne. Jubeltééne en vèùl kalknaogels, platvoeten ge wiert der nie vrolijk van, evenmin van de kleur sokken, die sommige aonhan.

Meej aander jongens of meskes kletsen koste nie, want die waren er bekaant nôt gin, of et waren van die moederskiendjes, die vur één bôdschapke naor de winkel waren gestuurd. Van de verhaolen, die verteld wiere, wierde ôk nie wèèzer en ze interesseerden me niks. Die wèèven, derre meulen stond ginne ôgenblik stil, mar asse zon klèèn menneke as mèn kosse foppen!

Zôn menneke as ik, dè zaage ze nog nie staon. Zon menneke in zen korte bruukske en op zen klumpkes en zen kniekousen. Dè menneke dè van alle kaanten ôt zen jaske staak. Meej van die opgeschoren haorkes, vaast tegen dè eigeluk te grôot kôpke geplekt. Ze drongen veur die rot wèève, asse de kaans kréége.

De winkeljuffrouwen hielden et wel in de smieze mar die han et ok nie aaltij in de gaote dè'k eigeluk al lang aon de beurt moes zèèn. Ik dôrfde niks te zeggen, hôogèùt menne vinger opsteken, net as op school. Die winkeljuffrouwen wiese wel desse bij ons thèùs hil wè nôdig han, dus aon men konde ze veul verdienen mar ze trokken mèn nôt veur.

Waar ik dan eindeluk aon de beurt, mar dan moes ik men briefke nog zuuke. Waor ha'k dè naa wir ingedouwd? Ik stond ôk aaltij aon aander dingen te denken en ik ha al zôveul in men broekzakken. Elastiekskes, schôn gladde kietelkaaikes, schroefkes en spèkers, ze kosse aaltij te paas komen. Ik vond die dingen gewoon op straot en vond et zund om ze nie op te raope. Ik ha al zô dikkels op menne kop, flikker mocht ik nie zeggen, gehad. Ik moes dieje rotzooi laote liggen van ons moeder.

‘Ge draogt hil oew zakken kepot en ge doet er toch niks meej’.

Vur sommige bôdschappe ha'k gin briefke nôdig, die wies ik zô wel. Enne kilo sèùker, un fles azèèn, enne pot frambozenzem, vier pekskes goei boter. Mar aander etenswaor? Vergeet et mar. Ineens ha'k et toch te pakken en kos ik de juffrouw alles vurlezen, wè ons moeder op et briefke ha geschreven, meej die haonepôte van der. Waor die schrèève ha geleerd!

‘Kèk naa toch ens aon, wè'n bietje spullen ge tegesworrig hèt

vur twintig gulden', zeej ze, as ik die tas op de toffel kwakte. Zij ha goei lullen mar ik hatter twee lamme èèrme van gekregen, om die volle tas meej kruidenierswaoren, naor hèn te slèèpe. Ik ha veur twintig gulden nie veul meer gehad moeten hebben, ik ha die volle tas nie thèusgekregen.

Iemand heej mèn op enne keer bestolen, bij et Anker. Ik ha van ons moeder enne gulden meej gekregen veur un paor bôdschapkes. Ik leg dieje gulden, boven mèn op de tònbank. Ik waar nog nie zô grôot, dè'k boven de tònbank ötkwaam. Ik vuul naor dieje gulden, efkes naoderhaand om de spullen, die ik ha gekocht te betaole, laag ie er niemer.

Ik kréég de bôdschappen nie meej van de juffrouw, die me geholpen ha. Al die vrouwen die in de winkel stonden, kééke me net aon of ik echt iets misdaon ha. Beteuterd en half jankend ben ik naor hèn gegaon. Gelukkig waar ons moeder nie zô hil kaod.

'Dè doede toch nie, haawt dè geld in oewe zak tot desse der naor vraoge'. Ze zô niks tegen onze vader zeggen, beloofde ze, as ik beloofde dè'k beter op men spullen zô letten, dè deej ik achtermekaar, veuls te blij dekker zô genadig van afkwaam.

Et waar de tèd detter eigeluk nergens iets te krèège waar of ge moest er vur in de rij staon. Vur snuupkes zonder bon beveurbild, hoeze dè naa wir wiese waar die te kôop waren, mag Joost weten. Ze wiesen et en 't waar wir etzelfde liedje van:

'Lodewijk, gij kost veur mèn bij Lisette in de Heuvelstraot wel snuupkes gaon haole', daor ging oewe woensdagmiddag wir. Koste daor staon aon te schèuve tot degge un ons woogt. Wet veur snuupkes waren dè gaaf niks. Dikkels waren et van die zuurkes, waar ik al hillemol niks van moes hebben. Daor kréégde zon schraol bakkes van, vond ik.

Ok vur vrijbankvléés hèn'k dikkels in de rij moeten staon. 's Mèèrges irst naor de kerk, dè mochte nie overslaon, gaaw thèn enne bottram achter oew kiezen en dan op un drafke naor et abattoir. Ge waart nôt den irste. Tot kwart veur negen moeste dan in die rij de plaots bewaore veur ons moeder. Soms kwaam ze pas tegen negen uur

aongezet, want dan ging dieje winkel van et slachthèùs pas open. Ge kost oe èège dan öt de naod rennen om nog op tèèd op school te zèèn.

Vur vis, meej enne zinken emmer as bôdschappentas, hè'k ôk nog ôot, saomen meej onze Co en enne hille sliert aander volk staon te wochten, bij Scholten de visboer. Ge kwaanmt in aonmerking veur enne volle emmer waar der bij gezeed. Den hille oorlog han we amper enne vis gezien. Hoe herring smokte, daor wiesen we niks van. Volgens ons moeder waar dè bist lekker, as we heur moese geleuven. Wij kwamen thèùs meej enne volle emmer herring. Goed dè'k nie alléén waar gegaon, ik had em nie thèùs gekregen. Wè waar dè zwaor sjouwen. Ons moeder heeter toen alvast un stuk of tien schôongemokt. Wij gaaw ééne pruuve netuurluk. Zout, zout, zô zout ha'k et nog nôot gevreten, tenminste as ge te lang in de pekel gelegen spek nie meetelde.

Dieje vis ha, denk ik, wel tien jaor in de pekel gelegen toen ze'm nog ergens vonden, bij vergeten veurraoj. De machthebbers hebben toen gedocht, de meense zèn toch niks mir gewend, laot ons dieje herring mar gaaw in hullie maog splitsen, zèèn wij der vanaaf. Die èèrm sukkelèèrs waren toch al jaoren niks mir gewend, dus dees zon ze ok nog wel efkes meej opeten.

Toen ons Jaoneke un jaor of tien waar heej die et van mèn overgenomen, dè bôdschappen doen naor et Anker, laoter wier et De Gruyter. Daor kréégde tien percent en nie te vergeten het snoepje van de week. Dè waar elke week en aander snuupke. Veur dè in de rij staon vond ze'm nog wè te klèèn. Tot detter alles wir te krèège waar, ben ik meej onze Co de klos gewist veur dè in de rij staon.

Ons Jaoneke mocht ôok vort aaltij meej om Siendereklaos-kedookes meej te gaon kôope. Hij wies van ons wè wij gère wô'n hebben. Dus kossie dè aon onze vadder en ons moeder melden. Hij geleufde toen al niemer in dieje Goedheilig man, aanders hattie dè netuurluk nôot gemeuge. Hoe hij van zen gelôof in Siendereklaos afgevallen is, leesde verderop nog in dees verhaol.

Waor ik gère meej speulde en et dus ok nie èèrg vond, om vur te zörge, waar den bok. Ik ha zelfs un waaike vur em aongeleed. Bij ons in de buurt laag zon stukske grond, niemand wies van wie et waar en waar gin meens iets meej deej, daor hè'k graszooien ötgestoke en naor ons thèus geslepe. Et waar vergeefse moeite gewist . Et waar wel un schôon waaike geworre. Mar gras eten! Daor hattie ginne zin in. Hij aat liever melk meej brôod. Van wè ouw planken, die we gevonden han, en kromme spèkers, de rèèchte waren op, hè'k un hok getimmerd.

Ik ha zelfs un kèrke gefabriceerd, meej twee kenderwaogewieltjes eronder, die ik ergens gevonden ha. Twee burries eraon en hij kos worre ingespannen.

Onze Co,aaltij goed gewist in punniken, dè toen nog klosbraaie hiete, ha un pèèrdeètèg gemaakt. Ik den bok ingespannen, dè waar ôk irder gezeet dan gedaon. Assie ens un ôgenblik stilstond, waar dè mooi meegenomen. Eindeluk waar et dan zôver. Onze Co en ons Jaoneke haawen em vaast.

Ik gao in dè kerke zitten, zullie laoten em los en ie naait em er toch tussenèùt, der waar gin haawe aon. Zon bisje viel nie te sturen, daor waar ie nog veuls te dartel veur. Wij wiese trouwes hillemol nie desse te temmen waren. Daor laag ik in de sintels, meej geschaofde billen en en broek vol zaand en sintels.

‘Grote materiële schade’, zô de kop in de kraant luie, ‘en een lichtgewonde’. De kraant schreef nie over kaojongensstreken. In den oorlog han ze wel iets aandere om over te schrèève.

‘Des nie èèrg’, zeej ons moeder, ‘det nie in de kraant komt, beter oew billen kepot, dan oew broek, die hééle der èège. Zô leerde gij die zotte streken van oe nog ens ôot aaf’.

Ikke mar janken en die aander allemol laach. Et kèrke hè'k toen van kaojghèd mar hillemol in elkare gestampt. Toen dieje bok te vet wier, issie geslacht en hebben we'm opgegeten, ge krèègt ens wè aandere te eten. Et waar nog lekker ôok.

Dè duurde nie lang, dè bokloze tijdperk. We kréége enne nuuwe. Wè hebben we naa aon ons fiets hangen, dochten wij, toen we'm te zien kréége. Dè waar hillemol ginne bok en hij pieste ok zô gek. Dè waar ginne straol, dè waren spetters, stinken meneer den dokter. Die is

in enne rotgang vetgemest, geslacht en opgegeten.

Meej zôn smèrrig bist wo'n wij nie speule. Omdettie zô gek piste, han we'm sproeiwaoge genoemd. Nao dieje stinkerd hebben we'r nôot ginne mir gehad.

Sommigen van ons moese elke dag enne emmer èèrpel schellen en die schellen gingen dan weer naor de vèèrkes. Nie rauw netuurluk, de vèèrkes han ze rauw nie weg kunnen krèège. Die schellen wiere gekôokt.

In et veurjaor maaide onze vadder enne kwak braandnetels en die wiere der bij gedaon saomen meej die schellen waar dè prima vreten veur de vèèrkes.

Dè waar 'tegen de braand' zittie, die netels. Dè waar zeker één of aander ziekte. Eén ding weet ik nog wel, dè koken van die braandnetels, waar in hil de buurt te ruuken. De vèèrkes wiere der in ieder geval goed vet van. Netuurluk nie alléén daarvan.

Omdè onze vadder zen connecties ha meej meense van de gaorkeuke, et waar toen oorlog, kos ie elke week wel un paor melkbussen vol meej bietenstamp of un aander soort stamp op gaon haole, aanders gooiden ze et toch mar weg. Eéne keer hebben wij er ok ens van gepruufd, mar et waar onze smaok nie. Wij vonden ons moeder toch lekkerder koken, ok al waar et nie aaltij naor onze zin. De vèèrkes lustten et wel en dè waar mar goed ôok, et waar nôodzakeluk veur de vleesveurziening, wè zeg ik de spekproduktie.

Onze Co waar onze werkezel. 's Aovens assie, net as wij, nog efkes bèute mocht speule, waar ie aaltij bij de Graaf, de gruuntegrossier te vèène. Hij waar der gehaawe en geslaon, zôas dè hiete. Al irder genoemd, onder et hoofdstuk van wetter allemol in onze straot wôonde, asset hōshaawe waor et aontal kender bekaant nie te tellen waar.

In den oorlog is bij et gruunte gaon haole in de polder, enne zoon van hullie, hullië Hannes dôodgeschoten en drie man gewond. Dè waar ginne ramp, veur De Graaf senior, negen maonden naoderhaand wier der enne nuuwe Hannes geboren. Dè hebben we veule jaore laoter nog ens nao zitten te rekenen, omdè iemand in de buurt zukke dingen allemol bijhield en wij wô'n weten of ze gelèèk ha.

Et waar un godvruchtig hösshaawe, dè moet gezeej. Iedere aovend wier daor et rôzenhuuke gebid, op hullie knieëns op de kokosmatten vur de stoel, waar ze op zaten, moese ze knielen. Onze Co staopelde bij de Graaf gruuntekiesten op en maokte dettie wegkwaam, as de heer des huizes meej de rôzenkraans begos te zwaaien.

Hij hielp meej de vraachtauto te lossen, as die vol gruunte van de veiling terugkwaam. Hij mocht ok aaltij meej naor de veiling. Wij wilden dè ôok wel mar dan moese we der wel veur werken. Dè deeje we dan dan ôok, we losten enne keer of twee de waogen meej, nie te veul netuurluk daor waren dingen die we liever deeje. We mochten dan ok enne keer meej, naor Bredao, naor de gruunteveiling.

Eigenluk waar et onverantwoord, as ge daor naa nog aon terugdenkt. Ge zaat op dieje vrachtwagen, mistal zonder zijschotten. Gewoon op de vloer. Ge moest oe èège aon de kieste die links en rechts van oe stonden vaastgebonden mar vaast zien te haawe. Onze Co isser enne keer, meej enne staapel kieste, in enne bocht, afgevlogen. Hij mankeerde gelukkig wèinig. Hij kréég per week twee gulden. Toen wij meej veul moeite en pènt, tien héle guldens op ons spaorbankbuukske han staon, ha hij al meer dan honderd gulden gespaord.

Hij heeter, toen ie van school kwaam, ôk nog un paor weken in vaaste dienst gewist.

Op un dochter, van dieje gruuntegrossier, hullie Doortje is onze Co ôot nog verliefd gewist en héél lang heetie heur gezien as zèèn toekomstige vrouw, helaas.

Hij waar op enne aovend de etalage van de winkel, diese op et Boterplein han, meej heur, aon et inrichten. Enne kapelaon van de perochiekerk kwaam veurbij en die zaag dè. Hij ging dè vertellen bij de ouwelui van De Graaf. Onze Co heej nôot mir 's aovens etalages meuge gaon inrichten meej heur. Hij heej ze ôk nôot kunnen krèège. Wij han aandere zeker enne gruunteboer in de familie gehad. Onze vadder en ons moeder vonden et toen wel welletjes, dè gruunteboer speule van onze Co, al wiese ze net zô min as wij dettie gek op Doortje de Graaf waar.

Et waar daor werken van 's mèèrges vruug, vier uur, toe 's aovens tien uur.

As ge'm heurde, dieje grossier, verdiende ie niks. Elke mèèrge liep ie, op un holleke naor de kerk. Hij ging nie naor de mis, nèè, hij deej dan de krösweg, elke mèèrge, hij ha enne kröswegmanie. Et is ôot gebeurd dettie meej un grôte veiligheidsspeld aon zen gulp, naor de kerk ging, as ik et zelf meej men èège ôoge nie gezien ha, zô'k et nie geleufd hebben.

In de grôte vekaansie zörgde ie, dè wij ons èège nie hoefden te vervelen. Dè thöswèèrk, dè zôo nog nie hiete, mar et wel waar, bestond ôt erwten polen. Agge nie wit wè dè is? De erwttjes die opgesloten zitten in die peulen der ôthaolen. Iederéén ha zôo zen èège manier van doen. Stom wèèrk en et betaolde slèècht, twee kwartjes veur un kiest van vèèfentwintig kilo. Daor ging wè tèèd inzitten veur dè die leeg waar. Ge hadt héél veul geluk agge alléén peulen tegenkwaamt, waor gin wörmen inzaten. Sommige van ons zusjes, meskes begôsse subiet te gillen, asse in de prèzen vielen, of liever gezeed, bij elke peul, die ze openmaakte, de wörmen der èùt kwamen gekropen.

Volgens heure zeggen is dieje De Graaf bij de kröswegstatie, dè Jezus aon et krèùs wordt gespèkerd, op enne mèèrge dôod gevonden. Die slèùtspeld zaat nog aon zen broek.

Wij han, bèùte dè vèèrkes en kiepen, ôk knèèn, daor moese wij dikkels gras en aander gruun veur gaon snijen, die knèèn wieren vetgemest veur Kerstmis en Nieuwjaor. Aanders aten wij nôot knèèn. Dags veur Kerstmis haolde onze vadder zonne langoor ôt zen kooi en gaaf em enne klap achter zen oren. Meejpessaant sneej ie dan zenne strot deur. Aon zen achterpôote wier ie aon de matteklopper opgehangen. Nao dè onze vadder et vel, irst bij de bééngewrichten ha los gesneje, trok ie dè over de billen en sneej et vel deur bij et krèùs. Dan waar et gemakkeluk, et vel wier der zô afgestreupt. Et schônmaoke, ingewanden erèùt en in stukken snijen waar un wèèrkske van niks. Dags veur Nuuwjaor onderging et aandere knèèn etzelfde lot. Dè wier op ouwejaorsavend opgegeten mar dan meej brôod.

Wij han ôok un kat, die kwaam alléén asse dorst ha, dan slobberde ze der schoteltje meej melk leeg en weg was ze wir. Alléén op vrijdagaovend, et waar of ze'r un neus veur ha, zaat se aaltij binnen. Et waar aaltij leuk om naor te kèèke, asse un mèùs ha gevangen. Veur desse die opaat hasse der wel un ketier meej gespeuld.

Wij aten nôot veul aandere dan gebakken spek, bij de èèrpel en de brèune bône. Bij et brôod, gereukt spek en zôlang et nie gaastig waar best lekker. Veur detter gegeten wier, baad ons moeder den Engel des Heren veur. Dè deej ze alléén vur et middageten. 's Aovens wier volstaon meej un Onze Vader en Weesgegroet. Wij baden nôot as we klaor waren meej eten, dè moes eigeluk wel. Wij moese God danken veur de maaltijd, die we genoten han, leerden wij op school mar dè hè'k thèùs mar nôot gezeed.

Dieje den Engel des Heren waar un sôort vraog en antwoordspel en wè't allemol betekende. Ons moeder zeej dan 'Zie de dienstmaagd des heren', dan moese wij zeggen 'mij geschiede naar uw woord'. Ik ken et gebed niemer van bèute, mar ik weet wel, dè we de betekenis ervan nôot gesnapt hebben. Wij zin aaltij as ons moeder nie in de buurt waar, 'zie de dienstmaagd marcheren', mar dè moes ze nie heure.

Alléén op vrijdag aten we wè aandere, mar dè is un apart verhaal, waar ik et nog ögebreid over zal hebben.

Et spek kwaam wel nie ons neus èt, mar et schilde nie veul. Et kos ôk zô verrekkes zout zèèn, en asset tegen november liep, wier et ôk steeds mar gaastiger. Dè spek dè zaag niemer wit mar steeds gèler, ik kan nie zeggen det lekker waar.

'Ge zult wèinig hōshaawes hebben daor ze elke dag spek eten in deze tèd. Ge zult er nog ens ôot naor gaon zuuke', zittie, as wij mopperden op et eten. Zelf zaat ie aaltij stil te eten. Wij mochten wel iets zeggen, mar onze vader zeej niks. Hij deej ok nôot sèùker in zen pap en ie aat aaltij un bord toe de raand toe vol.

Den éinigste keer in de week, dè'k gebakken spek lekker vond, waar 's zondagsmèèrges as we allemol naor de kerk waren gewist. Er stond dan zon grôte platte koekenpan op toffel, vol meej stukskes ötgebakken spek, die in der èège vet rondreven. Ons moeder baad dan veur en wij han ons tien sneeje brôod, elke sneej al in vier stukskes

gesneeje en één zon stukske aon onze vörk geprikt. We krèège nie méér. Ons moeder vond tien sneeje brôod, meer dan genug. We aten ze toch al de oren van derre kop, tenminste dè zizze aaltij. Nao et bidden doken al die vörken meej die stukskes brôod eraon die pan in.

‘Nie zô diep, gunt aander meense ôk iets,’ waar de ongeschreven regel waar iederéén zen èège aonhield. Niemand zitter un woord, veuls te druk derre kanis vol te krèège. Hield iemand zen èège nie aon dieje regel, dan kréég ie dè wel te heure. Tegen de pan aon ha iederéén un stukske liggen, waar ie et gesopte op ôt liet dröppe. Zô ging der gin dröpke vet verloren en hoofde ons moeder de toffel nie te schrobben, as we klaor waren. As onze vadder zen stukske spek ôt de pan viste waar dè, et sein veur ons, zèn veurbild te volgen. Dè spek aate we et list op. Onze Co vond dè zund, die bewaorde dè veur ’s aovens bij zen brôod. Dè vonden ze bij ons thèus wel fèèn want dè spaorde toelaog èùt.

Onze vadder ha ôot tegen enne vriend van em gezeed: ‘Des den éinigste keer per week, degge ze nie heurt aon toffel, ze hebben dan alléén ôog veur die spekpan. Ge zot bekaant wensen det aaltij zondagmèèrgen waar’.

VRIJDAGSE KOST

De rampendag bij uitstek waar vruuger, mar die telde alléén veur meense die kattelijk waren, de vrijdag. Zô lèèft dieje dag nog in men herinnering, dè'k et naa, nao al die jaore, nog in mèn gevuul belèèf as enne rampendag. De dag deur onze Moeder de Heilige Kerk ötgeroepe tot vaaste en onthoudingsdag. Dè wil in ons dialect zeggen: et waar ginne losse dag mar enne vaaste, hij kon dus nie te rammele, dè's op en neer bewegen van de zomer naor de wenter of aanderson, net as bij de moslims. As ze daor vaaste, noemen ze dè de ramedan en die duurt ôok veul langer en ie begient elk jaor op enne aandere dag, heej meej et weer te maake of hoe de maon stao, dè wee'k nie percies. Nie dè wij der ôot van geheurd han van de ramedan, daor zèèn wij pas hil veul jaore laoter aachter gekomen toen de irste gastarbeiders kwamen.

Mar ik had et over de vrijdag. Et waar volgens onze Moeder in Rome, tussen hokskes, dè 'moeder' heb ik nôot zô goed begrepen, ôok enne onthoudingsdag, des enne dag die ge nie meugt vergeten, die aander daoge deeje der nie toe mar de vrijdag moeste onthaawe. Ik heb er den bijbel nog op naogekeke, mar Christus heeter nôot iets over gezeej, alléén ging ie wel op dieje dag dôod en dè hebben ze toen Goeie Vrijdag genoemd. Ik docht vruuger aaltij, desse em dèrum vrijdag han genoemd, dieje dag. Deur zenne dôod waren wij op dieje dag vrij geworre van zonde en dè moese we goed onthaawe.

De heidenen hadden dieje dag gewijd aan de godin Frija, dè waar de godin van het vrijen, za'k mar zeggen. Heidenen waren meense, die hillemol nôot in den hemel kosse komen, want ze geleufde niks. Dè ha'k ergens in un boek gelezen, waor ik eigeluk nog nie rèèp veur waar en dè waar gineens waor, wè'k daor in laas. Onze Moeder de Heilige Kerk, die aaltij alle moeite heej gedaon, meej al wè mar iets meej de voortplanting te moake ha, geheim te haawe, zaag wel gère detter veul kiendjes kwamen, mar ge mocht veural nie weten hoe ze gemaakt wiere.

Zij vond et dèrum mar hillemol niks, dè wij dè wiese van die godin.

Daor kwaam te veul vléés bij te paas, hoe moet ik dè zeggen, lèvend vléés. Alles wè daor mee j te maake ha, waar vies en ge mocht er nie over praote, zelfs aon denken waar al zonde. Dus dè hebben ze op dieje dag ôok mar verbôoje. Daor wier op vrijdag nie gevreeje, agge rèècht in de leer waart. Ge zondigde van hier toe giender, verkondigden ze van de prikstoel en dè waren zwaore zonden. Hil oew ziel wier der kriekzwart van en as ge nie te biechten gingt, veur degge dôod gingt, kwaamde perdoes rèècht in de hel èùt

Soms waar un vèerke pas geslacht, waar der zult en bloedworst en kaoikes zat, ge mocht et nie hebben. Ge kréég et ôk nie en er viel net as bij de ramedan, ôk nao zonsondergang niks in te haole. Bovendien komt dieje mohammedaanse vaaste mar éne keer per jaor veur, en gin tweeënveftig keer, zôas de vrijdag. Hij duurt wè langer mar volgens mèn, wier er dur de kattelieke dus meer gevaast dan dur die muzelmannen.

Des tegeworrig net aanderson, ginne katteliek, die nog ôot vaast of op vrijdag gin vléés it, of ze vèene vis toch lekkerder.

Ik had enne afkeer, enne hille grôte hekel aon de vrijdag. Ik kan et nie goed zeggen, ik kan et bekaant nog nie in fetsoenlijk Tilburgs ôtdrukken, hoene schörft ik aon de vrijdag ha.

De week waar wir bekaant om, nèè dè waar mar goed ôok. Ok nie degge op dieje dag ginne vleselijke omgang mocht hebben, as we al wiese wè dè waar.

Nèè et waar wegge op dieje dag allemol en dè tweeënveftig keer per jaor te vreten kréégt. Naa zèn alle diëten er op gebaseerd, mar ik weet er zo gaa gin dialectisch woord veur, veur dè gebaseerd. Vetarm zô zo'n dieet in deze tèèd hiete, geleuf ik, ofwel kaauw èèrpelbuurtvrete.

Smèèrges op oew brôod kréégde kèès, elke vrijdag opnuuw kèès en nog ens kèès. Kende gullie dè één van alle nog; tien sneeje brood mee j kèès.

Kunde oe èège daor nog iets bij vurstelle? Ik zeej daor ens enne keer iets van tegen onze vadder.

‘Kunde gullie dè brôod nie wè dunder en dieje kèès nie wè dikker snije?’

‘Nèè zeetie, want brôod is per kilo aaltij nog goeiekoper dan kèès. Wè denkte gij, verrekte mauwerd dè ge zèèt’, want dan waarde enne mauwerd, ‘wè dè aon boter meer kost’. Ik zeg, ‘hillemol nie, want as ons moeder begient mee enne botterham te smèère, heej ze aaltij nog meer aon der mes hangen asse ophaawt, meej over et brôod te schoatsen, dan wanneer ze der aon begient. Ik maakte netuurluk wel dè’k bèùte et berèèk van zen èèrme blééf.

Ze han nie gère desse kritiek kréége. Hij moes dieje kèès in den oorlog toch al bij enne boer haole, deur weer en wend. Hij zaag et nie zitten, nog meer te gaon smokkelen assie al deej. De veurraad koffie, waar ie dieje zuivel tegen rôlde, raakte ok zachtjesaon op. Dèrom waar ie zô dun gesneje, degger deur heene kost kèke. Nao den oorlog waar der toch nergens meer tekort aon, wèrom dan nog die zèùnighèd? Volgens sommige van mèn bruurs en zusters, waar dieje kèès dikkels zô taai degger gerust oew schoenen meej kost verzole.

Dè waar in dieje tèèd en des un hil aander chapiter, zô ge wilt un apart hoofdstuk, schoenen verzolen. Nuuw schoenen kôope!! Dan waar et al héél èèrg meej oe gesteld, dan zaten oew téén vort wel krom, wij, de jungskes en de bruurkes, han daor mistal wèinig laast van want wij liepen op klompen. Die waren eerder versleten dan desse te klèèn wiere. Alléén op zondag, droegen wij schoen.

Om op de vrijdag terug te komen. Soms en wel héél soms, krége wij un half aai bij ons brôod. Gin héél, ben de gij naa hillemol mee et toffelklééd bedekt, dè kos den brèùne nie trekken. De kiepe han dan wel goed geleej, aandere han ze’r nog nie genoeg. Et waar un héél wèèrk, die aaier percies over de helft te déle. Ze wiere gekôokt en ze mochten nie hard zèèn, want dan waren ze nie zô lekker. Die stem han we nog wel in et kapittel.

We han over et algemeen niks in te brengen. Lege briefkes zeej de volksmond mar daor schote ok niks meej op. Nèè, dan hadde de haand

van ons moeder moeten zien as, ze daor enne kwak aaier over de helft ha gekliefd. Onze vadder kréég un héél, want die moes die halve aaier allemol veur ons verdienen. Wij mar gèuze, is mèn helft nie klender, dan dè van dieje aandere. Ik waar nie veul beter dan de héle reut en kéék èut naor de grôotste helft.

‘En dè waar wir nie eerlijk want die aai waar grôoter’, zitter dan wir ééne. Daor wier wè afgemaawd as ons moeder zô eurluk meugeluk der wèrk aon et doen waar. Et aagèl dröpte intussen langs ons moeder der vingers op de grond, waor de kat der as de kiepe bij waar, hoe krègde’t verzonnen, un kat die er as de kiepe bij is, asset om aaier gao. Dè’k dè zô terplekke bedenke? Van die kat dè’s hillemol waor.

Ik kos dè aaischaai op un gegeven moment niemir aonzien, want dè waar un rotwèrk en zi tegen onze vadder:

‘Gè het al zoveul ötgevonden, gij, as ik zô ens in de keuken rondkèk, want ge vraogt oew ège toch aaf, waor komt dè volk naa allemol vandaon?’

‘Gij moest ens un kiep maoke, die halve aaier kan leggen.’

‘Hoe komde daor na wéer bij, gaoliepoap dè ge zèet’.

Hij begos subiet wir te schèene, hoewel ik vervuld waar mee nobele gevoelens jegens ons moeder, hoe schrèef ik dè naa weer op, in algemeen beschaafd Nederlands. Ik zi dè netuurluk ôok om em op de kaast te jaogen. Mèn bruurkes en de meskes kééke mèn meej grôte schrikôoge aon, dè’k zôiets dôrfde te zeggen. Ik zaat gelukkig ver genoeg van em vandaon.

‘Dè hoeft hillemol nie, zi onze vadder want over un tedje verdienen de miste meense geld zat, en ik ôok, en hoeft jullie moeder gin aaier mir over de helft te snijen. Iet of wè pissig waar ie wel.

Un bèutenkansje waar et, as den bukkum goeiekoop waar. Jao één of twee keer per jaor waar die schijnbaar nie duur. De visboer moes em dan kwèet, aandere wier ie duf. Dè denk ik mar, want aandere wies ik ook nie wèrom wij, op enne vrijdagaovend, ineens verraast wiere meej bukkum.

Veur meense die nog nôot ginne dorst hebben gehad, enne aonraojer. Zout, zout, nog zouter dan vléés dè zes weken in de pekkel ha gelegen! Ge zotter van aon den drank kunnen raoke.

Ge moet nie denken, ge zult ok mar enne halve gekregen hebben, net

as bij die aai. Hillemol nie, zonne bukkum kostte drie keer zoveel as un aai, dus ging ie in zessen. Naa moet ik zeggen, daor ha'k ginne spèet van, want as ge daor tien sneeje brood bij opaat, pruufde gè em nog, en drinken!

'De kraon hoeft nie leeg', zi ons moeder dan, want enne vis, wegge dan vis noemt, moes zwemmen, volgens onze vadder, mar die kréég dan ôk enne halve. Hij liet die zwemmen in de koffie, dietie er achteraan goot.

Dè zon perdukt verkocht mocht en nog verkocht maag worre. Om er continu hôoge bloeddruk van te krèège. Daor moes de keuringsdienst van waren toch naor kèèke. Wè denkte wel desse ons as middageten in onze maoge splitsten.

Wij han wel ens visioenen van un lekker gebakken scholleke, die we bij un taante wel ens ophan, as we daor op visite waren en meej mochten eten. Of, en dè waar echt èèrm meense vis die wel ens ôot per ongeluk op ons bord waar terèèchte gekomen. Jè, èèrme meense vis, enne gebakken panherring, jè familie van de bukkum.

Nèè !!! Gin vis op vrijdag veur Lodewijkske en de rest, dè kos den brèùne nie trekken. Onze vadder en ons moeder han et toneelstuk van Herman Heijermans nog nôot gezien, mar ze wiese wel 'de vis wordt duur betaald'.

Wanneer der ergens duur bij kwaam kèèke, koste et op oew klompen aonvuule. Et fist ging nie deur. Èèrpel mee botersaus en un aai, un héél aai, hoe was et meugeluk. Gebakken èèrpel kwaam ôk wel ens veur, asse pas nuuw waren of soms allèèn mar èèrpel meej jèùnsaus, nèè op dieje vaaste en onthoudingsdag waar menne honger nie grôot, dè hè'k aaltij goed onthaawe. Daor waar et dan ôok enne onthoudingsdag veur.

De friet waar hier in dieje tèèd nog nie ôtgevonden. Ons moeder had em vast gebakken mar opgediend zonder mayonaise, want dè ha den brèùne dan wir net nie kunnen trekken.

Nèè, dan et vrijdagse toetje, et hiete vruuger zô nie. Pap hiete dè in dieje tèèd. Nie ôt un pak of fles. Nèè, zelf gekôokt. Dè sloeg werkelijk alles, ik krèèg nog neigingen om der alles mar ôt te gooien, as ik et me

veur de geest haol. En dan van etzelfde bord, waor de jèùnsaus nog aon zaat. Daor wier aaltij alles van één bord gegeten, al waren et vier gangen, wè nôot vurkwaam. Den ‘opwaas’ zô anders te grôot worre en wè dochte gij van de zéép, die dè ging kosten en de afdreughanddoeken nie te vergeten. Wij hebben pas toen we onder de meense kwamen, geleerd det ‘omwaas’ waar en gin ‘opwaas’, wij zin ok aaltij zjam wè zjèm moes zèèn, we liepen wè dè betrof wel un bietje achter.

Karnemelkse pap, aongebraand en geschift. Aaltij op vrijdag, nôot op aandere daoge. Jè dè leste wieren wij ervan, geschift. Dè wij dè pikten, nèè opaten toen we aawer wiere, want ge zôt et eten, anders moeste mar op un aander gaon, zeeje ze dan.

‘Ge zult er nog ens ôot naor gaon zuuke’, drèègde ze. Ik weet zeker dè’k overal naor zô gaon zuuke mar nôot van ze lang zal ze lève nie, naor aongebraande, geschifte mëlkse pap, zôas die bij ons hiete.

Waar et per ongeluk haveroute pap, die ze maakte, dan kostet hillemol schudden. Veural as ze nie geruurd ha, dan dreven er van die saomengeklonterde figuren deur de melk. Ge hadt geluk as die ôk nie per ongeluk aongebraand waar. Ons moeder gaaf dan aaltij de pannen de schuld.

‘Die pannen van tegesworrig hebben ammel van die dunne bôjems, daor zèn gin goeie pannen te kôop,’ zizze dan. Volgens mèn wô ze aaltij duuzend dingen tegelèèk doen. Wesse op ha staon, waar ze dan efkes vergeten. Asset dan rook, waar et te laot.

Opeten zoddet, al zaate nog zô te bôlken en lilluk te doen. Ge zotter nog bekaant te laot veur op school zèn gekome. Gullie meense, die deze bladzijden leest, zult wel begrèpe, dè wij in dieje tèèd gin dikzakken waren. Diëten kenden wij nie en er hoefden gin acties gevoerd te worre, dè we te zwaor waren. Bèùte die onthoudings- en vaastedaoge, die in mèn geheugen staon gegrift, waren et mar grèze daoge wè’t eten betrof, alléén as er un vèèrke pas geslacht waar, kwaam er van alles op toffel mar de rest van et jaor waar et spek op oew brôod meej spek toe. Nèè veur de brôodnôdige variatie kwamen ze fantasie te kort.

Netuurluk laag et ok nog hil veul aon ons èège dè’t middageten nie te

prèume viel. As ons moeder gin stamp maakte, aate wij gin gruunte. Ik weet wel dè'k de miste gruunte nie moes hebben. Tegen gruunte mochte we wel nèè zeggen bij ons thèùs. Et waar dus un wonder te noemen, detter niemand honger leej 'en in et geval dè, laag et ôok nog aon zen èège', om onze vadders woorden te herhaolen. Toch heetie, om aon dè schraole eten te komen, hil wè toeren moeten öthaolen. Mistal waar dè nog bij naacht en ontij.

Asset störmde en hard règende, bléève de laandverraojers ôk liever bij de kachel en wèinig kaans vur onze vadder om aongehaawe te worre op zen streuptochten.

Hij ha eigenluk, om zenne vrije tèèd te vullen, gère moeten gaon vissen. Hattie ons vrijdags kunnen trakteren op un voorntje baorske of forelleke bij de èèrpel. Han wij kunnen kankeren op de grôtjes.

DE BEWAARSCHOOL

Veur et irst naor school, de bewaarschool, diè waar vlak in de buurt. Un hille belèvenis waar et. Et strotje èùt en ge waart er. Ge kwaamt dan irst nog langs de school met de bijbel, dè waar un protestantse school. Daor zaten jongens en meskes bij elkaar in de klas. Daor han ze ôok gin fraters of zusters net as bij ons. Die bewaarschool zaat aachter un grôte dubbele poort, waarin un gewone deur zaat, daor moeste in. Et waar un gebouw meej un plat dak en et grensde aon de mèskesschool.

Ons moeder brocht me weg. Dè zô ze éne keer doen. Ik wies de weg dan vort wel alléén, naam ze aon.

‘Hier is dieje bandiet van ons, assie nie löstert, gift em mar un vèèg tegen zen oren’, zeej ons moeder tegen zuster Willemien.

Net of ik niks aanders deej dan rotstreke öthaole. Dè vond ik naa nie zô leuk van ons moeder, om zôiets tegen zon zuster te zeggen. Wè moes die naa wel nie van mèn denken. Daor kwaam ik bij te zitten in de irste klas van de bewaarschool, bij zuster Willemien.

Ik kan nie zeggen desse knap waar, heur gezicht koste trouwes bekaant nie zien. Dè waar ingepakt in enne stèève witte raand, waardeur ze alléén mar rèèchtèùt kos kèèke. Un paor pèèle haor kwamen bezijen de kap naor bèùte, of ze wo’n zeggen, verlos ons èùt deze strakke verpakking. Daor overhene droeg ze nog enne zwarte sluier. Heure zwarte jurk hing bekaant over der schoenen. Aon éne kaant hing enne grôte rôozenkraans. Ge heurde die nonnen aaltij al van ver aonkome, deur dè gerammel van dieje kraolensnoer. Ze ha ôk nog enne bril op en haorkes op der kien. Die ha ons moeder himmol nie.

Toen ons moeder weg waar en iedereen in de banken un plotske ha gevonden, begos de school meej bidden. ‘Of onze Lieve Heer kon zorgen dat wij deze dag braaf zouden zijn en goed naar de zuster zouden willen luisteren, amen.’ Daor aachteraon nog drie weesgegroeitjes en un krèùstéken as slot.

Mèuzentandjes moese we knippen in réépe papier. Ge moest om de drie millimeter un knipke in dieje réép pepier maoke en dan om

den aanderste omvouwen. Matjes moesen we vlechten van nog smallere réépe papier. De kunst van et punniken wier ons op de bewaarschool al bij gebrocht. Ik bakte daor hillemol niks van. Trouwes die bewaarschool kostte geld. Elke vrijdag moes ik twee kwartjes meejbrengen en aon de zuster geven, et waar eigeluk nie aon mèn besteed. Wè stelde dè naa veur, die mèùzetandjes en dè vlechten, of dè klosbraaje.

De zuster zaat op un soort verhòging veur in de klas, ze kos over ons hene kèèke, wij die twee aon twee in de banken zaten in vier rijen meej un pedje dertussen.

Veur in de klas stond ôk un gròot zwart bord, waor ze iets op tékende meej krèèt, dan kosse wij et allemol tegelèèk zien. Daor boven hong un krèùs. Er hongen ôk nog un paor schilderijkes en tékeningen aon de muur. De raomen in de klas han un hèle hòop klène rötjes. As de zon scheen, deej de zuster de gerdèene dicht. Bezije veur in de klas stond un gròote ronde kachel,

As aander kender al un hil pèèrdetèùg af han, waar ik nog mar tien centimeter onderwege. As ge wilde, mochte 's middags un dutje doen. Ge moest dan meej oewe kop op oew èèrme gaon liggen. Agge gin slaop hadt, ik ha hillemol nòot gin slaop, moeste wel rèèchtop, meej oew èèrmen over mekaar in de bank blève zitten. Ge mocht dan ôk gin woord zeggen. In gedaachte zong ik dan et lieke, dè wij aaltij zongen, as we öt school kwamen.

'Zuster Willemien heej un gotje in der kien, heej un gotje in der gat, raoj, raoj wat is dat.' Wiese wij toen veul, waor we't over han. Zingen leerden wij er ôok, ammel kenderliekes. Ik heb er nao dè'k weet der gin één van onthaawe

In de twidde klas van de 'kiepkesschool' kwaam ik bij zuster Bernadette te zitten. Die waar lang en dun en ha zo'n dun brilleke op. Ik vond dè as klèèn menneke al un lieve vrouw. Ze kos ôok hil schòone verhaolen vertellen. Over Kerstmis, det kiendje Jezus in enne stal waar geboren. Dè Maria en Jozef hillemol van Nazareth meej den ezel, waor Maria op mocht gaon zitten asse muug wier, waren gelòope naor Betlehem. Die han un end gelòope, nie normaal, volgens de zuster. De

blène op der voeten, mar de zuster zeej blaren. Dè verstonden wij netuurluk nie, mar onze vadder wies toevallig dè blaren, blène waren, die ha ze wel ens gehad en die deeje zeer, dè kos ie wel vertellen.

Dè Maria un kiendje ging krèège, vertelde ze nie. Dè kiendje kwaam gewoon omdetter nergens un plots waar, om te slaope. Ze hebben dieje klèène mar in enne voeierbak geleej. Toevallig stond daor nog enne os en daor hebben ze den ezel mar neffen vaastgebonden. En dè dè echt gebeurd waar.

Desse toen ie er pas waar, dieje klèène, ze nog op diejen ezel naor Egypte hebben moeten vluchten. Dè Jozef, de man van de moeder van Jezus, enne timmerwinkel ha. Dè Jezus daor verbörgen ha gelèèfd. Dettie toen ie grôot wier, hij waar al oud, minstens dertig jaor, wonderen ging doen.

Dettie waoter veraanderde in wèèn. Ik ha nog nôot ginne wèèn gezien of gepruufd, et zal wel lekker zèn gewist, anders hattie et nie gedaon. Hij liep ôk over et waoter, en ie wies percies waor de miste vis zaat, dietie ötdéélde aon al die meense, die naor em kwamen löstere. Hij prikte zô schôon en hij mokte héél veul meensen beter, die ziek waren of lam, of blind. Bij lam docht ik subiet aon un jong schaop. Want ik ha nog nôot iemand gezien die lam waar. Ik docht det iets te maoke ha meej zat zèèn. Dè heurde ik welles van grôte meense asse naor et kefee waren gewist.

‘Tôontje waar me toch lam mar die hatter ok veul èùt’, heurde ik dan.

De klokken in de kerktorens gingen op Witte Donderdag allemol naor Rôme, volgens zuster Bernadette. Witte Donderdag waar de dag dè Jezus saome meej al zen apostelen ’s aovens nog ha gegeten, veur ze hum un paor uur later gevangen namen in den hof van olijven. Tegen den éne apostel hattie gezeed:

‘Gij zult mij verraden door een kus en tegen enne aandere:

‘Voor de haon drie keer gekraaid heej, zul je mij drie keer verloochend hebben’.

Hij heej toen tegen hullie gezeed, ‘dees avondmaal moete gullie in de toekomst, ôok as ik er niemer ben, vort elke dag overdoen’.

De seldaote dietem gevangen namen naodè Judas em gekust ha, hebben em gegeseld. Pilatus, die toen den baos waar in Palestina, ha nog wel gezeed, deze meens heej niks misdaon mar hij ha zen seldaote nie tegen kunnen haawe. Dè doe héél zeer volgens de zuster, dè geselen. Ze geven oe un pak slaog en dè doen ze meej un.touw daor ze allemol kneupe in geled hebben.

Un paor van die seldaote han ôok enne krôon gemaakt van takken meej stekels der aon. Die hebben ze op zenne kop gezet en zèèn daormeej en end hout op gaon slaon.

‘Helse pijnen heeft hij doorstaan, om jullie van zonden te verlossen’.
Zô vertelde zuster Bernadette et. Dè zal allemol wel docht ik, wè waren dè eigeluk zonden?

Hij heej toen zen krèùs waor ze’ m aon zon vaastspèkere zelf den Calvariëbèèrg op moeten slèèpe.

Gossiëmijne dè waren dikke balken, daor zôdde zô al dôod onder blève. Ik had ze wel ens ôot op un prentje gezien. Op dieje dag, die ze naoderhaand Goede Vrijdag hebben genoemd, issie ’s middags om drie uur gestôrve.

Mar Christus hasse ammol zèùver, hij waar nao drie daoge en dè waar net meej Paosen, wir ôt zen graf gekropen, waor z’em op goeie vrijdag in han geled. Hij ha Thomas, die dè nie wô geleuve, de littékens van zen wonden laote zien. Hij waar nog en end wiste waandele meej de Emmausgangers mar die sufferds han ôk niks in de gaote gehad, die han toch lekker lôope te saawele meej em.

Nao veertig daoge waar ie naor den hemel geklommen. De apostelen waren er allemol bij toen ie opsteeg. Enne stèève nek han ze der allemol van over gehaawe, et duurde efkes veur ie ôt et zicht waar. Daor schènt ie naa nog te wonen. Naor den hemel issie toen gevaoren, zeej den éne en den aandere zeej, dettie opgeklimmen is ten hemel. Eén ding is wel dèùdeluk, daor is ginne ladder of trap bij te paas gekomen. Daor waren dan zeker un paor waoghalzen gewist, dietem aachternaor waren gegaon. Waor han ze trouwes zonne ladder of

trap vandaon moeten haole. Wie zottem naoderhaand wir hebben moeten oprèùme?

Hij komt nog ôot ééne keer terug, heetie gezeet, toen ie vertrok. Hij komt dan alles rèècht zetten, wè deur de jaoren verkeerd is gegaon. Alle dooien worre dan wir lèèvend. De goei zal ie dan aon de rechtse kaant van em nirzette en de kaoi aon zenne linkerkaant. Tegen de goei zal ie zeggen:

‘Komt allen binnen in het huis mijns vaders’ en tegen de kaoi;

‘Ga weg van mij naar, waar geweene zal zijn en geknars der tanden.

Wij kosse dè allemol nog nie begrèpe, mar ze vertelden et oe vast, dan wiest et hil oew lèève vort. Nao dieje hemelvaart sloten de apostelen der èège op tot den Heilige Geest kwaam, zonder detter un deur of raom openging. Hij gaaf de apostelen wir de moed om naor bèùte te gaon. Allemol han ze toen un vlemmeke boven derre kop, ze kosse ineens in alle taole praote en iederéén, die stond te löstere, verstond hullie.

Op Paoszaoterdag, dè waar dags veur Paosen, ’s middags om twaalf uur pas, kwamen die klokken terug ôt Rôme. In den oorlog waren de klokken al ergens aandere hene, daor viel op paoszaoterdag dus niks mir te luie. Ge mocht op paoszaoterdag ôok aon oew vaastetrommeltje komen, agge tenminste hil de vaaste de moed had weten op te brengen, al de snuupkes diege gekregen hadt op te spaore.

In de vaaste, dè vergaat ik nog te vertellen, dè waar de boetetèèd veur Paosen, mochte per dag ôk mar éne keer oewe bèùk dik eten. Dè hiete de volle maaltijd. Bij die aander maaltijden, bij et brôod, zôo gezeed, mochte ôk gin vléés eten. Wij han daor nog gin laast van. Ge moest er éénentwintig veur zèèn om te moeten vaaste. Onze vadder waar dè wel, mar die zeej aaltij dettie zwaor wèèrk ha. Hij vaaste dus nie, wè’k nie zô schôn vond van em. Ons moeder hoefde et nie, want moeders die geregeld kiendjes kréége, waren daor van, mee un geleerd woord, ‘vrijgesteld’.

Dieje vaasten duurde virtig daoge. Hij begos nao de vaastenaovend,

waorop ons moeder aaltij ôliebollen bakte. Ik kos er aaltij héél veul op. We hielden wedstrijdje, wie de miste opkos. Dags ernao waar et aswoensdag, waorop ge un aaskröske gingt haole, dè betekende dè ge mar aas waart, stof zôgezeed en degge wir stof zôt worre, agge dôod waart, dan waar de vaaste begonnen. Hij duurde dus tot de zaoterdag veur Paose, twaalf uur.

Jaore laoter hebben ze hil dieje vaaste mar afgeschaft, gin meens dieter zen èège nog meej bezighield of zen èège nog iets van de regels aantrok.

Zô vertelde de zuster al die bijbelverhaole aon ons. Ik docht in et begien aaltij det net zon verhaole waren, as Hans en Grietje en De wolf en de zeven geitjes. Die zuster heej mèn, op de manier waorop desset vertelde, weten te overtèngen, det echt waor gebeurde waar.

Ze heej ens op enne keer de halve klas aon et janken gemaakt, mar dè ha volgens mèn niks meej et gelôof te maake. Ik weet niemir wè we misdaon han. Ineens zizze:

‘Ik ga weg en ik kom nooit meer terug’. Ze ging inderdaad weg. Daor begienen der toch un stel te kwèèke. Ikke nie, ik docht, die komt wel terug en ik weet de weg alléén naor hèn, asse nie terug zô komen. Ze is, geleuf ik, zeker witte dè bij die dingen niemir, nog gin tien minuten weg gewist. Volgens men heej ze naor de plee gemoete.

‘Zullen jullie voortaan braaf zijn? Dan hoef ik jullie niet meer alleen te laten’, zizze, asse ze daor ineens wir veur ons stond.

‘Ja zuster Bernadette’, riepen wij in koor.

Wij vonden et wel gek desse die kap zô strak om derre kop ha zitten, net as zuster Willemien. Die moes toch bekaant wel meej spelden in derre kop zen vaastgestoken, aandere ging dè volgens ons nie. As die zusters naor de plee moese, waor bléve ze dan meej al die rokken. Dè waren misschien stomme vraoge, mar ze kwamen wel bij me op.

Die zusters wôonden meej wel veertig nonnen, dè woord nonnen, mochten wij nie zeggen, bij elkaar, In un klôoster waor wij elke dag, as we naor school togingen en wir naor hèn, twee keer langs kwamen.

Ik weet nog dè'k docht, zô den ooievaar hier naa nôot gin kiendjes brengen. Wèrom hier nie en bij ons zôveul. Daor prakkezeerde ik over.

Veul wèèzer wierder nie, op die bewaarschool en dè zo'n menneke zen èège meej zo'n gedaachte bezig hield! Nie te geleuve

Ge wiert bezig gehaawe en ge waart bewaord, veur un paor uurkes per dag. Van de straot aaf, zon ze tegesworrige zeggen.

Op vrijdag 10 mei 1940 wier ik, toen de school ötwaar, opgewocht en meej naor hèn genomen, deur Sjan Remijsen, et buurmèske.

'Waor is dè naa veur nôodig wô ik weten'.

'Den oorlog is ötgebroken en naa is jullie moeder bang dè de soldaote jou meenemen'. Daor ha ze echt nie bang vur hoeven te zèèn, wè zon ze meej mèn hebben moeten aonvangen. Et heej wel enkele weken geduurd toen, veur wij echt de irste soldaote, al zingend deur onze straot zagen marcheren.

DE GRÔOTE SCHOOL

Dè schoolgaon wier serieus toen ik naor de irste klas ging van de lagere school. Naa zô ik leren lezen en schrèève en ok nog rekenen. Ons moeder brocht me wir weg. Dè zô ze ôk naor deze school, mar ééne keer doen. Et waar wel un hil stukske verder lôope, dan de kiepkessschool, zôas wij de bewaarschool noemden, zeker tien minuten waren er meeje gemoeid.. Ze laaide me de klas binnen, tussen de aander moeders en vadders deur, die ôk hullie jungske veur den irste keer naor de grôte school kwamen brengen. Un drukte van belang en daor wier veul gejangt. Allemol moederskiendjes denk ik, ik waar alléén mar nuuwsgierig. Et waar in mèn ôoge un héél grôte römte, waor we in terèchte waren gekomen.

Veur tegen de muur hing un zwart bord, in drie stukken, hil de muur wier er dur bedekt. Daor stond ôok un kachel. Ginnen haard mar un hêog geval en hillemol rond. Op de vloer van rauwe planken, daarop un laog wit zaand en daorop de banken, vier rijen liefst, hoeveul der aachtermekare stonden hè'k in de gaawighèd nie kunnen tellen. In elk zo'n bank koste meeje twee man neffen elkaar zitten. De stuultjes zaten aon de lessenaars vaast. In et midden van et schrèèfgedilte, bovenaon, zaat et gat waor den inktpot in moes. Die zaat er nog ginne in, ge mocht vur et irst toch nog nie meeje pen en inkt schrève, ha'k begrepen van ons moeder. Dè schrèèfblad koste omhêog doen en daoronder koste oew spullen en oew boeken in kwèet.

De frater, die ons iets zô gaon leren, Selanus, hietenie, ha rokken aon, net as ons moeder en as de zusters van de bewaarschool, tot op zen schoenen hingen die. Hillemol zwart, meeje aon de veurkaant enne rij kneupe. As riem had ie enne zwarte baand om zen middel. Om zenne nek, meeje zônne witte boord, hing aon un zwart touw, un krèùs. Dieje frater zette mèn bekaant hillemol op de achterste bank, in de klas.

Un menneke, dè zen èege meeje èërme en béén aon zen moeder vaastklampte, en te keer ging as enne bezetene, wier neffen mèn geplaat.

Toen alle moeders weg waren, hield ie ôk op mee simmen. Hij hiete Fraans Molkenboer, zittie en waar enne zoon van enne meubelmaaker. Wij waren subiet kameraoj. Hij kwaam ôk ôt un hil grôot hösshaawe. Hij ha hil veul bruurs, ik ha hil veul zusjes. Hij en zen bruurs gingen aaltij dikkoppen vangen mee un schepnet, in de limputten. Ik kréég er dan ôk aaltij enne hille hôop, want ik mocht er van ons moeder nie mee naor toe, naor de limputten. Ze vond me daor veuls te klèèn veur. Nao un tedje zon dè allemol kikkers worren. Aachterpôotjes hè'k ze nog wel ôot zien krèège, tot kikker brochte ze et nôot. Ze legden mistal irder et loodje. Wè han we'r dan mee aon moeten vangen, asset allemol kikkers waren geworre. Die vriendschap heej nie langer geduurd dan de irste klas.

Schrève daor vond ik niks aon, ge moest ôk zô dikkels etzelfde woordje, precies tussen twee lijntjes opschrève. Et allerirste woordje weet ik nog, dè waar oom. Ik geleuf dè we't wel dertig keer tussen twee lijntjes moese schrève. Ge mocht de lijntjes nie raoke, et waar héél secuur wèèrk. Et waar nog nie zô gemak die o's allemol effen rond te tékenen.

Meej lezen hè'k nôot moeite gehad. Wij han as leesbuukske, 'Ik lees al', ôtgegeven deur et R.K. Jongensweeshuis, tenminste dè stond erop. Ge leerde daorin al rêmend lezen. Ik heb wel en paor zinnekes onthaawe. 'Nol, Nol daar zit een mol', Neel, Neel niet te veel.' Naa wies ik irst hillemol nie, wie Neel waar. Veur et gemak han ze der mar plaotjes bij afgedrukt, naa koste zien dè Neel un meske waar. Hoe han we daor aanders aachter moeten komen. In hil onze omgeving of femielie hiete gin één meske Neel.

Naoderhaand kréége we boeken, daor stond op 'Echt Lezen'. Zô'k zeej, nôot gin moeite gehad en zô snel geleerd dè lezen, dè'k zô al niks liever deej, dan mee un boek in en huukske zitten en zô lang lezen tot et èut waar, assik nie irder te bed moes dan.

Eén woord is me bijgebleven, de kapelaon en de frater han et bij bijbel- en godsdienstles aaltij over het evangelie. Ik kos dé woord naa

nôot vèene. Ik laas et verkeerd. As ik et zaag staon laas ik 'eevânzjelic', ik wies nie wè't waar. Ineens, in de kerk, terwèl ik men èège zaat te vervelen, zaag ik et. Dè zje moes un Gée zèen.

Dè de vriendschap meej Fraans mar un jaor geduurd heej, kwaam, dè we nao de irste klas gesplitst wiere, in twee twidde klassen. In die irste klas zaten we meej 54 jongens. De frater deej die klas nie hillemol alléén. Hij wier geholpen deur mister Zomers, die zaag er al héél oud èt, hij slofte ôk un bietje. Op zen neus stond zo'n staole brilleke. Nao ons irste klas issie meej pensioen gegaon, denk ik, ik hè'm nao die tèd nôot mir gezien. Ik heb in die irste klas toch enne keer zitten zwéete. Ik moes me toch schijten opeens, mar hoe zegde dè tegen zonne frater. Ik staak menne vinger omhông en zeej toen meej un piepstemmeke: 'Frater ik moet poepen', ik mocht gelukkig achtermekare gaon. Ik zô nie geweten hebben, hoe'k et aandere ha moeten zeggen. Zôiets waar me op de bewaarschool nôot overkomen.

Zaten er op de bewaarschool nog meskes bij ons in de klas. Op de grôte school waren de jongens en de mèskes geschaaje, mennekes en vrouwkes han mekare vur et irst nog nie nôdig. Ge leerde bèute rekenen en lezen ineens enne hille hêop dingen, daor ge irst ginne weet van hadt.

Elke dag as we hardlôpend 's middags ôt school kwamen, kréége we un tas thee en enne bottram meej zuut. In et begien goot ons moeder aaltij enne kwak melk in de thee. Ik waar den irste bij ons thèus, die dè vies vond en dus nôot gin melk mir in de thee heej gehad. Sèùker wel netuurluk.

In et twidde leerjaor, om et op zen Bels te zeggen stond frater Prudentio als onderwijzer veur de klas. Hij ha enne hille donkere bril op. Hij kéék aaltij un bietje kaod, vond ik. In de irste week ha'k al 25 strafregels te pakken. Ik moes ze thèus hil stiekem maake. Ge kréégt aandere nog ens op oew donder.

'Ik moet op tijd mijn mond houden', moes ik opschrèven.

Dettie zelf zenne mond mar hield, daor stonden toch un stel brèune misbaksels in. Et gekke waar, den dag erop vroeg ie der nie naor. Ik zeej netuurluk niks, mar ik bewaorde ze wel.

De week erop: 'Lodewijk, 25 keer je weet wel'. Jao, ik wies et wel, mar schrèève deej ik niemir, ôk nôot mir gedaon. Ik heb ze et hille jaor bewaord, die vèfentwintig, die ik meeje menne zotte kop ôot geschreven ha. Hij vergaot gewoon, wietie allemol strafregels liet schrèève, hij strooide er gewoon meeje.

Et waar enne frater, die veul meeje jongens opha. Joske Gijzen mocht aaltij op zenne knie zitten.

'Jij blijft nog fijn een jaartje bij mij', zittie, toen ie ons vertelde dè we overgongen, naor de derde, meeje Joske op zenne schôot.

In de twidde zochten ze ôk jungskes èùt, die in un percessie meeje zouden willen lôope. Ik staak achtermekaar menne vinger op. Hedde gij wel un pekske degge dan aon moet, vroeg de kapelaon, die op zuuk waar naor herderkes. Ge moest veur herderke speulen. Veur bruidjes, dietie ôok nôdig ha, moes ie op de meskesschool zèèn. Naa wiese wij hillemol nie hoeter die ôtzagen. Ze han er zo'n stuk of tien nôdig. Ik waar hartstikke blij, dè'k ôok ôtgekozen wier. Ons moeder nie zô, want hoe kwaam ze aon die kleren, die ik daor veur aon moes.

'Gullie wilt wel aaltij overal meeje veuraon staon, mar ge wit zeker nie wè dè allemol kost?'

Dè waar wel un bietje enne tegenvaller, desse zô tekeer ging. Hoe ze 't veur mekare gekregen heej, weet ik nie mar op den dag van de percessie zaag ik er ponticaal èùt, net as dè zusje van mèn, die bruidje mocht zèèn.

Daor zal wel un mud èèrpel en enne kilo koffie meeje gemoeid zèèn gewist, denk ik. Ikke, meeje mèn fluwèlen blauwe schuuntjes, witte lange kousen, die lange kousen vond ik wel mèskesèèchtig. Un lichtblauw kort bruukske, un wit bloeske meeje kaant afgezet en daor overheen un vestje in iets donkerder blauw, zonder mouwen. Op menne kop enne fluwèlen baret, ôk in dezelfde kleur asset bruukske. Witte handschuuntjes en un schuupke, zô één as waor ze meeje in de zaandbak speulen, mar dan meeje enne lange steel. Et waar de bedoeling agge aon et 'herderen' waart over oew kudde en daor liep un schaop van de groep weg, gij meeje dè schuupke un bietje zaand opschepte en dè

naor dè bisje gooide. Dè holde dan gaaw naor de kudde terug, daor liep trouwes gin schaop mee, dus hoefde we nie mee zaand te gooien. In de straot waor we in de percessie liepen, laag trouwes gin los zaand, waor ge mee had kunnen gooien. We droegen dè schuupke net as un geweer op onze schouwer.

In de percessie, moese we héél plechtig lóope, schrijden noemen ze dè. Wij moese ôok héél ernstig kèèke van de kapelaon, oew gezicht in de plooi haawe. Ok agge kameraodjes zaagt, die stonden te louwe, moeste net doen of ge ze nie zaagt. Eigeluk waor et stomvervelend mar tegelèèk vond ik et un eer, desse mèn daor veur ôtgezocht han.

De bruidjes droegen allemmol van die lange witte zije kleeke en enne palmtak, waor ze mee moese zwaaien, asset koor, dè ok meeliep, hosanna zong. Ons moeder waor nog et miste trots op ons, percessielôpers. Ons moeder waor zelatrice, un woord dè niemer bestao, denk ik zô. Un sôort vertegenwoordigster van de broederschap, in et geval van ons moeder van den heilige Antonius van Padua. Petrôon, veur meense die et niemer weten, van verloren zaken. Waarde iets kwèèt, dan hoefde et schietgebedje: 'Heilige Antonius beste vrind, zörg dè ik mèn ding, dè'k kwèèt ben, terugvèn', mar op te zeggen. Ge kost er op rekenen degget dan ôok terugvond. Ge moest netuurluk wel deurgaon mee zuuke en dè schietgebedje herhaole, anders hielpet nie. Alle meense die lid waren van dieje broederschap moese elk jaor contributie betaole. Ons moeder gong die elk jaor ophaole. Et waor bekaant allemol familie, nichten en nèven, die ze gestrikt ha en ik kan wel zeggen, ons moeder ha héél veul familie, wè nichten en nève aongao. Ik ben wel ens mee gemeuge, dan hoefde ze nie zô alléén. Daor viel aaltij wel un kuukske of un snuupke veur men aaf. Ik moes dan van ons moeder, héél beleefd, asse mèn iets vroegen, alstublieft zeggen en as ik et dan kréég, dank u wel. Bij ons thèus waren wij dè naa wir nie zô gewend

Op de stèèrfdag van dieje heilige Antonius van Padua wieren der

plechtige heilige missen gedaon in de perochies, die hum as petrôonheilige han benoemd en wieren der ôok un percessies gehaawe. In et gat waor onze opa, de vadder van ons moeder wôonde, waar ôok de kerk aon dieje petrôon van verloren zaoke gewijd. Naa kos ik en men zusje ok vort in die percessies meelôpe. Asset afgelôope waar, gongen we meeje hil de femilie bij onze opa eten. Et zaat er dan hartstikke vol, et waar mar en klèn boerderijke, ge zaagt oew nèève en nichten wir ens, mar meeje dè schôn pekske aon viel er veur men nie meer te belève dan stil op enne stoel te blèève zitten.

Ons moeder ha me gewaarschouwd: ‘Asser mar iets aon dè pekske komt te mankeren, dan trekt et èt en bende veur de liste keer herder gewist, hedde dè goed begrepen’. Ik had et in mèn oren gekneupt Elk jaor opnuuw, zôlang ie gelèèfd heej, ben ik gin herder gewist mar nog wel dikkels.

Van ‘den Bierpomp’, waar ik in de derde bij kwaam te zitten, hè’k nôt strafregels hoeven te schrèève, die ha ôk gin speciaole lievelingen, en die waar nie zô kerks aongelege. Daor wier wel elke dag veur de school begon gebid. De mister baad veur en wij nao. Hij ha, zô wij al gaaw wiese ôok un vrouw en kender. Et waar enne wè aawere mister en die hiete eigeluk meneer Klomp. Hij ha zen haor strak achterover gekamd. Onder zen neus hattie zonne handveger, zôas onze vadder aaltij enne snor placht te betitelen. Aaltij gekleed in pak, overhemd en stropdas. De pèèp dietie rôokte, ging om den haoverklap èt. Zal wel van den èègentilt gewist zèèn. Die pèèp kos verrekkes stinken, hij ha veul lucifers nôdig.

We hebben er optel- en aftreksommen geleerd. Ik kwaam enne keer, tussen de middag ôt school, zeeje onze vadder, toen we goed en wel aon toffel zaten, ineens:

‘Krèègde gullie al breuken?’ ‘Jao’, zeg ik, ‘de mister heej giestere verteld, dè as un schip op zee vergao, dè dè schipbreuk hiet’.

‘Dè bedoel ik nie’, zeeje onze vadder, ‘et heej te maoken meeje getallen, die ge in stukskes kunt doen’. ‘Ik snap nie waor ge’t over het’, zeeje ik. ‘Dan krèègde ze volgend jaor wel’, waar zen antwoord.

Iemand öt ons klas ha Gerrit van Engelen aongebrocht. Gerrit ha tegen iemand gezeed: 'Ik zit bij den Bierpomp in de klas en dè waar meneer Klomp te weten gekomen. Gerrit moes vur straf op zen knieëns veur et bord, meej zen haande omhông zitten, wel en ketier lang. Wij zèèn nôot geweten, wietem verraoje ha, hij waar der nie zonder kleerscheuren afgekomen. Veul hè'k van dè schooljaor nie onthaawe.

Et lukte mèn ôok deze klas, deze hobbel, et kwaam mèn gewoon aonwaaien, zonder moeite te nemen. Nie dè'k op wil scheppen mar ik vond et nôot te moeiluk. Op weg naor school en naor hès liepen wij aaltij op enne draf. Soms bléève we wel ens kèèke, asser twee ruzie han. Wij maokten dan enne kring rond de twee vèèchtersbaoze. We moedigden netuurluk onze favoriet aon. Nie dè'k toen al wies wè favoriet betékende, mar ik ken der gin Tilburgs woord veur. Et waar min of meer de jongen die wij wel mochten. Et waar pas afgelôope, de knokpartij, asser éne moes toegeven, dè den aandere toch sterker waar, of detter enne grôte meens tussenbaaie kwaam. 'Gao naor hès snotjong of moet ik de pliesie erbij haole'.

As we héél vlug thès wo'n zèèn trokken we belleke. De liste van de groep of éne die nie zô hard kos lôope, waar de klos. Hij kréég de volle laog, van 'rotjong hier en gajes daor', van de meens of de vrouw, die op dè belleke naor bèute kwaam. Soms han ze beet en trokken der éne aon zen oren naor binnen, die kos op un paor oorvèège rekenen. Mèn hebben ze nôot te pakken gehad, ik liep aaltij meej veuraon. We gongen veur dè we naor school gongen aaltij irst nog naor de kerk, naor de mis van half aacht. Dè deeje we wel nie gère, we moese, dus gongen we. Ons morgengebed han we dan al opgezeed, want dè mochte in ieder geval nôot vergeten. Dè waar ons op ons hart gedrukt, al op onze irste schooldag. Ge moet elke dag oew morgen- en avondgebed bidden. Ik hè nôot goed begrepen wèrom we dan ôok nog ens naor de mis moese. Van al wetter gezeed wier deur dieje kapelaon of pestoor die de mis deeje, verstonde toch niks. Hij stond ôok nog ens meeje zenne rug naor ons toe. Dè Latijn, wè han wij daor naa aon?

Op woensdagmèèrge gingen we mistal naor de mèrt, diese dan nog aon et opbouwen waren. Wij heurden dan van aander jongens wel, wie

de mis ha gedaon. Daor wier in de klas nogal ens naor gevraoge. ‘En Lodewijk, je stak zo ferm je vinger in de lucht. Je kunt ons dan ook wel vertellen, wie de H.Mis vanmorgen om half acht heeft gedaan?’ Daor vongen ze mèn dus nie mee. Ik ha wè dè betreft men licht al opgestoken. We vonden die mèrt veul leuker, die mis waar aaltij etzelfde.

Ge moest er aaltij zonder gegeten of gedronken te hebben naor toe. Ons Jaoneke kon daor nie tegen. Zon mis op zen nuchtere maog, viel nôot goed bij em. Hij ging bekaant elke mèerge van zen houtje en mocht dan naor hèn. Gift dè menneke toch enne bottram veur dettie naor de mis gao, docht ik dikkels mar dörfdè dè naa wir nie te zeggen. Nèè, dè kos nie. Hij kos dan nie te communie, mar mistal laag ie al irder plat.

Ge moest hartstikke nuchter zèn van ’s naachts twaalf uren aaf. Zô waar dè dur de Paus verordonneerd. Ik heb er deze keer de bijbel mar nie op naogekeken. Christus hield zen èège mee dieje flauwekul nie bezig, die waar de meense aon et beken. We gingen nie naor school, in et gebouw, dè as school bestemd waar en zoas dè heurde. We zaten irst in un soort jeugdhèn. Toen in de huishoudschool, die toch leegstond. Dè kwaam omdè onze school deur de Dötsers gebrökt wier as kezerne. Wij moese mar zien waor we bléve. Meej de meskesschool waar etzelfde aon de haand. Ok gevorderd veur onderdak aon de vijand. Ik heb nog in un kolenhok, nèè nie veur straf, op school gezeten, les gekregen. In enne meubelwinkel ben ik onderwezen, die verhuurde zenne winkel as leslokaal, verdiende dieje meens ok nog iets, daor de vèfde klas afgemaakt. We hebben dè leste jaor van de oorlog bekaant gin les gehad. We gingen pas nao Kerstmis wir naor school en dan nog mar mee halve daoge.

Toen we dan eindeluk van de mof af waren. Dè waar un fist, dè’k nie gaa zal vergeten, wieren et wir un klèn bietje normaole lestijen.

De vierde klas is, schiet mèn naa net te binnen, nie op zon plezierige menier bij gebleven. Ik zaat naa bij menne twidde mister, nao mister Klomp van de derde klas. Ik vond wel aaltij dè de fraters gezelliger waren in lesgeven, dan misters. Hij ha enne bijnaam, deze mister, de miste han er ééne. De Kwartel wier ie genoemd. Wèrom dè wies gin meens, mar dieje bijnaom heetie aaltij al gehad. Klaosen hietenie in et

echt. Hij ha zelf hil veul kender. Eén van die kender, hulliën Jos zaat neffen mèn. Ik ben nog aaltij blij, dè onze vadder gin mister waar en dè ik dan bij em in de klas ha moeten zitten. Ik moet er nie aon denken. Dè zôontje kon wèinig goeds doen. Asser geslaon wier, vong hij aaltij de irste klappen op.

Dieje Kwartel liep ôk aaltij te schèène op onze buurt. Wij deugden nie, wij groeiden op veur galg en rad. Zô gaaw er mar iemand van bij ons ôt de straat, iets nie wies, of iets gekes zeej, of meej zenne bek vol taande stond, assem iets gevraoge wier, dan kwaam er wir zonne tirade.

Toch hebben we éne keer veul lol gehad. Nao dettie waar wiste pissen hattie blijkbaar vergeten zen broek dicht te doen. Un stukske hemd staak, as un vlag, naor bèùte. Hil de klas zaat te grinneken en mekare aon te stôote. In irste instantie hattie niks in de gaote. Hij keek héél kaod onze kaant èùt en docht, wèrom zèn die jong zô jolig. Opeens hattie et deur, hij keek naor beneje, draaide zen èège om, en kneupte achter et bord gaaw zen broek dicht. Wij waren ineens dôodstil, oei oei, daor barst enne orkaan los, vreesden wij meej grôote vreeze. Er gebeurde niks, hij deej net of er niks aon de haand waar.

Van de vefde klas hè’k alléén de naam van de frater, Adelbert, onthaawe. Dè waar ôk et jaor zô ik al vertelde, dè hil Nederland bevrijd wier van de moffen. Van toen aaf kréége we gin appelsiene mir op school, mar van die dreuge biskwiekes. Ge kost er iemand un gat meej in zenne kop gooien en oew taande op breken, zô hard as die krenge waren.

Seklaade, waar we de smaok van, meej de komst van onze bevrijders, teruggekregen han, kréégen we zôveul we lustten. Dieje frater Adelbert heej onze Co nog ens un gat in zenne kop geslaon. Wij lôope ôt school naor hèn, zeej onze Co ineens:

‘Kik’, en hij laot ons zen haand vol bloed zien. Wij schrikken ons èège rot en zien et naa ôok, hil zenne kop en zen haor zitten vol bloed. Wè doe onze Co assie dè zie, hij begient te blèren. Tot hèn toe heetie vort lôope janken.

‘De frater heej un gat in menne kop geslaon’. Ons moeder aaltij de

kalmte zelf, pakte un washendje en waaste zenne kop aaf.

‘Naa, et valt wel mee, ik gao venmiddag wel efkes meej naor de frater, daor gij bij zit. Schaait er mar èùt meej kwèèke, zô èèrg isset naa ôk wir nie. Ge zullet wel verdiend hebben.’

Gelukkig heb ik nôot zôveul klappen gehad. Ik waar daor veuls te braaf veur.

Sommige fraters wiese soms nie van ophaawe, veul han er losse hendjes. Dè waar ginne corrigerende tik, zô as dè vendaog den dag hiet, dè waar méér un afreageren, aandere staode gij iemand nie links en rechts minstens un minuut lang, tegen zèn oren te slaon. Menigmaal hebben wij dè aon moeten zien. Wij zaten dan as bange veugeltjes héél stil, blij dè we ze zelf nie ötgemeten kréége

Niemand heeter ôot un aonklaacht ingediend, slaon dè heurde bij de opvoeding, ge wiest toch nie beter. Op de mulo hè’k ens ôot un oplawaai gehad. De frater, die dè op zen geweten ha, waar net van plan enne aandere jongen der van langs te geven, toen ik docht et is net un steigerend pèrd, dè op em af komt en ik héél hard, ‘hu’, riep. Naa, dè hè’k geweten, hij draait zen èège om en ik kréég un mep, dè’k meej menne kop veur tegen et bord aon vloog. Daor hè’k thèùs mar nôot niks van verteld. Et waar enne dôodgoeie meens, dieje frater, hij kos alléén nôot orde haawe.

‘Hij zit ook aaltij te klieren en hij zit nooit stil mevrouw, op een gegeven moment was mijn geduld op. Toevallig had ik juist de sleutels in mijn handen en die hebben door de klap, die ik hem gaf, die hoofdwond veroorzaakt. Ik wil u mijn verontschuldigen aanbieden en het zal niet meer gebeuren, mevrouw,’ zeej frater Adelbert tegen ons moeder, die verhaol kwaam haole over dè gat, dettie onze Co in zenne kop ha geslaon.

‘Ik heb er thèùs ôk aaltij zat meej te stellen, hij kan as ginnen aandere, et bloed onder mèn naogels vandaon haole, ik heb as we zitten te eten vort enne stok neffen me neergezet. Assie dan wir ens zit te vervelen, kan ik em tenminste enne tik verkôope. Akket meej mèn haande wil doen, raok ik aaltij zenne elleboog en dè vuult nie zô lekker,’ moes ons moeder de frater zônôdig vertellen.

Ik snapte ons moeder nôot zô goed. Ze kos venènige klappen ötdélen en dè deej zeer, echt zéér. Owee as iemand aandere aon der jong kwaam. Onze vader gaaf mèn ôk ens un klap, wèrom? Ik zô't bij God niemer weten. Omdè'k meej ging in de richting van de klap, sèusde mèn oor alléén mar.

'Ge slaot iemand zô toch nie tegen zenne kop, dan kunde iemand dôod slaon', wier ons moeder toch kaod. Ik wies nie wè'k heurde. Zôver ik weet is dè den éinigste keer gewist, dè onze vader mèn geslaon heej.

Et zesde en leste lagerschooljaor bivakkeerden wij in un lokaol van un textielfabriek. Daorneffen waar de wèverij. Elke keer as de deur van de klas openging, kos de frater rustig stoppen meej lesgeven. Heuren enzien verging, wè'n lawaai. Dè in dè geweld meense moese werken. Die zèn naoderhaand ammel stokdôof geworre, volgens mèn, nie desse dôof zon worre, dochte wij toen mar et deej gewoon zeer, dè geweld aon oew oren.

Dè nôot van men lèève dè ik in un febriek gao werken, wies ik toen al.

EINDELIJK VAN DE MOF VERLOST

De liste weken veur de bevrijding, han we niks aandere geheard dan doffe knallen. Die rotmoffen waren de werkplaots van de Nederlandse Spoorwegen aon et opblaozen, den ateljéé hiete dè bij ons. Alle machines en gebouwen wieren meej dynamiet grondig vernield. Op veul plaotse waren de rèuten in de straot al gesneuveld.

Die raome van ons waren nog héél omdè onze vadder er ouwe deuren veur ha getimmerd. De schèerve van die opgeblaoze mesjienes vlogen links en rechts deur de straot. Wij moese dan ôok binne blèève van ons moeder. In die deuren zaten hier en daor al stukken èèzer, dieter tegenaon waren gevlogen. Et waar der nie veilig, op straot. Opeens schrokken we ons èège kepot van enne knal, we gingen bekaant zelf de lucht in. De kraon, waor ze locomotieven en hille rijtèugen meej kosse optillen, han ze in de lucht laote vliegen. Grôte stukken èèzer vlogen deur de lucht. Alle rèute, die tot dan toe héél waren gebleven, vlogen öt de sponningen.

Overall in de straot laag glas. Tegenover ons nie, daor waar de rèut héél gebleven. Laot daor naa net enne NSB'er wonen. Et waar der éne, die gin vlieg kaod deej. Hij dementeerde en waar ôk nie zô jong mir. Hij is kends, wier der gezeej. Hij zaag de overkomende Engelse vliegtèugen aaltij aon veur Dötse.

'Kik', zittie dan, terwèèl ie naor boven wéés, 'die gaon Engeland wir bombarderen', tegen de mannen die ôok omhôog stonden te kèèke.

Hij ha drie zonen, twee vochten er aon et oostfront en den derde waar bij de jeugdstorm.

Naoderhaand hebben, onbekenden, die rèut meej enne bakstéén alsnog aon gruzelementen gegooïd. De leste dag veur dè we bevrijd wieren, hebben we meej zen allemolle, jongens en meskes bij elkaar, op de grond in de höskaomer geslaope. As leste wandaad bliezen die moffen de electriciteitscentrale op. Hil de naacht van die doffe knallen. Ons moeder vond et boven nie veilig veur ons. Daor zon zô ôk stukken èèzer deur et

dak hebben kunnen vliegen. Onder die pannen zaat alléén mar riet,, zon dak kon die schèèrve nôot lang tegenhaawe. Toen we goed stèèf van dè op de grond liggen, opkwamen en ens naor bèùte op straot keken, fietste der nog enne Dötse seldaot op en gestolen fiets veurbij.

's Middags, wiert er gezeej dè de Engelsen al op den Heuvel stonden. Héél in de verte waar nog et gebulder van de kenonnen te heuren, die meej der granaten et zuidelijk gedilte van de stad in pèùn aon et schieten waren.

'Meuge wij gaon kèèke' vroegen wij aon ons moeder.

'Niks ervan, ge gaot nie', daor waar de kous meej af.

Op dieje zonnige zaoterdag, die volgde op dieje vrijdag, kwamen dan toch onze bevrijders deur ons straot, te voet. Ze marcheerden nie, net as de Dötse seldaote aaltij deeje en ze zongen ok nie. Et waar un soort stillekes waandelen, wesse deeje.

In twee rijen liepen ze links en rechts langs de kaaibaand meej de lôop van et geweer naor beneeje. Ze han van die platte helmen op. Hil aander dan die van de moffen. De kleur van die uniformen, waar un kleur, die wij ôok nog nôot gezien han. Af en toe laachden ze naor ons, veur de verdere rest liepen ze op der gemak. Aachter die lôpende militairen kwamen er van die open waogentjes, zjieps noemden ze die, sommige meskes waren zô zot, desse in zon zjiej geklommen waren en meereje. De grôte tenks, hille grôte staole bakken meej rupswielen der onder, net as die speulgoedtenks, die ik meej Siendereklaos wel ens ha gehad, mar naa veul en veul grôoter, dè waar fenomenaar.

Ge mocht er gerust opklimmen, mar ik dôrfde nie goed. Die soldaote gooiden meej stukken seklaade, die han wij in gin vèèf jaor meer gepruufd. Ge moest meej veuraon staon om ôk un stuk op te kunnen vangen. Daor wier nog net nie om gevochten. Overal han de meensen vlaggen bèùte gehangen. De meense stonden zelf ôk ammol bèùte. De seldaote wieren vol pepiersnippers en slierten papier gegoid. Iederéén zong, Oranje boven. Et waar gewoon fist en alle meense waren blij. Daor wier gedaanse op straot.

Ik wies nie wè'k zaag, jongens en meskes, die dicht tegen mekaar aon allemol pasjes maokten op de maot van de meziek en mekare in de ronde lieten draaien. Ik wies nie, dè dè mocht. Wij moesen, wier ons aaltij geleerd, zôver meugluk van de meskes aflèven. Naa waar et misschien gin zonde mir, naa den oorlog waar afgelôope, docht ik.

Dieje zelfde dag kwaam den ondergrondse boven waoter. Et waren mannen die un geweer droegen en alle meense op gingen haole, die NSB'er waren gewist. Meskes, die meeje enne Dôtse seldaot han gevreeje, wiere opgehaold en kaol geschoren. Soms moese ze over un Dôtse vlag lôope. Et waren elke keer hééle percessies. Den NSB'er veurop, meeje zen haande in zenne nek. Daoraachter liep enne vent meeje enne lange jas aon en lèren handschoenen aon. In zen haande hattie un gewèer en meeje den lôop van dè gewèer porde hij bij dieje laandverraojer in zenne rug. Wij goed nuuwsgierig sloten ons mar al te gère bij de stoet aon. Ons moeder ha wel gezeed, 'doe dè naa nie', mar wij moese zien waor ze naor toe gebrocht wiere, zô waren wij nou éénmaol.

Volgens onze vadder waren dè gin echte verzetsmeense, die hielden der èège daor nie meeje bezig. 'Et waren, niks aandere dan un stelletje lamzakken, die den hille oorlog ginne flicker ôtgevoerd han en ze han toevallig un jachtgeweer. Ze han, asse zô ondergronds waren gewist, asse ons wô'n doen geleuve, et opblaozen van de elektriciteitscentrale wel kunnen veurkomen.'

Dè woordje ondergronds kos ik toen nog nie zô goed begrèpe. Ik snapte wel desse nie onder de grond zaten, mar et percieze wies ik nie. Per slot van zaoke waren er mar un paor Dôtsers gewist, die dè oplaze van de centrale opgeknappt han. De rest waar toen al lang pleite. Naa zaten we elke aovend un paor uur zonder licht, deur die zogenoemde ondergrondse. We hielden de kèerse mar bij de haand.

We kenden ôok binnen de kortste keren un paor woordjes Engels, zôas; sjoklat for mammie en siegret for pappie. Wij waren zô brutaol, dè we dè aon willekeurig iedere seldaot vroegen, die we tegenkwamen. Onze vadder heeter ôok nog ens ôot twee meeje naor hès gebrocht,

Engelse seldaote. Dè waar stom, niemand wies wettie zeggen moes. Sjan Remijssen neffen ons, zaat al op de mulo, die kende al un paor woordjes Engels, ze wier geroepen.

‘Zodde gij et één en aander kunnen vertaolen?’ Ze zô der best doen. Mooi nie dus, ze zaat ôk pas in de irste klas van die mulo. Wij zaten mar te gaopen en ons moeder zette mar thee, dè gong er wel in, ik ha net geheurd dè Engelsen hil èèrg van thee hielden. Ons moeder maakte dus un goei beurt. Die seldaote, kosse ok bekaant niks zeggen. Wij verstonden der toch niks van. Ze lieten twee blikskes corned bief achter en zonne vierkaante witte mik, bij ons waar et brôod aaltij langwerpig. Hoe ze gekomen waren weet ik niemer, ik denk meej un zijep. Wè aten die seldaote witte mik, zô wit han wij et brôod nog nôot gezien. Bij ons zaag et brôod bekaant zwart. Aon dè zuur brôod van de Dötsers zaat méér smaok dan aon dieje witte mik.

De moffen waren nog mar net vertrokken of de Engelsen kropen gaaw in ons schoolgebouw. Kosse we der wir nie in. Han de moffen, et schoolmeubilair nog gespaord, de Engelsen gooiden de schoolbanken op de speulplaots te pletter. Over vandalisme gesproken.

INDOCTRINATIE

In al die jaore, die lagerschooljaore, kréege we elke week godsdienstles. We moese ôok elke maond te biechten. In de rij, twee aon twee gingen wij 's zaoterdagsmèèrges dan naor de kerk. We gingen daor zitten, waor et, et minste druk waar. Dan bij deze, dan bij dieje kapelaon. Ge hadt ze in soorten en maoten, kapelaons. Bij den éne moeste nie zèèn, daor kréege aaltij vèèf onze vaders. Den aandere deeje niks dan mopperen en bij wir enne aandere vielde zôwè flauw, assie zenne bek opendeeje. Hij wies dè blijkbaar zelf ôok want hij hield hil de tède enne zaddoek veur zenne mond, assie iets wô zeggen. Van de pestoor moese we zô al niks hebben, die ha mistal wèinig klaante.

Soms vertelde dè gisseluk in die godsdienstlessen wel leuke verhaole.

Gisseluk waar de naam die onze vadder gaaf aon alles wè enne zwarte lange rok droeg en meeje de kerk te maoke ha.

Et verhaol over de Ark van Noë, over Samson, David en Goliath. Over dè Absalom meeje zen haore in de takken van enne bôm blééf hangen toen ie daor zittend op zen pèrd onder deur reej en de Filistijnen em alsnog gevangen namen. Van Mozes in zen biezen mandje.

Héél dikkels vond ik et zô mar saai. Dan kréege te heuren wesse op de bewaarschool ôk al verteld han. Ze vertelden dan over Jezus, die om ons te verlossen, zôveul ha moete lijje. Niemand van alle meense nie, ha zoveul moete lijje. Wij blééven em mar steeds verdriet doen. Wij blééve mar zonden doen. 'Enne rechtvaardige', zeeje enne kapelaon ens tegen ons in de godsdienstles, 'zondigt dagelijks zeventig maal zeven keer.

'Wiese wij veul wè enne rechtvaardige waar, dè vertelde hij er nie bij. Dè waar wel veul, zeuventig maal zeven keer, al wiese we et nie te plaotse.

'Hoe dikwijls vallen jullie dan niet in zonde?', zittie tegen ons. Naa vielen we blijkbaar wir in zonde, irst deeje we ze, naa vielen we'r in.

Et verschil drong eigeluk nie tot ons deur. Wij waren et dus nie, die rechtvaardigen, wij waren schijnbaar un graodje erger.

‘Willen jullie vrienden worden met Jezus, dan zullen jullie je uiterste best moeten doen, om braaf te zijn en altijd het goede te doen. Jullie zullen anders nooit in de hemel komen. Om zeker te zijn dat je in de hemel komt, zou je bijvoorbeeld missionaris kunnen worden. Mensen gaan bekeren die ons mooie geloof nog niet kennen. Vele paters, broeders en zusters werken al in die gebieden, waar et christendom nog niet bestaat. Misschien is het iets voor één van jullie. Mooier werk bestaat niet en je zult er een ereplaats mee in den hemel verwerven.’

Schôn woorden van dieje kapelaon. Et waar wel iets om over nao te denken. Ik heb eigeluk hil lang gedocht, dè’k naor de hel ging en dè Jezus nie van mèn hield, omdè’k et nie zaag zitten, de zwartjes te gaon bekeren. Ik zaag men èège al in de hel liggen. Er nôot mir ötkomen, aaltij vort in de vlammen. Daor kréég ik et toch zôo wèerm van, et angstzwéét braak me èùt. Ik heb toen boven op de zolder bij ons thèùs, op men knieën un héél rôzenhuuke zitten bidden, dè’k mar nôot naor de hel zô hoeven. Ewig braande, des lang.

Gelukkig veur mèn, blééve die bangmaokende gedaachten, nôot lang hangen. Ik docht nog nie aon dôod gaon. Tegen die tèèd zaag ik wel verder. Ik ha ôk enne engelbewaarder, vertelde de kapelaan. Die zaat aaltij op menne rechterschaawer. Hij vertelde mèn aaltij wè’k moes doen aon goeie dingen. Op den aandere schaaawer zaat enne boze engel, inne die in de hel waar gevallen. Agge de kapelaon moest geleuven en wij geleufde vruuger alles, wè enne kapelaon of pestoor zi, wô die ons alléén mar slèèchte dingen laote doen. Hij wô degge ôk naor de hel gingt.

Ge kost dè veurkomen, om in et hellevuur te moeten braande. Agge negen keren lang op de irste vrijdag van iedere maond, te biechten en te communie gingt, hadde enne volle aflaot verdiend. Dieje irste vrijdag van de maond waar speciaol toegewijd aon et Heilig Hart van Jezus. Dè wil zeggen, zô legde ze dè èùt. Agge op oew stèèrfbed, un ziel hadt, die nog hillemol zwart zaag van de zonden die ge allemol gedaon hadt,

toch rèchecht naor den hemel gingt omdegge dieje volle aflaot ôot hadt verdiend. Ik geleuf degge zelfs et vagevuur over mocht slaon. Ge moest dè dan wel negen maonden aachter mekare volhaawe, aandere telde et nie. Ikke nie al te lui, ik wô wel in den hemel komen. Van dieje zörg waar ik alvast verlost. Ik kos vort doen wè'k wô. Op mèn stèèrfbed zô mèn ziel deur dieje volle aflaot, die ik verdiend ha, hopeluk dan héél lang geleje, hillemol spierwit worre. Ik ha dus al un vrijkaortje veur den hemel verdiend.

Om dè ware gelôof, want et waar et ware, et énege ware gelôof, detter bestond, te verspraaien moes er netuurluk wel geld komen. Daorveur han ze de Kindsheiddag opgericht. Elk keind dè op de grôte school zaat, moes éne keer per jaor, drie centen meejbrengen, méér mocht ôok, mar bij ons vonden ze dè al allejizzus veul geld. Dan hadde nog de Sint Pieterspenning, hoeveul dè kostte ben ik in de lôop van de jaore vergeten. Ge kost, agge der aon wiest te komen, ôok zilverpepier spaore. In den oorlog waar der gin zilverpepier, dus kosse ze daor toen, in Afrika gin zwarte zieljes redder.

Wij gingen ôk elk jaor meej hil de klas naor de Hasseltse kapel, in de maaimaond. Dè waar de maond die aon Maria waar toegewijd. In de Hasseltse kapel hasse, volgens aaw meense ôot wonderen gedaon. Daor goigen de meense naa hene, om ergens beter van te worre. Ze gingen der bidden of Maria hullie beter wô maoke, desnôods vur un nuuw wonder.

De mister of de frater, die ons in tôm moes haawe, et waar toch gaaw drieketier lôope, ha wel zen haande vol. Onderweege vonge we kikkers. Die bliezen we op deur un pèpestrooike in der kont te douwe en dan te blaoze. We liepen dan bekaant den hille tède langs et kenaol. De onderwijzer moes et nie zien, wè wij meej die bisjes deeje, ge hadt zô honderd strafregels te pakken. We vonden onderweege ôk allemol leuke kietelkaaikes, verder laoide we ons zakken vol meej spèkers, stukskes touw en wè we nog meer vonden, waarvan we dochte dè kunnen we misschien nog ôot gebrèuke.

As we in de Hasseltse kapel un tientje van den rôozenkraans meej han gebid, liepen we deur naor et bos van Vermeer, waar we bosspellekes deeje. Mistal waar dè vlagveroveren, waarbij oew kleren ôok nie schôon bléève van al dè zaand. Ons moeder stond dan wir te mopperen as we thös kwamen.

‘Waor hedde gullie wir ingezeten, moete die broek zien en die schoenen. Aon jullie valt ôk ginne eer te behaole. Haolt die zakken leeg. Gao oew èège afwaase, jè oew oren heuren er ôk bij. Zô te zien groeit er nog net ginne spurrie in’.

As ons moeder kaod waar, kon ze d’r èège op un bezondere manier ôtdrukke.

Meej onze vadder mochten de kender, de jongens, de zonen en de bruurkes, die al zô ver kosse lôope dan, ôk meej naor de Hasseltse kapel, op den irste zondagmèerge in maai. Te voet, zôas alles te voet ging in dieje tèèd. Ge kost der mistal nie in, in de kapel, die waar nie zô grôot en hil veul meense gingen er in de maaimaond hene. We bléève dan ôk mar bèùte staon. Un hil rôzenhuuke, bleven we nie afwochte, daar kwamen we nie veur. We kwamen veur de snoepkraomkes.

Irst gingen we nog bij onzen opa aon. Die wôonde hillemol alléén in un hil grôot hès, tegenover de kapel. Hij zaat aaltij neffen de plattebès. Hij ha zen pet nog op, ik heb hum eigeluk nôot zonder pet gezien. Et zaag er allemol nogal èremoeig èùt. Hij schènt achteraf toch nog geld zat te hebben gehad. Dè kwamen zen kender nao zenne dôod pas te weten.

Hij ha ôk un stuk bos langs et kenaol. Ik heb de bôomen nog meej omgehakt, de dunnekes dan. Et bos moes weg want daar zô un brug komen.

Wij kréége de man aaltij un katje, as we in de maaimaond kwamen, die hattie in un bèùltje zitten, dettie boven op de schouw ha liggen. Hij moes op zen tééne gaon staon om er bij te kunnen.

Veul te buurten ha onze vadder nôot, tegen onze opa. Wij han et ôk aaltij al gaaw gezien en wô’n er wel èùt, èùt dè halfdonkere kot. Tegen ons zittie mistal gin woord, enne goeiedag kos der amper vanaaf, mar un katje hattie aaltij wel veur ons.

Aon de snoepkraom, bij de kapel, mochten we van onze vader kiezen tussen enne kanéélstok of enne zuursteel. Ik koos veur enne kanéélstok, van enne zuursteel kréégde zon schraol tong, trouwes die waar ôk lang nie zô lekker. Al lekkend gingen we wir op hès aon. Onze vader meej enne grôte bèul vol snoep vur de thösblèevers.

SLAOPE

Wij slieden meejen allenmolle op enne grôte zolder meejen un gordèèn in et midden. Onze vader moes ons elke aovend naor bed brengen. Wij hielden aaltij wedstrijdje wieter et irste inlaag. Meejen drieën in één bed. Hij boog zen èège dan naor ons over en zeejen 'kus', en wij zeejen 'kus' terug, wij wiese nie wè echt kussen waar, of ie bewaorde die vur ons moeder, dè weet ik nie.

Aan den éne kaant van et gerdèèn, waar de zusjes de dochters en de meskes slieden, deetie etzelfde. Daor ging ie vur dettie zelf ging slaope nog enne keer langs omder un paor, meejen un klèèn blaoske op de pot te zetten. Et zô over un tedje wir aonschèùve zèèn, as dieje kwèèkerd van beneeje der wir bij moes. As we de kaans krééje, prebeerden we aaltij deur de splitjes te kèèke, as dè vrouwvolk der èège stond ôt te kleeje, toen die borstjes begosse te krèèje. Onze vader of ons moeder moes dè nie zien.

Enne bonte verzaomeling van links en rechts gekregen ledikanten, staole en houte, mee spèèle en mee gaos. Eén ouwerdomsgebrek han ze allemol, ze zekten deur. Ok al slied den éne op kapok en den aandere op zeegras. Ge laag aaltij in enne kèùl, hoege et wende of keerde. Ok wè we op ons lèèf han, as dekens, waar nie veul soeps. Deur sommige dekens koste hene kèèke. D'r zaate nog net gin gaote in, al schildè dè nie veul. Et is degge meejen drieën un bed moest délen, dichter koste al nie tegen elkare aon liggen.

's Wenters wiere de overjassen ôk nog as dekens gebrôkt. Dè moes wel, we waren anders in enne strenge wenter, die we gelukkig wènjig meejemokt hebben, vaast en zeker dôod gevoren. Nie allemol, maor un paor van ons, han dan zeker et looike geleed.

Ons moeder moes dikkels optreje, as enne ouwe huzaor, dè waar heur irste gezegde, as we wir ens lagen te rotzooje. Ik weet nie of ze die ôot éne gekend heej, enne aawe huzaor, onze vadder waar et in ieders geval nie, die waar nôot seldaot gewist. Asse der èège bovenaon de trap liet zien, waar dè mistal al genog om ons stil te krèège.

Elk jaor, in de lente, moes diejen hille zooj, aon matrassen en ledikanten naor beneje. Dè hiette de grôte schônmaok. De muren wiere van nuuwe kalk veurzien. Bedden, veural die meeje kapok gevuld waren, wiere leeggeschud en ötgewaase. Deur et jaor genomen waar et wel veurgekome dè den éne of den aandere zenne plaas nie op ha kunnen haawe. Ze han naomeluk nie allemol un zèèl in der bed liggen of de pot stond net te wèèd weg. As die tèèke dan wir dreug waren, moese ze wir gevuld worre en aongevuld. Dè waar un hil wèèrk en iederéén, die al boven de toffel öt kos kèèke, moes meehelpen, of ie wilde of nie.

Ons moeder droeg aaltij un héél lang klééd tot op der voeten, in bed, as nachtjapon. Wij vroegen ons èège, toen we wè puber wiere, en van den hoed en de raand vort af wiese, wel aaf, of ze daor ôk nog enne directwaar onder aon ha. Waor ge toch aon liept te denken sewèèle? Ge mocht zon gedaachte hillemol nie hebben, die waren zondig. Die moeste bestrijen meeje un gebed.

As dè zô is gewist, van ons moedersonderbroek, waor wij in ieders geval niks van kosse zien en wij dus hillemol nie aon han meuge denken, dochte wij wel dè onze vadder dus hil wè te doen gehad heej om op de bestemde plaots te komen, as de brôodkrèùmels em al te veul staken, zôas dè in de volksmond hiet. Ok dè waren duistere denkbeelden, waor wij van de pestoor nie aon toe mochten geven. Onze vadder had et er schijnbaar gère veur over, gezien de drukte bij ons. Geboortenbeperring! Nôot van geheurd! Bestond nie eens.

As onze vadder en ons moeder ruzie kréége, dan kwaam er enne stortvloed van vloeken over ons moeder hene. Nie dè onze vadder er

naa zoveul kende, dè nie, maar hij blééf ze dan steeds harder herhaolen. Hij kos soms wel tien keer godverdomme en sodemieter zeggen. Hij stampte dan net as un kaoi pèrd, meej zen voeten, op de grond, wè as ons moeder de kaomer nog nie gedaon ha, enne hille stofwolk ten gevolge ha. Ons moeder waar dan allang de kaomer èùt en stond ie tegen de kaast te vloeken. Assie zô kaod waar, maakte wij wel dè we öt de buurt blééve.

Hij waar van nature eigeluk enne vredelievende meens, die alléén et goeie meej iemand veurha.

Van feminisme en emancipatie ha ons moeder ôk nog nôot en te nimmer geheurd.

Naa waar ons moeder wel toegerust mee un solide borstwering en ze ha haor op der taande, mar dè deej in zon geval nie ter zaoke. As ze op tèèd nog harder begos te kwèèke, dan hij, duurde et mistal gin tien minuten. Hij kwaam ze dan om et goed te maoke, aachternao, zen woede waar dan ineens over, om heur un kusje geven. Hij ha dan spèèt, spèèt, as haore op zenne kop. Ons moeder waar et nie zô snel vergeten en zi dan:

‘Lomperik dè ge zèèt, wè moet de buurt wel nie denken, gij aaltij meej oew gevloek en getier’.

Om wir tot zen èège te komen en den bloeddruk tot normaole waarden te laote terugkeren, ging ie dan mar un endje waandelen. Dè van dieje bloeddruk en zô, hè’k veul laoter pas geleerd, mar dees verhaol is ôok veul laoter pas opgeschreven.

Wij, de zusjes en de bruurkes, jè de hille reutemeteut, vonden et toch wel zielig veur ons moeder, dè ze zô te lije ha, van dè gevloek en getier, assie kaod waar. Wij, de jongens, de zonen, en de bruurkes namen ons moeder apart, terwèèl onze vader naor zen wèèrk waar. Wij stelden veur:

‘Wij gaon jou karate leren, des nie moeiluk. We han dè ens ôot ergens gelezen.

‘Vrouwen moeten in deze barre tijden zich ook kunnen verdedigen’. ‘Mar ik ben nog nôot bang van em gewist’, zeej ons moeder.

‘Hij kan dan wel as enne raozende tekeer gaon mar dè mènèt ie allemol zô nie’.

‘Dè kan wel zèèn’, zeejen wij. ‘Misschien leert hij dan nog ens ôot dè meej praote, de problemen op un fetsoenluke manier opgelost kunnen worre. Dan hoefde ok nôot niemer bang te worre van gin man nie. As ge ’s aoves alléén over straot moet, hoefde der nôot mir over in te zitten, dè iemand oe te nao zal komen. Meej één klap slaode zô iemand tegen de grond.’

Naa is ons moeder nie zô bedreven in sportief haandelen. Ze is stèèrk genog mar heej gin benul, hoe ze alle kraacht in der haand kan leggen. Ze zô wè dè betreft nog ginne deuk kunnen slaon, in un vers gebakken brood, mar toch. Om die sport un bietje onder de knie te krèège, moes der wel geoeffend worre. Trainen waar un te zwaor woord, veur wè wij ons moeder wilden leren.

Wij dochten meej un pekske boter, om meej te begiene, moet toch kunnen lukken. Wij twee stoelen mee de leuningen vèèf centimeters van elkaar gezet. Eén van de meskes, de dochters en de zusjes kwaam al mee un pekske boter van un pond aonzette. Wij legden dè zorgvuldig op die leuningen, et mocht er onder gin beding afvallen want anders zon er de grôotste ongelukken kunnen gebeuren.

‘Naa’, zeeje wij tegen ons moeder, ‘moete oew haand héél hōog opheffen en dan meej alle kraacht midden op de pekske boter slaon. Wel meej de zijkaant van oew haand.’

Ons moeder heft der haand, zó hōog ze kan en slao mee alle kraacht, die ze heej.

Ze raaket pekske precies in et midden en ze begient me daor toch te krijsen en te gillen. Wè blèkt, dè dè zusje, dè mèske, die trut dè pèkske boter ôt de diepvries gehaold te hebben.

Wij moese metéén den dokter bellen, schènt ze der haand gebroken te hebben. Dé waar me un consternatie. De meskes. de dochters, de zusjes, stonden zô te janken, dè den dwèèl er aon te paas moes koome. Wè eigenluk wir goed waar tegen et stof, dé tegelèèk meej wier opgedwèèld. Ze kos de kaomer naa toch gin goei beurt geven en dan bléve de matten mar un week liggen, niemand die er zen èège aon zô storen.

VAN ZIELEN OPSCHRÈÈVE ENZOVOORT

Wie kwaam er eigeluk over de vloer? De pastoor misschien, assie in de buurt moes zèèn, om de zielen op te schrève. Ene keer per jaor waar dè vaaste prik. Ons moeder kréég dan aaltij un plömke. ‘Ge bent et vurbild van de perochie zittie dan. Hij kos wir un ziel bijschrève, dè bij die ziel enne meens, nog un keind, heurde, dè kos meneer pastoor niks schillen. De perochie bestond nie öt meense mar öt zielen, veur et gisseluk dan.

‘Hoe heet jij’, vroeg ie, terwèèl ie er één van ons te pakken kréég. Wij wiese nôot hoe snel we ons èège moese verbèerge, as hij aon de deur kwaam. ‘Jij bent een braaf meisje en ik heb nog een mooi prentje, waar Maria met het kindje Jezus op staat’, zittie dan. Netuurluk had ie un meske te graoze.

Ge hadt er ôok, priesters, die op jongens vielen, mar daor waren wij toen nog nie zô meej op de hôte. Hij viet er bij ons nie zô gaaw neffe, want hij moes der één vaast gehad hebben. Daor waren van die zusjes of meskes, die der nuwsgierigheid nie kosse bedwingen, die waren dan de klos en zaten op zenne knie, ôk al stonden ze daor niks op te kèèke. Hij perbeerde ons ôok te lokken.

‘Waar zèèn de junkskes toch’, zittie tegen ons moeder.

‘Die zèn bèute speule, et is naa veuls te schôn weer om binnen te zitten’.

Wij spaorden gin heiligenprentjes, wij hadden die plaotjes van hum nie nôdig. Wij spaorden voetbalfoto’s van Abe Lenstra, Keesje Rijvers en Faas Wilkes en wieter ôk mar in et Nederlands elftal speulden. Van ons moeder mocht ie ôk zô gaaw meugluk ophoepele, ze waar er nie zô van gediend om et vurbild van de perochie te zèèn. Et kwaam ôk nôot in heur op, om te vraoge; of dè ôk nog iets opbrocht.

Om veur dieje eerwaarde heer, un köpke thee te zetten of un borreltje in te gieten, daor docht ze nog nie aon. Iets waar ze toch veur bekend stond, want al waar et meraokels druk bij ons, un tas thee kon er aaltij aaf.

Ze stond hillemol nie te kèèke op zenne jaorlukse komst.

Et waren nie allemol zon kiendjesmaokers, bij ons in de familie. Zeker aon onze vadderskaant han de miste, 'schèèt aon de pestoor en hil de kliek, die er om hene hing', de gebrèùkeleke taol, die dan wel nie veur mèn oren bestemd waar. Onze ome Kees zeej ens tegen onze vader.

'Dè gisseluk heej allemol goei lullen, dè we zoveul meugluk kiendjes moeten maoke, mar zelf doen ze't nie. Zô gaaw ik bij hullie et brôod en de èrpel kan komen haole, wil ik er nog wel over naodenke, mar ons Kee heej ôk un stem in et kapittel.'

Un héél harde stem, waar achtermekaar men gedaachte, want as ons taante Kee der stem verhief, dan kréége wij de schrik van ons lèève en wiere in China de vólnisbakke bèùte gezet, zôas wij ondermekare zeeje.

'Ik docht dè gij wèèzer waart Govert', onze vader hiete Govert, mistal afgekort tot Goof.

'Al die kiendjes, ge slaot meej oewe piemel et spek nog van toffel.' Ik snapte metéén welk lichaamsdeel hier bedoeld wier. Mar hier vergiste onze ôome Kees zen èège schromeluk, had ie et spek mar van de toffel gekukeld, onze vader, meej zen stèrt(je). Ik zô der nie rouwig om zèèn gewist.

Onze ôome Kees kwaam, omdettie zulke taol uitsloeg nie zô dikkels bij ons over de vloer. Trouwes ik zaag et onze vader nog nie doen, meej zenne plasser en wè zô ons moeder daor dan nie van gezeej hebben. Un schôon schouwspel zô't zèèn gewist, men fantasie waar op hol aon 't slaon en ik maakte desse me nie te zien kréége, want dè wies ik wel, detter dan iets zô zwaaien. Ik ha veuls te veul geheurd, et waar nie veur men oren bestemd gewist.

Ik heurde wel meer en zô kon ik et miraokel, dè kiendjes kôpe veur men nog aaltij waar, bietje bij bietje ontraofele.

Zô stond ik op enne keer un bietje te lummelen, un bietje te hangen tegen de bèùtemuur van onze naoste familie, nie wetend wè'k naa eigeluk zô gaon doen. Ons moeder stond te kwekke meej ons Taant-

Ida. Dè waar minstens ééne keer in de week vaaste prik. Ineens heurde ik ze zeggen:

‘Toen ik op et lest liep van ons Corrie’, ze kèkt om, zie men staon en zegt;

‘Die verrekte jong staon ôk aaltij op oew hielen’.

Wir iets dè ik eigeluk nie ha meuge heure. Wè’k verkeerd deej, weet ik nog aaltij nie, mar ik waar op de verkeerde plaots, en daor, op dè ôgenblik nie gewenst.

Dèrom waar ze nao de geboorte van ons Cor ineens zô maoger geworre, schoot et deur me hene, ik ha men ôoge ôk niemer in menne zak. Ik waar te bang om te vraoge, wèrom ze zoveel waar afgevallen.

Aon ons waoter vuulden wij toen blijkbaar al, degge, wè kiendjes kôope betroft, beter oewe mond kost haawe. Enne grôte snotneus waarde mar en er zô nie veul van oe terèèchte komen, agge dè allemol al zô’t weten.

Dè’k daor toch op et goeie moment stond, bleek efkes laoter toen ik ineens enne plons heurde en omkeek. Ons Corrie, waor ons moeder et net over ha, stond op derre kop in un houten kèùp vol waoter. Ik hesse der mar gaaw ôtgetrokken. Ons moeder meej heur op derre èèrm naor binnen. Ze waar metéén ôtgekwekt. Ons Corrie waar, nao desse waar afgedreugd, wir springlèvend. Meej dreuge kleren aon speulde ze wir vrolijk verder, of er niks gebeurd waar.

VAN BINNEN EN BÈÛTE SPEULE

Wie dees allemol heej geleze, moet concluderen, wè gin Tilburgs is, det me et hösshaawe wel waar. Et hösshaawe, waarvan Fraanske, bij et leren steppen, meejen kien op de raand van dieje autoped viel. Et waar nog gin eens enne echte, witte wel meejen luchtbaande. Nèè, et waar zon houten geval meejen zon klèèn wiertjes meejen volle baand.

Paniek van alle kaante. Meejen enne grôte handdoek om zenne kop gedraaid, wier ie deur ons moeder naor den dokter gebrocht. Et waar net Siendereklaos, zon witte kien hattie naa, van de pleisters dieter op geplekt zaten. Daor zaate wel tien kremkes in, zi ons moeder. Dè vond ik wel héél intressaant. Ons Fraanske ôok, naa jankte ie niemer.

Iederéén kwaam naor zen witte kien kèèke.

Meejen enne knikker in mèn neus, wier ik ens deur onze vader naor den dokter gebrocht. Ik weet niemer hoe ik em er ingekregen ha. Der èùt, gong hillemol niemer. Veur den dokter waar et nog minder dan niks.

As et regende, laas ik un boek, al waar et veur de tiende keer, zoveul boeken ha'k nie. Dè waar ôok wir nie zô èèrg, asset mar un schôn verhaol waar. Ak aon onze vader vroeg of ie veur mèn un boek meejen wô brengen, öt de bibliotheek deetie dè gère, mar mistal zittie:

‘Kom et mar zelf mar één ötzuke, ik weet ok nie van welke verhaole gij et miste haawt.’

Ge moest et dan wel in één week öt hebben. Dè dubbeltje dè't eigeluk kostte, hoefde ik nie te betaole.

Op zonne zondag asset regende, han wij flink kaoie zin.

‘Zing dan’, zi ons moeder. Daor stonden wij dan te zingen. Onze lieve Heerke, geef mooi weerke, geef mooie dag, dat het zonnetje weer schijnen mag. Dè deeje we ôok nie langer dan vèèf minuten, hil de tèèd etzelfde kepletje vervilde gaaw. De regen stopte der nie deur.

We speulde mar meej ötgeknipte seldaotjes van De Gruyter, aander han we nie. Bij dieje kruidenier kréégde bij de bôodschappen van die plaoten, die ge öt moest knippen. We hebben al liggend op de matten, hille legers tegen elkaar laote vèèchte. Et moeilukste waar, die figuurkes te laote staon. Op et zèèl, un strook neffen de kokosmatten, bléève ze nog net overend. Ge moest die flappen onder de voeten van die figuurkes zô omvouwen, desse iet of wè overhelden aanders lagen ze bij de minste of geringste beweging om. We han nog wel un paor tinnen seldaotjes en un paor die van klaai gebakken waren, overgeschoten van tijen dè den brèune et nog kos trekken. Dè waren er wir te wèinig om ze in den oorlog meej te laote doen. As we ötgespeuld waren, stond et petrôon van die matten mooi in onze knieën.

We kwamen pas hillemol in de zeuvende hemel meej dieje figuurzaogbeugel.

Bij kameraodjes han we zôiets al wel ens gezien. Wè ge dan allemol nie kost maoke. Komt er bij ons thèus mar ens om.

Iemand had der schijnbaar lucht van gekregen. Ineens han we der ôok ééne. Zô mar gekregen van iemand en daor zaten nog wel vier zaogskes bij en zon ding degge aon de toffel kost schroeven. Aanders koste meej diejen beugel, waor ge et zaogske in moest zetten, nog nie wenden en draaien.

Onze vadder, meej zen grôte haand, zette, en dè waar al héél bizunder, zonder blikken of blozen, dè zaogske in diejen beugel.

‘Naa moete gullie goed opletten’, zittie tegen ons. We stonden ons hart vaast te haawe. Lôopt deez goed aaf. Hij ha op un stuk triplex iets getékend, dettie öt ging zaoge.

‘Ge moet dè zaogske aaltij percies rèècht haawe. Et maag nie gaon wringen, aanders brikt et.’

Jaowel heur, zen woorden zèn nog nie tot ons deurgedrongen of et onheil waar al geschied. Naa han we der nog mar drie, zaogskes bedoel ik.

Wè stond dieje meens bedonderd te kèèke. Ge staot er as keind nie

bij stil mar in wezen isset triest dè zonne grôte meens, assie iets veur wil doen, zô de mist in kan gaon. Trauma's hebben we'r nie van overgehaawe, die bestonden volgens mèn in dieje tède nog nie, aandere zô'k er misschien wel laast van gehad hebben.

Figuurzaogen waar veur ons un flötje van enne cent en zaogskes inzetten gin probleem. Héle kerststallen hebben we ötgezaoge, en de kraantenhangers nie te tellen. Lectuurbakken, hebben de kraantenhangers overbodig gemokt.

Vliegers plekken deeje we ôk wel ens. Et pepier mocht nie teveul kosse en de latjes han we dan wel ergens 'gevonden'. Hoe we aon et heveltouw kwamen, is men nog nie aaltij dèudeluk. In ieder geval, wij aon et vliegeren. Wend stond der zat en ie stond binnen de kortste keren hóg en wèd. Ineens vuul ik enne snuk en zie em enne dèuk maoke. Boven op et transformatorhèus, tegenover de gasfebriek issie gelaand. Nôot ginne vlieger mir gezien of opgelaote.

Wij waren eigeluk aaltij aon et bèute speulen, zô gaaw et dreug waar. Knikkeren, ofschôn ik dè nie zô zaag zitten. Ge wiert er zô smèrrig van, zeker bij kèültje. Ge mokte dan un kèültje in de grond en van un bepaolde afstand moeste dan knikkers, meej oewe vinger in dè kèültje schèüven. Wie dè in de minste keren deeje, mocht de knikkers allemaol hebben. Et kan zèn det nie hillemol klopt, wè'k naa vertel, mar zô waren de spelregels, geleuf ik. Die knikkers waren veur de èrme lui, die waren gebakken van klaai. Agge der op gongt staon, per ongeluk, waren et ôk ineens gin knikkers méér. Proemen, glaozen knikkers, waor ge alle kleuren in kost zien, agge ze tegen et licht hield, waar et betere spul

Onze Co waar der zeer bedreven in, veural in et kèültje knikkeren. Die kéék ôk nie zô nauw. Die gaaf er niks om dè zen kleren vèul wiere. Laand veroveren deeje we ôk wel ens, et wier gespeuld meej un mes. De bedoeling waar degge oew mes zô in de grond gooide, det blééf staon. Ge mocht dan de lijn die et mes aongaaf deurtrekken. Ge speulde dè mistal meej zen tweeën, meej meer man ging ôok, in un grôt getrokken vierkaant in et zaand. Daor waar et strotje héél geschikt veur.

Ok midjesteke wier veul gedaon. Ge moest dan perberen van un bepaolde afstand centen in enne getékende hoed op de grond te gooien. As oe dè lukte, mochte alle centen, die er omhene lagen, hebben. Wij deeje daor nie aon meeje want wij han gin centen, et blééf bij kèèke. Wij waren toch al gin gokkers van hès èt.

Haktollen, dè kos daor wir nie in et strotje, daor hadde enne stééne ondergrond veur nôdig. As de tède er veur waar, hoe percies en wanneer, wies gin meens, mar sommige spellekes waren aon bepaolde tijen gebonden. Dan waren alle meskes aon et touwke springen, dan hinkelden ze van vruug tot laot in hokken, die ze meeje krèèt op straot tékende.

Ast mar bèute waar, dan waar et onze hobby, onze levensvervulling, al kende niemand toen et woord hobby, laot staon wè we ons bij levensvervulling vur moese stellen, dè koste nie in et Tilburgs vertaole.

Waandele meeje veul jongens öt de buurt, un paor uren waren we dan mistal wel weg. Onderweg slooike springen, zwemmen in et kenaol. Soms in un ven of afgraoving, as we zòiets tegenkwamen op onze waandelwegen. Mistal bestond et bonte gezelschap öt un un man of aacht. Asset geval zich veurdeej detter gezwommen gong worre, han we zwembroek bij ons. In ons blôte kont, vonden we nie fetsoenluk, dus dan mar in ons onderbroek. Wij moese dan wel wochte, tot dè die wir dreug waar, veur we verder kosse waandele.

Un bruurke, onze Co, die nôot verder dörfde dan waor ie nog kon staon, paaste op de klere. Ok as wij in et kenaol gongen zwemmen, kwaam ie nôot verder dan den balk. As wij dan rustig zwommen en nie naor em omkeken, riep ie ineens: ‘Lodewijk, Jaoneke, Fraanske, moet ens kèke, ik ben onder gewist’, hij ha dan zen haor in et waoter gesopt. Hij wê wel mar hij blééf bang van al wè meeje waoter te maoke ha.

De zon stond dan mistal wel h og aon den hemel en waar et w erm. Zwemmen han we ons  ege geleerd. Asset goei weer waar, 's woensdagsmiddags, vroegen we un dubbeltje aon ons moeder, et zwembad te meuge. We moese er dikkels lang om maauwe, mar dan docht ze, ben ik wir efkes van die druktemaokers verlost en kan ik beter meejen w erk opschieten.

Wij zin mar nie tegen ons moeder, d  de frater 's m erges in de klas et zwembad nog enne poel van verderf genoemd ha. Wij wiese z  gaaw wel nie w  d  waar mar we zin et mar nie tegen ons moeder d  dieje frater zwemmen mar niks vond, d  han we wel begrepen, mar snapten der verder niks van.

In et zwembad perbeerden wij gewoon wie er et langste kos dr eve. As hundjes zwommen we nao un t dje, toch sprongen we al in et diepe. We vuulden ons toch gin waoghalzen. Laot den badmister d  naa net zien. We wieren der met en wir  tgejaoge. In d  zwembad mochten de jongens nie saome meejen de meskes zwemmen.

As un h shaawe meejen kender ging zwemmen, moes de vader meejen de jongens den éne kaant op en de moeder meejen de meskes den aandere.

Nao un t dje kosse we z  goed zwemmen, d  alle waoter d  dieper waar dan éne meter vijftig en un oppervlakte ha, van zon veertig vierkante meter, vur ons vort geschikt waar om in te gaon zwemmen. As we dorst kr gen, dronken we gewoon van et waoter, waar we in zwommen. We dronken dan wel deur onze zakdoek. We han al geleerd, d  we daormeejen de bacteriën tegenhielden. Die kosse ons wel ens ziek maoken. D  dieje zakdoek zelf wel un bron van besmetting kos z en, z ver dochten we nie. D  zwembadwaoter dronken we nie netuurluk, van dieje chloor wierde al nie goed agge per ongeluk enne slok binnenkr gt.

Ons moeder merkte et n ot aon ons onderbroeken, d  we der in gezwommen han en wij zin daor th s niks over, anders mochten we n ot mir gaon.

Kn lles jatten van un veld waar we langs kwamen. Appels van enne b om plukken, waarvan de takken over de heg hongen.

Enne hond zaand in zen bakkes gooien, as ie begon te blaffen wanneer wij er langs kwamen.

's Zaoterdags as onze vadder den ôogst meeje binnen ging haolen bij onze ôome Henk, of hij moes meeje gaon helpen dorsen, gingen wij em achternao. We deejen er zon aanderhalf uur over, om er te komen meeje den bééne-waogen. Op die boerderij speulden we meeje ons nichtjes, de neefjes waren nog te klèèn. Wet veur spellekes waren, weet ik nie meer. Ik heb er nog ens ôot per ongeluk un kèùkentje dôodgetrapt. Niemand vond dè èèrg, ze han er toch zat.

Soms mocht ik neffen onze ôome Henk op et maimesjien zitten. Daor waar ik vréét op Ik vond boer zèèn wel leuk en wô't ak grôot waar ok worre.

Ik weet nog agge daor dorst hadt, et waoter moest haolen ôt enne hille diepe put, meeje enne emmer.

Asset etenstèèd waar, kréége wij van die grôte sneeje brôod. Er zaat spekvat op gesmèèrd, daoroverheen han ze sèùker gestrooid. Wij vonden dè héél lekker.

Om ons te verwennen, ha taante Jaans, de vrouw van onze ôome Henk, toen we'r wir ens waren, pannenkoeken gebakken, wij waren zon dikke koeken nie gewend mar aten ze wel op, al vonden we ze nie zô lekker. We hebben dè netuurluk nôot gezeet. We zon ens niemer hebben meugen komen, dè han we hil èèrg gevonden.

Nao et eten, waar et dan wir tèèd om op hèn aon te gaon, wel aanderhalf gaons terug. Onze vadder vertrok wè laoter, die reej ons mistal halfweg veurbij, op zen kaoj fiets.

Wij zèn ens op enne keer op de waandelweg terug, un bui rège veur gebleven. Wè hebben we toen hard gelôope, we waren goed en wel binnen, bij ons thèn, de deur waar nog nie dicht of et begient me te gieten. Onze vadder waar wel nat geworre en nie zon bietje ôok.

Laoter zèn we ôk nog ôot tot ons hèn toe nat geworre. Et waar op enne prachtige zonnige zondagmiddag, dè wij tegen ons moeder zin:

'We waandele venmiddag naor Berkel, naor ons taante Sèn'.

'Des goed', zeeje ons moeder, 'witte gullie die wel te wonen?'

‘Wij wel, aandere vraoge we et toch gewoon.’ Zô’k al zeej, et waar stralend weer, mar daor hong wel un drukkende hitte. Veur de variatie deeje we bokkensprong, om zen beurt ging er iemand krom staon en de rest sprong dan over em heen. Waarder over, dan moeste gij wir gebogen staon, dè schoot goed op mar ge waart ôk irder muug.

We waren al efkes onderwege en zô mar opeens wordt et vur ons stikkedonker en die donkere lochte komen steeds dichterbij. Omdraaje naa et nog kos, daor dochte wij nie aon. Daor begient et toch ineens te gieten, mar we waren al wel in Enschoot. Bij et irste et beste hêus klopten wij aon en vroegen, ‘witte gullie hier ergens enne De Krom te wonen?’

‘Jao, zeeje ze, ‘in die en die straot op dè nummer.’ Toen we daor veur dè hêus, et waar un boerderij, stonden, han wij al wel in de gaote det hier nie waar. Et hêus van ons taante Sèèn ha un rieten dak.

Kom jonges, ‘we gaon mar verder’, hield ik de moed er in, terwèl et mar blééf rège. Et mokte toen al niks mir èùt, we waren al deur en deur, et water sopte in ons schoenen.

Naodè we et nog hier en daor gevraoge han, mar niemand wies ons de goeie weg te wèeze, zèèn we mar omgedraaid.

‘En wè wies ons taante Sèèn te vertellen’ vroeg ons moeder. Ze zaag ons, de verzopen katten achterom komen

‘Hadde gullie nie efkes kunnen schèùle.’ Ze waar net bezig de waas in de chloor te zetten, dè deeje ze aaltij zondagsmiddags.

‘Niemes wies ze te wone’.

‘Des vrèmd, naor wie hedde gullie dan gevraagd?’

‘Wij hebben den héle tèèd naor De Krom gevraagd, taante Sèèn hiet toch De Krom’.

‘Dè wel, mar ze is getrouwd gewist meej éne van Oirschot’.

Wiese wij veul, dieje naom han wij in dè verbaand nog nôot heure valle, gin wonder dè wij der nie kosse vèene.

Nao de bevrijding zèn wij nog ens dwars over un mijnenveld

gewaandeld. Dè wiese we toen nie, daor kwamen we un paor weken laoter achter, als we der op gelinde fietsen torvallig langs kwamen.

Verboden terrein, mijneveld, stond erop un grôot bord te lezen. We waandelden ôk nog ens over de bôjem van et kenaal. In et midden stond nog un bietje waoter. Veur de verdere rest stond et kenaol dreug. Die rotmoffen han nie alléén alle bruggen mar ôk de slèuzen opgeblaoze. Wij vonden daor op dieje kanaolbôjem ok nog un dolkmes, zô te zien waar dè ôok van enne mof gewist, un klèèn bietje verroest waar et wel. Wie et ôteindeluk heej meejenomen, weet ik nie mir.

Op zomerse zondagaovenden speulden wij op straot. Et leukste waar, twee klinken van veurdeuren van verschillende hènze aon mekaar bèène. Dan aon die bel van die hènze trekken. Ze kréége die deur dan nie open. Enne regen van, scheldwoorden en drègementen, kwam over ons hene. Wij stonden alléén mar te laage, op veilige afstand, dè wel.

We waren op straot soms wel meej veftig kender aon et speule. Et gezelligste spelleke, waar verstoppertje. Ok schipper mag ik overvaren wier veul gedaon. Touwtrekken is men op enne keer nie zô goed bevallen. Ik stao aon un touw te trekken, meej éne van den overkaant. Ineens schèuf ik èt en bonk meej menne kop op de kaaibaand. Dè deej zeer en bloeie, den handdoek zaat zô hartstikke vol bloed, die ik er tegenaon blééf haawe.

Ik moes naor den dokter. Un strèuse buurvrouw, Tonia Voskens, pakte onze kenderwaoge, draaide enne verse handdoek om menne kop en zette mèn in de kenderwaoge. Hil de straot deur, en die straot is lang, dè wiese gullie al, agge op het gelet. Al die jong kèke, die net as wij op straot speulde en die opmerkingen van die meense, 'heetie taandpent, vrouw'.

'Isset hil èèrg wettie heej?'

'Hedde oe èège veul zeer gedaon, menneke?'

Ik zaat men èège kepot te schaome en docht, as de meense mar nie denken, dè zij mèn moeder is. Eindeluk waren we bij dokter Roozen, die zondagsdienst ha. Hij haolt dieje lap van menne kop,

kèkt ens hil geleerd boven op menne schedel en zeej:

‘Daar kan ik weinig aan doen, mevrouw. Ik zou vanavond voor hij naar bed gaat even zijn hoofd wassen. De tijd heelt immers alle wonden’, wettie daor naa wir meej bedoelde?

Hij docht echt det mèn moeder waar en dè vond ik nie zô leuk. De lap hoefde der niemir om. Ikke wir in dieje bak en na deeje ik net of ik sliep, toen ze me terugreej naor hès.

Ok oorlog voeren, deeje wij, daor wiere wij in dieje tède immers daogeluks aon herinnerd, dè wil zeggen meeje sténe gooien naor de vijand dan. Dè rekende wij onder bèute speule. Enne deksel van de völnisbak waar et schild, waor we de kaaien, die naor ons wiere gegooid, meeje tegenhielden. Bèuten enne houten saobel, han wij gin waopens. Dè geboefte dè aon de overkaant van de straot, wòonde, waar onze belager, soms namen we er ééntje van dè tèt gevangen, die bonden we vaast aon de lantèernpaol in et strotje, waarvan et glas al dur enne kaai aon gruzelemente waar gegaon. We ondervroegen onze gevangene naor hun sterkte, mar martelen deeje we nie, we zouden et nie gedörfd hebben.

Op enne keer bonkte der ôk zonne kaai deur et strotje, rèecht tegen et béén van één van de meskes. Bloeie...., bloeie en blère om ons moeder. Die kwaam al gaaw gelôope en scheurde, zô zenuwèchtig waar ze, et hemdslip van één van onze vadders hemden. Dè hong nog aon de waslijn en net dreug geworre in de zon. Ze draaide et vakkundig om et gewonde béén, meeje der kaai haand. Dè meidje vuulde op slag niks mir en waar op slag stil, naa ha ze iets, wè iemes aandere nie ha. Ons moeder kéék tevreije naor dè staoltje van verbènen en verbôoj ons nog verder meeje kaai te gooien. De dokter hoefde er nie aon te paas te kome. De oorlog, in et strôtje, waar ôk metéén gedaon. Et waar nie de bedoeling detter echte gewonden vielen.

Wij trokken ons terug in ons hoofdkwartier. Dè bestond öt un gat in de grond, dè we zelf gegraove han, tussen de pèere en den appelbôm.

We han der zelfs un bank van zaand in gemaakt. Dè gat wier afgedekt deur un staole plaot, die we op enne waandeltocht in et Paul Krugerpark han gevonden, blijkbaar deur de Dötsers achtergelaote op Dolle Dinsdag. De dag desse dochte dè de Engelsen er al aankwaame en zullie nie wiese, hoe gaaw ze weg moesen komen. Wij slèpten die plaot, meej un man of vier, hillemol naor onze hof. Tussen de appelbômen, de perenbôom en de kiepenkooi waar un héél grôot camoeflagenet, dè we bij de Engelsen han geschoept, gespannen. Die Engelsen han hullie kamp opgeslaon un endje verder in et strotje. In de school meej den Bijbel zaten ze ôok. Asse kou han, staken ze gewoon un grôot blik benzine in braand. Daor moes ik niks van hebben. Ge hatter bij die zon vat omgoiden en in et vuur stonden te daanse. Dè didde nie lang want ge waart zôo één vuur, oew vriendjes moese dan mar zien desset ötkréége. Mistal gooide zonne seldaot enne keep over em heen. Ik vond dè nie zon leuke spellekes. Der zèn ôok ongelukken zat meej gebeur.

Irst zaten ok in die school, de moffen. Wij hebben wel ens enne zak gedreugde peeën gekregen van Fritz, daor stonden wij wel ens tegen te buurten. Dè waar al enne aawe seldaot, hij ha tenminste al grèès haor. Wij zagen dieje seldaot nie as onze vijand. Toen de zweefvliegtèuge, op weg naor Arnhem op dieje bewuste zondagmiddag in september, bij ons overvlogen, kropen die ouw Dötse seldaote onder de vrachtwagens, zonne schrik han ze.

Op enne mèèrge hong bij ons in den hof un kat in et camoeflagenet. Niemand van ons ha et lef dè bist daor öt de wèer te gaon haole, want dè gong me te keer, zô gaaw ge mar in de buurt kwaamt. Achter in et strotje wôonde enne meens en die waar nie vies van un kat, 'net zô lekker as knèen', zittie aaltij. Hij scharrelde overal in, mistal waar dè ouw pepier. Hij ha un kèrke meej un gèèl perdje erveur. Un meske van ons is enne keer gewoon onder dè perdje deurgelôope. Hij heej die kat meej enne knuppel naor de aandere wèrld geholpen en meegenomen. Gelukkig mankeerde ons camoeflagenet niks, daor han wij over in gezeten.

As de zon hil fel scheen staken wij pezen in braand, meej un braandglas, dè stonk zô lekker. Onze ôme Dries brocht die meej van de febriek waar ie werkte. Waor ze echt veur diende, wiese wij nie. Agge't braandglas bij iemand dieter gin èèrg in ha, boven zen haand hield, riep die mistal hil hard; 'Au!'

Spriet löope waar un evenwichtskunst, waar wij zeer bedreven in waren Over un smal muurke lôope, en wie dè et langste volhield. Un sôort evenwichtsbalk mar bij ons waren dè betonplaote, mar amper vèèf centimeter dik. Op un hoochte van zon aanderhalve meter liepen wij over die schuttingen. Niemand die daor afviel, kos ie zen evenwicht nie bewaore, dan sprong ie gewoon. Der waren van die waoghalzen bij ons, die over de nok van et dak spriet liepen. Et waar bij elke schôorstéén un hil karwaai om die te passeren. Ik waogde men èège der nie aon. De pliesie moes dè nie zien. Ons moeder of un buurvrouw ôk nie, denk ik zôo. Der zô iets gezwaaid hebben.

'En gij zonder eten naor bed', waar zon standaardstraf, die veur al onze vergrèepe gold. Meskes hoefden nôot naor boven. Asser één stond te janken of kaod stond te kèèke, han wij et aaltij gedaon. Zate soms vèèf minuten boven, riep ze:

'Kom mar wir naor beneeje'. Jao op men kont kwaam ik naor beneeje. Elke treej hè'k geroakt en meej enne knal klapte ik tegen de trapdeur. Ik zie ze nog geschrokken de deur openmaoken.

'Hedde oe èège nie zeer gedaon, menneke?' Ik wies nie wè me overkwaam. Irst, 'naor boven gij', meej un kaoi gezicht en dan dè. Netuurluk ha'k men èège zeer gedaon, veural men stôtje, dè hè'k nog lang gevuild.

Eéne keer zen we echt zonder eten naor bed gestuurd. We wieren 's mèèrges wakker meej ons kleren nog aon en we lagen boven op de dekens. Ze hebben ons, toen we toch al bleken te slaope, mar nie wakker gemaakt, om te komen eten. Dè waar wir un brôod ôtgespaord, al kosset den brèùne toen nog net trekken.

Ons Fraanske heej ôk héél lang un hil zere kont gehad, naa ik et daor toch over heb. Hij waar nie van de trap gevallen. Hij ha laast van enne stéénpöst. Weken heetie liggen janken in bed. Ik kan nie liggen, ik kan nie zitten. Ons moeder wier der hartstikke gek van.

‘Daor zal toch iets aon gedaon moete worre’, zeej ze tegen onze vadder. De zalf, die den dokter ha veurgeschreven, ha nie geholpen. Ze han gehôopt dè de zwèèr open zô gaon en detter dan de vèùlighèèd ötkos. Den dokter kwaam op enne aovend wir.

‘Hij zit niet op een plaats waar je gemakkelijk bij kunt’, zittie tegen onze vadder en ons moeder.

‘Maar ik zal mijn uiterste best doen, hem er van af te helpen, verdoven kan ik helaas niet, dus zal et niet meevallen.’ Op de toffel in de höskaomer wier un wit laoken gespannen. Un grôte kom meej wèèrm waoter wier er op gezet. Onze ôome Dries wier geroepen. Den dokter, onze vadder en den ôome, gingen de kaomer in. Wij moesen meej ons moeder in de keuken blève. Ik heb nog nôot van mèn lève ons Fraanske zô heuren kwèèke. Et bleek naoderhaand, dessem geopereerd han in de höskaomer op toffel. Et ha geholpen, hij kweek nie meer, nao un tédje. Hij laag naa héél rustig te kèèke. Ons moeder stope al dè vèùl goed mar gaaw in enne emmer waoter.

In et ziekenhèùs waar gin plots, daor kwamen de gewonde seldaoten irst aon de beurt. Toch is dieje stéénpöst naoderhaand wir teruggekomen, gelukkig waar der toen wel plots in et ziekenhèùs, daor hebben z’em toen meej wortel en tak ötgeroeid. Dè waar nie de éniige ziekte, agge stinpöste un ziekete kunt noemen, daor ze bij ons thèùs in den oorlog meej te maoke kregen. Veural de meskes en ons Jaoneke han er laast van. Et waar un soort eczeem. ’s Aovens veur ze te bed moese, wieren ze ingesmèèrd meej zalf en dan hillemol in verbaand gedraaid. Ik hè daor, bèùte zwèère in men neus, nôot laast van gehad. Die zwèère in men neus kwamen, omdè’k aaltij in men neus zaat te peuteren. Et gekke waar, nao den oorlog waren alle zwèère en eczeem binnen in un mum van tèèd verdwenen.

Oök rekstokken, aon de mattenklopper. Wij noemden dè dwarsèèzer tussen twee paole zôo, omdè ons moeder der aaltij de

matten overgooide, om ze öt te kloppen. Onze Co waar enne echte acrobaat, die vouwde zen èège dubbel of et niks waar. Un vogelnestje maoken waar zen leukste kunstje Oók daor waogde ik men èège nie aon.

Tegen enne bol schuppen, enne prop papier, meeje ellestiekskes verend gemokt. Die ellestiekskes kregen we deur enne fietsbaand aon ripkes te knippen en die dan om dieje prop papier te spannen. Asset un bietje meeje zaat koste der wel un ketier tegen aon schuppen, veur de ellestiekskes der allemol wir af waren gesprongen. Ge hadt hil veul techniek nôdig om daormeeje te kunnen voetballen. Hij sprong aaltij dieje kaant op, die ge nie wilde.

Oók vuurke stoken, wè niks meeje sport te maoke ha, mar méér meeje rotstreken, net as die deurklinken aon elkaar bèène. Eéne keer vloog daorbij onze kiepekooi in de fik. Al de bruurkes, de zonen en de jongens öt de buurt, gooiden hullie braandslengskes in de strijd mar onze vadder nie, die deej et mee enne emmer waoter. Zelfs daor wier niemand wèerm of koud van. Die meskes zagen die slengskes, ons stèrtjes, elke zaoterdag in bad mar die aander meskes wiese nie waor ze kèèke moese. Naa waren onze kiepe van de leg en ons moeder mar gillen:

‘Naa hebben we gin aaijer meeje Paosen’.

‘Dè gift niks’, zeeje de bruurkes, de zonen en de jongens tegen ons moeder, ‘dan vangen wij wel enne paoschaos, die schène gerôosterd ók wel lekker te zèèn’, terwèèl ze de braandslengskes wir in hullie broeken douwden.

Réépe, ôok wel hoepelen genoemd waar un sport, waor wij hil veul plezier aon belèèfde. Ge zieget tegesworrige niemes mir doen. Et waar hil populair bij jongens, die aaltij op straot speulden en et werkte as volgt: Ge hadt nôdig, un fietswiel, daor de spaoke öt ware, ze mochten er nog wel inzitten mar dan waar et wiel veuls te zwaor. Hoege daor aon kost komen aon zon wiel, weet ik niemer, mar alle jungskes, bruurkes en zonen öt de hille buurt han zon wiel. Enne enkeling, daor ze’t thös kosse betaole, ha enne echte hoepel, waor et aondrèèfèzer omheen gelast zaat. Wilden wij dè gesloopte fietswiel,

dè onze hoepel waar, in beweging zetten, dan moese we meej un endje hout tegen dieje velg slaon en der neffe lôope, op un drefke. Dè wiel liete dan langs de kaaibaand rollen, terwèèl ge zelf op de stoep blift lôope. We hebben, op die manier, de halve stad leren kennen. Ge liept wè aaf en mistal op klompen. Naa zon ze zeggen, et waar enne echte duursport. Te vergelèèke meej de marathon of de Kennedymars. Et ha één naodeel, asset begos te vriezen, gingen die wielen, die hoepels et hok in tot et veurjaor. Wij zaten dan mar te hopen dè de vorst deur zô zetten.

As we wir de pech nie han, dè we wir ens binnen moese blève meej wenterhielen. Gin schoen of klompen koste dan aon oew voeten velen Elk jaor waar dè etzelfde lieke. We wieren dan as et ware veroordeeld om te lezen. Naa laas ik gère, héél gère, kan ik wel zeggen. De verhaolen van Puk en Muk, geschreven deur Frans Fransen, dè waar un héle serie.Ok Sim en Sam, dè'k op men negende verjaordag ha gekregen, waar héél spannend, ak er aon begos, kos ik er niemer ötschaaien, dan moes et èùt.

Toch waren we nog wilder op èès, op schotsen. Meej veul vallen en opstaon hèn we't moeten leren, dè wel. Ge kost gemèèn op oew kont terèèchte komen. Den irste keer, dè'k ging schotsen, moese ze mèn wel meej vier man vaast haawe. Ik ha meej Siendereklaos un paor Friese deurlôopers gehad. Et waar al un hil wèèrk die dingen goed onder oew schoen vaast te bèène. Toen ik eindeluk dan ens rèècht stond, kos ik men bééne mar nie bij elkaar haawe. De jongens en de vriendjes vongen mèn telkens op, as ik tegen et èès wilde gaon. Toch duurde dè mar efkes want toen we dan's aoven naor hès gongen, kos ik al meej één béén enne slag maoke. In ééne wenter leerden wij schotsen en we han metéén de smaok te pakken. Ok nog ens meej één béén deur et èès getrapt. Ik wô enne slôot overspringen. We schotsten zô lang meugluk deur, ôk al begos et te dooien en et èès van die golvende bewegingen maakte, zô gaaw der éne over henen gleej. Irst moesen er un paor hillemol deurgezakt zèèn, veur dè wij van et èès gingen. Gelukkig waar et nie diep, waor wij gingen schotsen. Wij wieren in de klas de grôotste mauwers,

asset om èèsvrij vraoge ging.

We bouwden 's wenters, asset gesneuwd ha, héle forten, in et strotje. We hebben toen wel enne keer geluk gehad. We han in ons strotje un fort van sneuw gebouwd as un soort iglo, ge kost er in zitten. Nie meer dan twee man dan. Den aandere mèèrge kwamen we tot de ontdekking, dè zon rotbus ons fort hillemol plat ha gereeje. Goed detter toen niemand inzaat.

Ons moeder zeej dan aaltij, as we in de sneuw bezig waren:

'Krèègde gullie naa nôot gin kaaw haand, doe toch un paor handschoenen aon'. Dè waar netuurluk veuls te ongemak. Kaaw oren

of enne kaawe kop han we nie. We han aaltij van die lèèren mutsen meej oorkleppen op. Ge kost meej handschoen aon gin fort bouwen en gin sneuwbollen maoken, dè wô ons moeder mar nie snappen. As we dan in un sneuwbollengevèècht gewikkeld waren, han we'r gin tèèd veur, om mar aon kaaw haand te denken. Asset donker wier en we moese gaon eten, stonden we, bij de kachel, wel efkes lilluk te doen en te joekeren, omdè ons haand zô tintelden.

'Oew èège schuld', zeej ons moeder, 'hadde mar moeten lèùstere'.

ONZE VADDER

Onze vader waar nogal kort aangebonden, wè nie wil zeggen dettie klèèn waar. Onze vader waar grôot, enne reus in ons ôoge. Hij ha gebokst kunnen hebben. Hij ha twee oren, die un bietje ôtstonden un Grieks-Romeinse neus en twee blaaw ôoge. Hij ha enne bos haor op zenne kop meej van die slaogen erin. Naoderhaand, veul laoter, kos ik wel begrèpe wèrom ons moeder op em verliefd waar geworre. Et waar enne ferme baas, zôas wier gezeed, in dieje tèèd, enne echte Adonis, mar dè hè'k ôk mar wir ergens gelezen.

Zenne kerkgang, elke zondag waar enne plechtige. Keurig in et pak meej bolhoed op, ôok in de zomer. 's Wenters droeg ie enne zwarte lange overjas over dè pak, de meense in de straot stonden er van te kèèke, hoe ie er op zondag ôtzaag. Kwaam ie ôt de kerk dan gingen die kleren, metéén èùt en de 's werkendagse broek wir aon. Assie te bed laag, droeg ie nôot un onderbroek, alléén mar un hemd, meej van die zijpaande. Dè doe hier niks terzaoke, mar is toch leuk om te weten. Overdag droeg ie zon lange onderbroek, dè waar netuurluk veuls te wèèrm in die bedstee. Die paande van dè hemd hongen aaltij zô, dè we zen stèrtje net nie zagen en ik kan wel zeggen, dè we daor wel nuuwsgierig naor waren. Trouwens dè woord piemel, zôas et geslachtsorgaan naa genoemd wordt, kenden wij nie, as wij et daor over han, dan praotte wij over ons stèrtje. Hij waar veul grôtter dan die stèrtjes van ons, ôk al zagen we et nôot. Wij kosse ons nie veurstellen, as we ons èège al un veurstelling han kunnen maoken, dettie nog ergens anders veur diende, dan piesen alléén.

In den oorlog heetie nog hemden gedraoge, gemaakt van mèèlzakke, nao veul waase wier dieje stof wè soepeler, mar et moet wel geschuurd hebben.

In den oorlog heetie ôk nog tebak geteuld. Et waren net de blaoier van de rabarber. Hij réég die blaoier aon un touwke en hing ze te dreugen onder de veranda. Asse dreug waren, viet ie er één van den draod, wreef em fèèn en stopte die krèùmels in un pèèp, daor ging

dan de vlam in. Stinken meneer den dokter, dè gaaf niks, et rôokte en dè waar et veurnaomste. Hij heej mee enne maot van zen wèèrk ôk nog ôot echte sjek gemokt. Die blaoier moese irst wir nat gemaokt worre en opgerold. Meej un mesjientje wieren daor dunne snipperkes afgesneje. Et stonk er nie minder om, omdetter naa ôk nog un vloeike om zaat. Als den ôogst tegengevallen waar, rôokte ie belze sjek. Hij wies aaltij wel aon rôokwèèrk te komen. Nie alléén tebaksblaoier wieren er gedreugd.

Appeltjes dreuge waar un bezigheid, die elk jaor terugkwaam. Ons moeder schelde un wasmaand appel en sneej die in schefkes. Die schefkes appel wieren in de zon te dreuge geled. Asse dreug waren hadde nog gin kwart maand over. Om ze dreug te haawe, wieren ze boven op de vliering op kraante geleej. Meej gedreugde prèùme saome, wier daor tuttiefruttie van gemaokt, dè waar un toetje veur de fistdaoge en veur bij de pudding.

Naa ha'k al wel verteld wè onze vadder ' s naachts deej en wanneer ie kaod waar mar nog nie wèttie veur de kost deej. Naa onze vadder werkte bij de geminte. Daor moeste gin grôot licht veur zèèn, om daor te meugen werken, mar wel van onbesproken gedrag. Agger waart, waar dè mistal al genoeg. Dè werken kwaam er op de twidde plaots, tenminste agge de meense moest geleuven. Hij waar vruuger voerman gewist. Dè waar naa gin baon waor vaastighèd in zaat. Hij besloot dus zen èège aon te melden bij Openbare Werken. Meej twee gezonde haande aon oew lèèf, kosse ze oe daor aaltij gebrèùke. Et gaaf un vaast lôn, 'en vaaste èèrmoei', in de volksmond.

In et licht van dieje tèèd, meej al die werkelozen, nie zon verkeerde beslissing. Hij aat bij wéèze van spreken gemintebrôod, wè nie etzelfde waar, as genadebrôod.

Hij moes toch wè doen om ons moeder mee der gebroken haand in de gelegenheid te stellen ons van eten en un bietje, mee de naodruk op bietje, veul soeps waar et nie, wè wij aon ons lèèf han, van kleren te veurzien.

Hier dwaol ik aaf mar et is van grôot belang dè't verteld wordt. Et waar over et algemeen twiddehaands, oftewel bekaant versleten, as wij et aon kréége. Dan han ze wir twee versleten pakken van jongens, die der ôtgegroeid waren, tegen enne zak èèrpel gerèuld. Dan deej iemand enne jas weg, die al jaore ôt de mode waar. Bij ons kosse ze daor aaltij nog iets meej doen Onze naoister, Hendrien hiete ze en et waar un nicht van ons moeder. Zij kwaam elke veertiendaoge enne dag bij ons naoie, wè zô ze aandere hebben moeten komen doen. Ze had er mistal nog wel iets van kunnen maoke, van die versleten pekskes, zôdè wij der nog fetsoenluk bijliepen.

Dè waar wel aaltij un fist veur ons, as Hendrien kwaam, want dan trok ons moeder un fles geweckt vléés open en kregen we veur de veraandering ens enne keer gin spek. Soms bakte ons moeder dan ok koekebak, laoter heurde wij dè dè pannekoeken waren, mar ons moeder zeej aaltij koekebak.

Naa waar dé beroep van onze vadder vruuger, best zwaar te noemen. Om meej zon grôot geval, ik kan et moeiluk omschrève, et apparaat, enne bôomstam van vijftien centimeter deursnee en et waar ongeveer ééne metertien lang. Bekaant bovenaon zaten twee handvatten, daor moes hij et geval meej optillen en dan meej kraacht naor beneeje stampen. Den hille dag kaaien aonstampen, kunde gin intellectueel beroep noemen. Hij kréég er wel beheerlijke spierbollen van. 'Dè waar beslist ginne katterpis', zôas un wefke, bij ons in de straot, aaltij zéé en dè zizze bij et minste of et geringste.

Hij moes de kaaien, die de kaailiggers han geleed aonstampen. Opperman-stamper hiete dè beroep. Neffen dè ding opvatten en wir laote vallen en un zetje meegeven, moes ie ôk zaand bij gooien of zaand wegspaoien, waor dè nôdig waar. 's Wenters moese ze et èès van de straote hakken, meej van die pikhouwelen. En as dè nie nôdig waar, bôome en strèuke langs de landwegen gaon snoeien.

Pekel gooien, zô asse dè naa doen, as et gong vriezen, daor waar nog gin meens opgekomen. Daorbij moes ie nog un paor aovende per week den boer op. Smokkelen zôgezeed. Hij heej hil wè rog en kèès naor hèus gesjouwd op zen roestige fiets. De goei fiets zaat

in onderdèlen verstoppt onder de maastappels op et schoorke.

Hij gunde de Dötsers gin fiets, waor ie zelf veur krom ha moeten liggen. Ze hebben hum ôk nog ens enne keer aongehaawe, op één van zen smokkeltochten. Enne kameraod van onze vadder ha onderwege tegen em gezeed:

‘Rijde gij veurop Govert, want ik heb enne kilo goei boter in men tas zitten’.

‘Des goed’, zeej onze vadder.

Laote naa net twee van die landwachters hum tegenhaawe, dieje kameraod lieten ze deurrijen.

‘Wat hebt u in die zak zitten achter op uw rijwiel?’, zitter éne, meej un zwaor Tilburgs accent, zeker op Nederlandse les gewist, docht onze vadder.

‘Gras veur de knèèn’.

‘Maak maar open en schud maar leeg’. ‘Bende gullie naa hillemol van de ratten besnuffeld,’ wier onze vadder goed kaod en metéén in de bokshouding.

Un bietje onder den indruk waren die onderkrèùpers wel. Zon reactie kréége ze over et algemeen nie. Ondertussen bléve ze mar meej dieje zaklantèèrn schène en onze vadder hield die twee mar veur em. Ze vuulden dus wè aon dieje zak, schupten er enne keer tegenaon. Efkes smoezen meej mekaar en ze waren et eens:

‘U kunt doorrijden meneer’, ze han niks gevonden. Onze vadder waar blij toe want dieje kèès, op zenne rug, begon aorig te wegen.

Op et lest van den oorlog heej onze vadder meej en paor maote van em, geregeld gruunte gehaold in de polder. Meej de haandkèèr, ééne in de burries en de rest douwe. Op de wegen bèùte de stad waar et hartstikke gevaorluk. De Engelse jachtvliegtèùgen schoten op alles wetter op dieje weg bewoog. Bij ons taante Drika, die aon die baon wôonde, hebben ze ôot dwars deur et hèùs geschoten. Deur de veurdeur de kaastdeur en de sèùkerbus. Asse die vliegtèùgen enne dèùk zagen maoken, lieten ze de kèèr, de kèèr en doken de slôot in. Waren ze weg, kosse ze wir deurlôope. Daor zèn in die tèèd verschillende meense op dieje weg dôodgeschoten.

Ons moeder waar aaltij blij assie wir thös waar. Wij han dan al zeker un half uur zitten bidden. Et rôzenhuuke, de litanie van de Heilige Maagd Maria, het gebed om de oorlog over te laote gaon, veur de kiendjes in et vagevuur en dan nog zes onze vaders en zes weesgegroeten. Et heej geholpen, hij is aaltij, zonder un schrammeke op te lôope, van die tochten teruggekomen.

Onder de gruunte en de èèrpel, die ze meeij brochten, zaten aaltij un paor geslachte schaope verstoppt. In dieje tèèd hebben wij schaopevléés lekker gaon vèene. Appels kosse we in dieje naozomer zoveul eten as we wô'n. Elke week, asse op streuptocht waren gewist, aten we wel un kiest leeg.

Veur dè beroep van onze vadder kwaam op un gegeven moment un mesjien in de plots, trilplaot hiete zon ding en et maakte verduveld veul herrie en dè doen die dingen naa nog. Op et vliegveld, waor pas nao de bevrijding, al et gemintepersoneel naor toe moes, waar et apparaat nog nie in gebrèük, daor heej onze vadder veul meeij de schup moeten werken. Ze hoefden daor zelf nie veur eten te zörge, dè kréége ze van de Engelsens. Onze vadder naam toch brôod van thèüs meeij. Dè Engelse witte brôod en dè blikske kornèd bief, wè zen rantsoen veur enne dag waar, naam ie veur ons meeij naor hèüs. Wij wiese nie welke heerlukheden ons naa te wochte stonden. In et begien wel jao. Mar nao un paor weken, kosse we ginne witte mik en kornèd bief mir zien. De Engelsens han zelf dè vliegveld kepot gegooïd, naa moese ze et zelf wir ripperere, wôn ze't kunnen gebrèüke.

Meeij de invoering van die trilplaot moes ie naa wè aandere gaon doen. Op et ketoor han ze al geheurd dettie meeij zenne meulen goed ôt de weeg kos en; dè hattie wel laote zien, over un timmermansôog kos beschikken. We laoten em et wèèrk van de aonnemers vort controleren, schènt de directie toen besloten te hebben. Die aonnemers moesen de nuuwe straoten, in de stad aonleggen. De geminte ha nie zoveul personeel, desse dè zelf kos. Hij moes dan in zon nuuwbouwwèèk gaon kèèke, wetter die mannen van terèchte brochte. Agge'm heurde, onze vadder, kosse ze nie aon et vakmanschap van de gemintewerkeren tippen.

Hij moes vortaon rapporten schrève. Dè viel em in et begien hillemol nie mee. Nao veul geknauw op de achterkaant van zen balpen, veul gezocht en diep wenkbrauwfronsen, hij docht dè dè hielp, kréég ie öteindeluk iets op papier, waar de gemintelijke bouwkundigen nog net wèès öt kosse worren en hier en daor iets verbeterden. Den burgemister liet er dan zèn licht over schène en legde et veur aon de commissie bouwzaken van de geminteraod. Daor zaten nie van die lichten in, dé de zaaken un goei verlôop kenden.

Et waar un frustrerend beroep en soms, wè zeg ik soms hattie er zô de balen van, dettie as den gemintelijke bouwkundige er nie waar, hij un tukkie deej in de zetel van et bouwopperhoofd. Mistal moese ze'm dan om zes uur wakker maoke en zeggen, dè de naacht nog moes begiene. Hij wies dan nôot hoe snel ie naor hèn moes kome. Ge zaagt em dan deur de straot hollen, strèukelend over de toen al ongelèke kaaien en zen ège bene. Die fiets zô op die kaaien te veul te lijen gehad hebben en zô versleten netuurluk. Hij vond assie te voet gong, dettie dan beter in conditie blééf. De meensen zeejen dan:

‘Daor galoppeert den hengst wir deur de straot. Hij is wir ötgerust van zen wèerk.’

Dé moes ôk wel want thèn viel er van alles te doen. In zenne hof zaat ie nôot om wèerk verlegen. Assie mee goeie zin thöskwaam en dè waar mistal et geval, zong ie zô hard dé et cement, bij wèeze van spreken, vanèeges tussen de sténen ötklapte en de spèkers öt de planken omhög kwamen. Kunde naogaon in wè veur gammele hut wij wôonden. Assie un hééle goeie bui ha, dan lagen de dakpannen mee te wippen op weer un crescendo of fortissimo.

Ons moeder wies dan dettie goeie zin ha en ging dan nao et eten bij em op zenne knie, pèrdje rijen, zô gaaw hij in zenne luie stoel zaat. Den omwaas liet ze hillemol aon der jong, in et besunder de meskes over. Dè op zenne knie zitten, vonden wij naa wir zô kenderèchtig, dè we zô bèute waren. Die pannen kréégen ‘s naachts mistal ók wèinig rust. Nie detter dan gezongen wier. Meer de naweeën van dè pèrdje rijen, die et hèn deejje schudden. Dè waar tenminste et praotje, dè in de buurt de ronde deej. Hoe ha’k et anders kunnen weten. Wij as kender han daor nôot iets van

gemerkt. Dèrom lekte et bij ons wel ens, asset regende, wè zeg ik, we han un höskaomer en daor han we kunnen kanoën, as we die al éne gehad han. Dè waar nie zô moeiluk gewist, un blend pèrd ha bij ons thös gin schaoi kunnen aonrichten. In die bedstee in de höskaomer, sliepen onze vadder en ons moeder, tenminste dè waar de bedoeling desse sliepen, mar dè wiese gullie al.

De tèl, die et overtollige vocht moes opvangen, stond zô halfvol waoter en dan wier de plaots der meej geschuurd. As et toevallig op enne zaoterdag waar, goot ons moeder der enne moor wèrm waoter bij en gingen de meskes, de dochters, de zusjes en wetter zôal rondliep, in bad.

Op die manier kréége wij, onze nôodzaekeluke seksuele veurlichting, we kréége der rèùm zicht op, al moese wij et functionele pas veul laoter nog zien te achterhaole. Aon ons moeder vraoge, wèrom hebben wij un stèrtje en hullie nie?

‘Dè vertel ik nog wel ens agge grôot zèèt’, zizze dan.

As alle meskes en dochters gewaase waren, moese wij in het rèùm sop. Daor drééf un grèèze laog onbestemd vèul op. Dè schepte ons moeder er irst mar aaf, ze deeter nog mar enne moor héét waoter bij. We zon er aandere nog vèulder ötkomen dan we’r ingingen. Dè waar nie de bedoeling. Dan ging alle waas, in enne koperen ketel, meej un gasstel eronder, waoter erbij en et gas aongestoken. De waas wier gekôokt. Öt dieje ketel in de tèl, die naa meej chloorwaoter waar gevuld. Spuulen en nog ens spuulen, in et wasmechien en dan deur de wringer. Ge kréég et vruuger nie veur niks. Asset dreug waar, wier ie bèute gehangen, tenminste as de gasfabriek gin roet in et eten strooide of de koeltorens enne motregen loslieten Waar et weer om em bèute te hangen nie naor, dan hong die natte waas in de keuken. Ik heb menige keer men èèrpel mee spekvèt, dunne saus genoemd en nie te vreten, dan meej lange taande, zitten te nuttigen onder zon lange onderbroek, meej lage zoldering, in menne nek. In de volksmond bekend as un onderbroek meej lange mouwen.

Wij waren dus mistal nie om één reje blij det goei weer waar. Waren et gin onderbroeken van onze vadder dan waar et wel zon roze directwaar. Wèrom desse damesonderbroeken toen zô

noemden, is mèn nôot dèùdelek geworre. Iets dè waar blève hangen òt de tèèd dè de Fraanse et hier veur et zeggen han, denk ik, net as desse enne vörk verket noemden. Et gezicht daarop, op et model alléén al en ze han aaltij die frambozenkleur, dè roze, nôot gin witte gezien.

Meej de kermis mochten wij, de jongens, ôk aaltij enne aovend meej onze vadder meej. De meskes, die op mochten blèven, den aandere aovend. Ons moeder gong mistal op enne middag meej de klèèn, die moese in de mallemeule, dè vonden wij zô kenderèèchtig. We mochten enne enkele keer in de botsautookes of in de keekwalk. In dieje keekwalk hebben wij veul ingezeten. Dè waar in et jaor dè alle meense der geld moese inleveren. Wij kréége elke dag enne gulden meej. Dè waar nog ens genieten. Vefstien ritten veur enne gulden, kostte de keekwalk. Nie elke dag, mar toch zeker driekwart van die kermisdaoge hebben we gekeekwalkt. De friet waar toen ôk net ötgevonden. Un kwartje kostte die, meej majonèèze. We hoefden thèùs dan gin bottramme mir. Et liefste waar onze vadder naor toeging, waare de goktentjes en de stèèle wand. Hij won nôot iets besonders. Hij ha et geld nie om deur te gaon, wè'k mistal héél wèès vond van em. As we dè jaorlukse speктаokel dan hillemol goed han bekeke, kocht ie un pond paoling. Dè waren dan van die dunnekes, zô dè iederéén der ééne ha. De klenste lagen dan al te bed, die wiese nog nie hoe lekker polling kon zèèn, anders waar ie nog nie toegekomen. Ge moest et gepruufd hebben, meer waar nie nôdig, vonden onze vadder en ons moeder.

VAN SPELLEKES EN KARWAAIKES

Wij hebben meej die van ons Taantida ôk nog ôot kapperke gespeuld. Ons oudste meske, dochter Thea, ha de schèèr te pakken gekregen. Die kréégde zôo mar nie te pakken. Ons moeder wies wè veur onheil der meej aon te richten viel. Et waar ond Thea dus toch gelukt en ze zaag der kaans schôn. Ze ha wè stoelen bèute gezet en enne handdoek ôt de kaast gehaold. ‘Gullie paast wel goed op’, ha ons moeder speciaol nog tegen ons Thea gezeed. ‘Ik moet efkes naor de stad’.

‘Gao mar gerust, ik zal wel op ze letten’. Ons Thea ha der planneke al lang klaor en wô alléén mar dè ons moeder zô gaaw meugeluk ging.

‘Wie is er aan de beurt’, deej ons Thea deftig.

Ons Treeske wô wel den irste zèèn. Schôn pèèpekrullen dè dè kèènd ha;

‘Een plaatje’, zon kenners beweerd kunnen hebben. Roets zeej de schèèr, daor lagen de pèèpekrullen.

‘Wie is de volgende?’

Onze Co, die waar pas naor de kapper gewist, net as ik en ons Jaoneke. Ze kos bij ons wèning kapot maoke. Ze knipte er boven op onze kop enne hap èùt. We waren gaaw klaor.

Bij Lidwien van ons Taantida, moese alle krullen der aon geleuve, dè kostte wè méér tèèd. Ze leek wel enne vogelverschrikker.

Ok bij nog un paor aander meskes, zusjes, dochters en nichtjes wier, deftig gezeej; et hoofdhaar geschonden.

Vol ontzetting, keken ons moeder en ons Taantida naor die geruwineerde koppen, thöskomend van un gezellig middagje winkelen.

Meej twee haande veur derre mond kosse de twee dames gin woord ötbrengen. Zô hebben ze zeker vèèf minuten gestaon. Ik ha nog ginne lôzzie mar et duurde fkes veur dè de bui losbarstte. Onze vadder zeej toen ie et zaag, ‘des allemol nie zô èèrg, et groeit vanèèges wir aon en onze ome Dries merkte op: ‘Naa hebben de

lèuze tenminste efkes gin kaans om der aaikes te verstoppen'.

Ons Thea kréég, dè hedde gullie goed begrepen, behoorluk op der donder en un week gin traktement. Ze moes, omdè ze nie zô goed kos leren, naa ok mar gaon werken, van ons moeder. Amper 13 jaor waar ze en in overtreding, ge mocht pas gaon werken, agge veertien waart. Ze ha un baontje veur heur gevonden bij de nonnen, meej de gekke kappen, zôas wij aaltij zeejen. Ze kossen bij ons thös, die vèèf gulden,

die ze veur dè werken kréég héél goed gebrèùke.

Te voet moes dè keind zeker en half uur lôope naor der betrekking. Det nog un keind waar, han wij nie zô in de gaoten. In ons ôoge waar et al un grôte mèèd.

Wij moese naor school, dus 's mèèrges liep ze der hillemol in der intje naor toe. 's Aovens moese wij ze om zes uur gaon haole. Ons moeder vertrouwde et nie, dè un mèske, zô jong nog, in et donker alléén over straot moes.

As wij dan bij die nonnen aonbelden, et waar ôk nog un gesticht veur aaw meense, moese wij aaltij wochte.

Soms kréége we un verrimpeld appeltje, daor we hillemol nie op stonden te kèèke. Nèè et waren nie de leukste taken, die we opgeleej kréége. Daor isse trouwes nie lang gewist, as daghitje, hōogèùt un paor maonde. Die nonnen waren van penning zestien.

Ons moeder ha al wir un aander dienstje veur der. Daor kosse meej halve daoge net zoveul verdienen as in dè gesticht meej hééle. Et waar in un deftige villawèèk en ze han er volgens ons Thea enne dikke evacué in de kost, vertelde ze nao den irste werkdag. Wij hoefden ze niemer te gaon haolen. Ze werkte veur de middag, ons moeder ha dan ôk nog hulp van der in et hōshaawe. Toen we un week laoter vroegen. hoe et naa meej dieje dikke evacuwee zaat, kwaam den aop öt de mouw, ze ha der èège op die vent verkeken, et bleek den heer des huizes te zèen.

Wij wiere in den oorlog ôk regelmaotig naor de stad gestuurd. Wij moese dan un fleske, dè stevig ingepakt zaat, af gaon geven bij un zekere juffrouw Bakemans. Op un bord neffen de veurdeur stond meej grôte letters: Verloskundige. Wè dè betékende of wè die

juffrouw naa percies ötvoerde, daor dochte wij nie over nao, dè drong nie tot ons deur. Et waar wel un dik ketier lôope, hillemol naor de Tramstraot.

Ok as den dokter vur den ène of den aandere van ons, die iets mankeerde, un pil of poeier ha vurgeschreven, moeste hillemol naor de stad. Dè waar nog un stukske wijer dan de Tramstraot, naor den apotheker. Hoe ze der ôot toe gekomen zèn, ééne zô ver weg te nemen, weet ik nie. Vur zô ver ik wies waren er zeker drie dichter in de buurt. Eén ding wies ik wel zeker, et waar et nôoiste wè'k deej. Ge moest irst et recept wegbrengen. Et waar der aaltij stèèrvensdruk. Waarde aon de beurt en hadde dè pepierke van den dokter afgegeven, zeej dieje vent:

‘Kom het over twee uur maar halen’. Koste vertrekken. Ik waar mistal de klos, al perbeerde ik er mèn kont aaltij vanaf te draaien. In dieje apotheek werkten toen alléén mannen, die héél streng keken. Volgens mèn waren dè toen in mèn ôoge al hil geleerde heren.

Nao dieje tèèd isset un beroep veur meskes geworre. Wèrom, dè wit gin hond.

SPORTEN

Zó ik al irder vertelde, waren wij veul bèute en deeje wij veul aon sport, zôas pôtje lappen, man dekken, meniscussen, poorten, voetje staon, knietjes geven, kopstôte en ellebogen. Un sport onder éne noemer te vangen, naomeluk voetballen. In den oorlog ging dè op klompen. De sport waar ôok; wie heeter as irste de schölp van zenne klomp liggen.

Onze Co wies aaltij wir nuwe records op dè gebied te vestigen. Hij heeget ôot gepresteerd om meeje et irste schot dettie loste, meeje zen nuwe klompen aon, de schölp verder te laoten vliegen dan den bol, hij raakte nie alléén den bol, mar schupte ôk tegen enne kaai, daor kosse se nie tegen, zen klompen.

Trouwes de hierboven genoemde ödrukkingen kenden wij gin één van alle. Ze zèn opgeschreven deur sportverslaggevers, die ok aaltij nie wiese, wesse moese schrève. Bij ons blééf et, as we al ens enne keer gemèèn deeje, et tegen de schenen stampen van de tegenstander.

Onze vadder heej wè èèzerdraoikes over schölpen gemokt, as die der wir ens vur de zoveulste keer af lagen.

Ok wè dè koste aon schoenen, nao de klompentèèd, des meeje gin pen te beschrève. Om et minste of et geringste hing er enne zool los of waar et bovenlèèr afgescheurd, alléén daorveur al, han wij enne schoenlapper, te vriend, die elke donderdagaovend bij ons thèùs de kapotte schoene kwam reperere.

Onze vadder ha wir un kennis, die goejekôop aon lèèr kos kome, aandere waar et nog nie om te betaole gewist en han wij op blôte voete moeten gaon, net as de schoffies in et strotje, die zomers ôk mistal niks aon der pôte han.

Enne echte vakman waar et ôk nie, dieje schoenmaokersvriend, echte kunststukskes kwamen er nie öt zen haande. Hij moes ôk alles mee de haand doen. Hij brocht ôk aaltij zen vrouw meeje, Trudi hiete die. As ge der ôot één het geheurd, die meer wies te roddelen dan zij,

eet ik vandaog men schoen nog op veur dè Piet ze gemokt heej.

Ge liept wel mee iets aparts aon oew voeten. Die lappen dietie der op zette, vaastgezet mee pekdraod, zon op un schilderij van Jopie Huisman as netuurgetrouw, gegolden hebben mar aon ons voeten, as misbaksels vuulde.

Wij hôopte aaltij mar, as we onze kameraodjes tegenkwamen, ze nie naor onze voeten zon kèke. Dè voetballen hâ nog meer naodééle, ge hadt geregeld oew schene kapot en un gat in oew broek. Dè gat in oew broek kwaam as gij aon de beurt waart om den bol te gaon haole, in de tèn van den Beenhouwer. As ge'm gingt vraoge, assie bij em in de tèn waar belaad dan kréég dem nie terug, van dieje vent. Et waar dus elke keer opnuuw, deur de heg krèupe want hij vloog nogal uns in zenne hof.

Dieje protestant, van et fène soort, want dè waar ie, vlocht elke keer et gat dè wij gemokt han, meej prikkeldraad dicht. Hadde dè te laot in de gaote, rits zeej de stof, de kwaliteit ervan waar ôk nie al te best, twiddehaaands wè wilde?

Wir un probleem, hoe moes dè naa, meej die kaoj haand van ons moeder, un meske, dè al op de huishoudschool zaat intussen, moes heur kunsten mar ens laote zien. Nou et resultaat loog er nie om, aon éne kaant zaat de pèèp naa veul strakker, dan aon den aandere kaant. In ieder geval veul beter dan die scheur. Iedereen ha dan kunnen zien dè wij elke week mar éne keer un schôn hemd aonkrege. Waar ôk nie te doen gewist mee al dè volk, dè bij ons thèùsheurde. Et wasmesjien draaide toch al overuren en wij wiese nog de tèèd, det ons moeder allemol op de roefel deej. Ze ha dan aaltij vort aon de waaskèup kunnen staon. En wè denkte hoeveel klerekaaste we dan han moeten hebben. Waor ha dan iederéén moeten slaopen?

Wij voetbalden ôk aaltij op sintels, twee keer per jaor gooide de gasfebriek de oertollige sintels in et strotje as wegverharding. Op die sintels voetbalden wij, we han af en toe nog ginne tèèd om te komen eten. Meej ons brôod in ons haande holden we achter den bol aon. Die vloog ôk wel ens in de tèn der neffen, die vur et sèukerfebriekske laag. Dè waar nie zô moeiluk om die te haolen. Op dè dubbele hek laag als slot un lang stuk èèzer. Dè schoven wij

gewoon opzij, dan kosse we de poort openmaoke en den bol vatten. Ze han dè schènbaor in de gaote gekregen en er un slot op gemaakt. Daor stonden we aorig te kèèke. Gelukkig kos et klenste menneke van ons net tussen de spèèle van et èzeren hek deurkrèùpe.

Ze waren daor nie zô percies, desse aaltij de poort achter der sloten. Ze han op enne keer de poort open laote staon. Dè èèzer laag langs de rails waor dè kèrke opliep, waor de sèùker op gelaoje wier, dè naor et febriekske moes. Ik ben et nie gewist mar één van onze vrienden, hij heej dè èèzer begraoven in dieje tèùn. Die poort is nôot mir op slot gewist. Ik hè bij dè voetballen ôk nog ens menne èèrm gebroken. Iederéén docht det mar verstukt waar, et blééf mar zeer doen, zeker ak er iets meej deej. In et ziekenhèùs zette ze'm in de gips.

Gelukkig waar et menne linkse èèrm, die ik nao detter vier weken laoter de gips vanaf wier geknipt bekaant niemer rèècht kos krèège. Nao wè oefenen lukte et naor un week wir en wier ie wir net zo dik as menne rechtse.

Wij han, as we in et strotje voetbalden, af en toe ôk laast van de schoffies, dè waar et volk, dè in dè strotje wôonde.

Veul soeps wôonde er nie. Klèèn kender die op haande en blôte voeten deur die sintels dabden, waar mar hil gewoon.

Ik heb ok nog éne keer vur men lève moeten rennen. Ik ha der zô éne, hij ha toevallig wel schoen aon, in de heg gestampt, zon schoffie, die den hille tèèd onze bol wegschupte, as ie de kaans kréég. Hij jankend op hèùs aon. Zen oudste bruur ha't gezien en kwaam op men afgestörmd, as enne raozende stier. Ik heb wènge keren van men lèven, zô hard moeten lôpen.

Ik docht in et begien, die haolt me in en isset meej Lodewijkske gedaon. Hij ha veul langer béén dan ik. Nao zon tweehonderd meter hield ie et vur gezien en kos ik opgelucht aojem haole. Terug naor hèùs dôrfde ik nie, misschien stond ie me nog ergens op te wochte.

Ik denk, ik lôop naor et geminteketoor en wocht tot onze vadder naor bèùte komt. Ik moes nog wel un wèèltje wochte. Ik liep de winkelstraot op en neer, daor kwaam ik ôk alle daoge nie. Eindeluk kwaam ie de poort èùt. Ik stapte fier neffen em, naor hèùs, al ha'k wel moeite em bij te haawe, hij mokte toch zukke grôte passen, naa

moes ie zenne haost, dietie aaltij ha, in bedwang haawe.

‘Hoe komde gij toch zô ver van hèn’, wöttie weten. ‘Nou ik moes veur ons moeder un bôdschap doen’, loog ik, ‘en toen waar ik toch in de buurt en hèn’k mar op jou gewocht’. Veur gin geld zô’k verteld hebben, dè ik de oudste bruur van Pietje Nouwens achter men broek aon ha gehad.

De geleerden zèn der naoderhaand pas achtergekome dè die sintels, as wegverharding, ôk nie zon frisse bedoening waren. Mar wie ha bèute de geleerde heren, ôot van cadmium of zwaore metaole geheurd. Lôod waar zwaor, dè wiese we, mar dè dè gevaorluk waar? De bussen van de busmaatschappij, die bij ons in de straot hullie gerage han, reeje die sintels wel weer plat. Wij kosse wir voetballen, dè we ôot ziek van die sintels han kunne worre, is nôot bij ons opgekomen.

ET STROTJE

Et strotje, al verschaaiene keren in dees verhaol genoemd, is de plek waar et allemol gebeurde, waor wij et grôotste gedilte van onze vrije tèèd deurbrochte. Dèrom un apart hoofdstuk gewijd aon et strotje en de dingen die daor ploatsvonde en nog nie aon bod kwamen.

In et strotje waar de remise, waor die bussen aaltij stonden, asse nie onderwege waren. Aon den bouw van die garage hè'k ôk nog un zakcentje verdiend. Al die lege cementbèule zocht ik, 's aovens asset werkvolk weg waar, bij mekaar. Ik goot er dan enne emmer waoter over, douwde ze in enne zak en brocht ze naor Mari de Rooi, die deej in todde en aaw pepier. Zenne unster vertrouwde ik nie, dèrom gooide ik er aaltij enne emmer waoter overheen. Aanderhalve cent de kilo gaaf ie. Veul zoi zette et nie aon den dèèk en netuurluk ôk gin manier om gaaw rèèk te worren.

As die bussen, ôtgeveegd wiere, waar dè un schôn kaans, veur ons, ens te gaon kèke wetter allemol laag aon peuken.

Daor nie teveul aon gezéverd waar, raopte wij bij mekaar. Wij deej et pepier detter nog aonzaat aaf en rolde van de tebak, in geschoepte vloeikes, van onze vadder, nuwe siegretjes

Die bussen wieren aaltij in ons strotje schôngeveegd en wetter aon rotzoi ôtkwaam, blééf gewoon in et strotje liggen. Van et rôoke kréége we de smaok te pakken.

Op enne woensdag, de school waar vruug èt, waren wij alléén meej zen drieën thèùs. Ons moeder moes efkes gaaw naor de mèrt. Dan kosse et hös alléén laote. Boven laage er nog en paor te bed.

Wè doede dan, agge nie wit wegge moet doen? Onze vadders pèèp zaag er aonlokkeluk èt. In den asbak laage un stuk of drie sigarepeuken. Wie die sigarepeuken in die pèèp heej gestopt, weet ik nie meer. Op un gegeven moment stonden wij om de beurt aon die pèèp te lurken. Dekket lekker vond, kos ik nie zegge mar ge hield oew èège grôot tegenover oew bruurkes.

Wij vervéélden ons verder un bietje toen de pèèp leeg waar.
Eindeluk waar daor ons moeder wir.

‘Hedde gij ons Jaoneke nog gezien?’, vraag ik aon onze Co.

‘Toen net waar ie nog hier’.

‘Ikke nie’, zeej onze Co.

‘Moeder we zèn ons Jaoneke kwèèt,’ zegge wij meeje tweeje.

‘Dan moete mar ens omhông kèèke’, zeej ons moeder.

Wij kèèke naor boven en zien ons Jaoneke öt et dakraom hangen
en spouwen dettie doe.

‘Wè hedde gullie ötgespôokt, dè hij zô ziek is geworre?’

‘Wij hebben die sigarepeuken van onze vader opgerôokt, daor
heetie nie tegen gekunne, denken wij.’

‘Hij heej in ieder geval zenne straf al gehad, gullie zult er
vanaovend nog wel meer van heure’. We hebben er nôot mir iets
van vernomen. Onze vader waar die sigarepeuken allang vergeten
en ons moeder waar nie zô, desse ging zeggen.

‘Die rotjong hebben jouw sigarestumpkes opgerôokt’.

We han toch aaltij un paor daoge in et jaor dè den bol, ôk bèète
de zondag, rust kréég. Meej oew zondagse schoen aon wier der nie
gevoetbald. Dè waar asse die sintels pas gestort han. We deeje dan
mar verstoppertje, we deejen ôk ens meeje om et ketsebolle onder de
knie te krèège mar dè kosse de meskes, de dochters en de zusjes veul
beter, dan wij.

De siegretjes die we draaiden van die siegrettepeuken, wiere ôk
in et strotje opgerôokt. We han er nie meeje binnen moeten komen,
des zeker.

In dè strotje gebeurde wel meer.

Zôo kwaam un meske van ons, en et zô ons Treeske wir nie zèn,
meeje iets deurzichtigs aondraoge. Al de straatjong en die van ons
allemol achter heur aon. Wij, en al die aander knapen, han zôiets ok
nog nôot gezien. Trots hield ze’t in de hôngte, of ze wilde zeggen:
Zôiets vèn ik alléén mar. Daor zaat iets glibberigs in, dè zagen wij
wel, mar wè waar dè naa? Ons moeder geroepen,

‘Moeder, kom ens, ons Treeske heej iets gekes gevonden en wij weten nie wet is’.

‘Ik heb naa ginne tède’, riep ze terug mar ze kwaam toch. Ons Treeske hield dè ding in de hōogte, de zon scheen erin en et glaansde. Ons moeder zie dè ding in der haand en ze begient te roepen:

‘Gooi weg, dieje vèùlighèèd, gooi weg dieje vieze troep, raopt toch nie alles op wegge ziet en gao oew haande waase’.

‘Jao moeder, mar wè is dè naa veur un ding?’

‘Dè is van un kat en ik wil er naa niks mir over heure. Naa wiese we nog niks, han we ze nie hoeven te roepen.

In dè strotje wier meer ötgespōokt dan wij wiese, dingen, daor wij nog nie aon toe waren en waor we ginne weet van han.

In et strotje waar aaltij wel iets te doen. Mistal drie keer in de week waar Den Metser zō zat as enne toeter en zwalkte ie al lallend deur de sintels. Dan zocht ie ruzie meeje iederéén, dietie tegenkwaam. Op un veilige afstand gingen wij em aachternao. Asset op vèèchten aon kwaam, stonden wij irste rang. Meeje un kepot bierfleske gingen ze mekare te lèèf. Et bloed liep over de gezichten. Mistal waren ze et zō muug.

Niemand die ôot de pliesie heej gebeld. Die ha der èège toch nie laote zien. Die waren nog banger dan wij. Ok de ziekenwaogen hoefde nôot te komen. Toen et Pauske, de kompaan van de Metser, meeje wie ie aaltij vocht, plotseling et leven liet, bleek wel dè den drank zen énjige kameraod waar gewist. Niemand liep er achter de lèèkwaoge. Dè vonden wij eigeluk ok mar un triest gezicht.

In dè strotje hè’k ok vur et irst geheurd wè naaien waar. Jao det iets waar, wè ons moeder deej, asse ergens enne kneup aonzette. Enne lap op un broek zette, of un kraogske op un kleeke, dè wies ik wel. Wè iemand deej die der tussen èùtnaaide, wies ik ôok, die liep ineens héél hard. Mar die aandere betékenis ha’k nog nôot geheurd.

Willem van Oosterhout, die bekaant nôot meevoetbalden, kende enne mop. Wij rondom em hene en hartstikke nuuwsgierig want moppen heurede wij gère, wij wōn wel ens laache. Ik snapte van

hil dieje mop niks. Hij vertelde un verhaoltje over enne jongen en un meske: ...en toen naaide hij ze zô det de tift langs der béne liep.

Daor wier mar dur un paor jongens gelaache, de rest wies nie waor ie et over ha en deeje mar net alsof ze et wel leuk vonden.

Onze vadder ha ons wel ens moppen verteld mar die gingen mistal over pudding en giestere.

Et heej nie lang geduurd of we wiese et vort en daor zèèn er veul verteld mar wèèinig van onthaawe.

VOETBALLEN

Wij waren hillemol gek van voetballen. De termen, die ik un eindje terug in deez verhaol schrééf, ha'k in de kraant gelezen. Wij waren beschaafder, nou jè. Eigeluk schupten we overal tegenaon, wè kos bewegen. Voetbalden we nie in et strotje, op de speulplots op school, dan gingen we wel naor et voetbal kèèke. Meej hil de straot gingen we 's zondags op stap. Et waar nie bij de deur. Longa waar un half uur lóope en Willem II zeker drie kwartier. NOAD waar et dichtste bij mar daor gingen we bekaant nôot naor toe. Die club deej ons niks, alléén bij de derby's waren wij er.

Wij mochten van ons moeder, netuurluk nie alléén naor et voetballen, daor waren wij in heur ôoge nog veul te klèèn veur. Gelukkig ging de vadder van onze Co zenne kameraod, iedere zondag naor Longa, wij mochten dan meej. Et waar enne hille stoet die, asse op dieje zondag thös speulde, naor de Spoordèèk trok.

Onze vadder ging bekaant nôot naor et voetballen, die moes 's zondags ötrusten van et kaaien aonstampen en et smokkelen. Enne wolkbreuk heej enne keer et Longabezoek tot un natte bedoening gemaakt. Et waar stralend weer toen we er heen gingen, drukkend wèèrm zelfs. We staon goed en wel aon den draod.

Asset goei weer waar en druk, mochten we zelfs langs de zijlijn gaon zitten. Daor waar et nie aaltij effen veilig, de speulers moese der èège soms inhaawe om nie boven op ons te vallen, asse soms ötschoven.

Naa staon wij daor goed en wel aon den draod en zien et ineens in de verte donker worre en gin klèèn bietje ôok.

Longa moes tegen NAC öt Bredao. Ongeveer un minuut of tien vur de wedstrijd zô gaon begiene, vallen de irste druppels en gin klèntjes.

Et dondert en et weerlicht opeens aon één stuk deur. Et is dan net of ze boven alle slèuzen tegelèèk open zetten. Meej bakken.

Plenzen meneer den dokter. Binnen un mum van tèèd zèn we deur en deurnat. Wij vluchtten naor de overdekte tribune. We han

geluk dè we'r nog bij kosse. Iederéén waar dè geluk nie beschoren. Wèinig meense, die enne regenjas of perreplu bij der han. Wie reket er naa op zôn bui? Ik ha't nog nôot van men lève zô hard zien gieten.

Daor waren verschaaiene mannen die nog un pak aon han, desse nog in den oorlog gekocht han. Naa waar de kwaliteit aon et licht gekomen. Toen et 's anderedaogs opgedreugd waar, hebben ze et weg kunnen gooien. Ze kosse der niemer in, zô waar et gekrompen.

De wedstrijd is nog wel deurgegaon, ôk al stonden er verschaaiene plaase op et veld. We hebben nie langs de zijlijn gezeten, dieje keer. Die bui heej geleuf ik un uur geduurd en den ôtslag van de wedstrijd ben ik glad vergeten.

Naor de w.c. koste nie, daor waren gewoon gin sanitaire voorzieningen bij zon voetbalveld. In de rust stond hil et manvolk, dè schijnbaar nie op kos haawe tot thèùs, tegen de schutting, die rondom het voetbalveld stond, te pissen. Dezelfde schutting waor wij overhene perbeerden te klimmen, toen we al aawer, zonder geleide vur niks binnen wilden komen. Dè hebben we wel geweten. We wiere kaaihard op onze vingers geslaon. We lieten et dus vort wel ôt onze kop, om dè dubbeltje ôt te spaore.

Det eigeluk bittere noodzaak waar detter w.c.'s waren, heb ik aon den lèève ondervonden. Ik kréég al aondrang toen de wedstrijd net waar afgelôope. Dè wier onder et naor hèùs lôope alléén mar erger. Hardlôope dôrfde ik nie, bang dè'k dan zeker in men broek zô doen. Et is un verrekt end lôope agge hōognōdig moet, dè kan ik wel zeggen. Ik heb et gehaold, ik maok men broek los en vur ik de kaans krèèg, die omlaag te doen, schijt ik er alsnog in, vur de plee staonde. Ik kos metéén men èège verschōone en afwaasen netuurluk.

Naor Willem II gingen we ôk aaltij meej un hil stel, we waren ondertussen al wè aawer. Ons moeder vond et niemer nôdig detter enne aawere man meeinging.

Daor lukte et ons wel om veur niks binnen te komen. Willem II kostte dan ôok vèftien centen, des gin klèèn bietje agge mar twee kwartjes traktement krèègt. Et ging as volgt; Grotje van Straotum ha un seizoenskaort van Willem II. Hij ging as irste naor binnen, liep un endje deur tot bij de gaos. Daor douwde hij die kaort in de

haande van één van ons, die ging dan naor binnen en deej etzelfde as Grotje. Zôo kwaam hil de stoet gratis op de tribunes terèchte.

Wij vonden die controleurs ôk mar un stelletje gaopers, desse dè nie deurhan. Soms, veul kwaam dè toen nie veur, moes de scheidsrechter onder politiegeleide afgevoerd worre. Et voetbalvolk waar et dan nie eens gewist meej dè flèute van em.

Op de woensdagmiddag, we waren dan toch vrij van school, zochten we un voetbalveld èt om daor den hille middag te voetballen. Dè deej we omdè we et zund vonden van den lèere bol.

Diejen bol zô op de sintels van et strotje te veul slèete. Ge hadt ok veul meer plots op zon veld, ge hadt de römte.

Ons Jaoneke ha dieje lèere tuut gewonnen, et waar den hoofdprèes van un loterij. Elke jongen, die aaw pepier meej naor school ha gebrocht, ha un lot gekregen. Ons Jaoneke ha un klèen zekske pepier meejgenomen en ha ôk un lotje gehad. Hij hattem, de lèere tuut. Blij dè wij waren, nie te geleuve. De irste paor keer ging et goed. In de Raoibraoke lagen voetbalvelden genoeg. Ge moest er wel op tèèd bij zèèn, aandere ha un aandere groep jongens et al ingepalmd. We wiesen aaltij wel un grupke zô ver te krèege, desse tegen ons wo'n speulen.

Ene keer lukte dè nie, we moesen verder. Bij et kenaol laag nog zôn veld meej un betonnen schutting erom. Daor waar niemand te zien. Wij in un mum van tèèd over die schutting, onze groep in twee partijen verdild. Dè ging meej afpaase wie et irst op iemands téen ôtkwaam, mocht as irste kiezen.

Wij han nergens aandere ôog veur, as veur den bol. Zeker zôn aanderhalf uur zullen we gespeuld hebben, denk ik.

Heuren we daor iemand roepen? We kèèke de kaant op, waor et gelèud vandaon komt. Daor zien wij enne grôte vent aankomen meej un end hout in zen haande.

Wij hoeven nie lang nao te denken en vliegen meej zen allemolle over de schutting. We heuren dieje vent nog efkes tekeer gaon van:

‘Die verrekte jong denken desse der èege mar van alles

kunnen permeteren. Waor moet dè naor toe, ze groeien op vur galg en rad'. Wij komen dan, tijdens die vent zen tirade, tot de verschrikkelijke ontdekking, dè den bol nog op het veld ligt. Iemand van ons lóopt, efkes naoderhaand naor de schutting en kèkt of die vent al weg is. 'Jao', roept ie, 'hij is nergens mir te zien, ik gao em wel efkes haole.'

Dur et hôge gras aon de kaant, hattie em nie zien liggen, aandars waren we'm zeker kwèèt gewist. Op die waai, veul meer waar et nie, zen we nôot mir wiste voetballen. Dè dörfdn we niemer.

Daor hebben we hil veul plezier aon belèèfd aon dieje lèere tuut van ons Jaoneke. Op aander daoge, tussen de middag en 's aovens waar et strotje nog aaltij de plek bij ötstek, waar wij tegen enne bol, of wè daor vur dur ging schupte.

FIETSEN

Wij han bij ons thèùs allemol leren fietsen op zon klèèn kenderfietske. Onze vadder ha dè ding ôot gekocht veur tien veuroorlogse guldens. Toen den oorlog un paor jaor veurbij waar, heetie et veur etzelfde bedrag verkocht, wij han er allemol fietsen op geleerd. Et ha dus eigeluk niks gekost, mar hij wies wel beter.

Agge naor de derde klas gingt, waarde eigeluk al te grôot veur dè tweewielerke. Wij waren er al lang ôtgegroeid, za'k mar zeggen. Dèrom hebben wij zôveul gewaandeld. Den oorlog waar toch al wel un paor jaor veurbij, veur desse ens op de gedaachte kwamen ons van un vervoermiddel te veurzien, wè sneller ging dan enne step of rolschotsen, die we trouwes nôot gin gehad hebben.

Onze vadder ha die nuuw fiets van em onder de maastappels van et schoor gehaold en gepoetst. Naa kos ie er dan eindeluk gebrèùk van gaon maoke. Die aaw van hum, kréége wij. We moesen em saomen dééle. Onze Co en ik.

Ik reej, de twidde of den derde keer dè'k er meeje weg waar gewist, den achterste baand, pas nuuw, hartstikke lek. Vèèfendertig gaotjes zaten erin. Toen ik vuulde dettie leegliep, ha'k moeten gaon lôope, is un wet van Meden en Perzen. Ge kèkt dan irst of er ginne spèker of enne penèès in gereeje is.

Nèè ik fietste gewoon deur. Ik vond et veuls te wèèd van hèùs om te gaon lôope.

Wè hè'k toen op men flicker gekregen. De straf waar erger; ik moes mar wir overal te voet naor toe. Omdè'k un baontje kréég as lôopjongen, en dè dè onmeugluk waar om overal te voet naor toe te moeten, al zodde dè bij et woord lôopjongen wel zeggen, kréég ik ôk un fiets. Un twiddehaandse damesfiets, meeje koplamp mar zonder dynamo en gin achterlicht. Ik waar al lang blij, naa kosse we vort gaon fietsen.

Dè waandelen, wè we zôveul gedaon han, waar verleeje tèèd. Alle jongens han al un fiets en daor waren er veul verhèùsd, de club, die er elke zondag te voet op èùt trok, bestond niemer. Et wier hōog

tèèd dè'k un èège fiets kréég.

We gingen regelmaotig kamperen meej et Jongensgilde en dan moeste wel un fiets hebben. Daor zaten wè kneuzen onder, onder die vervoermiddelen, za'k mar zeggen.

Wij zèèn ens op kamp gegaon meej zon dertig man stèèrk. Onderweege hebben we zeker zeuven keer moeten stoppen vur enne lekke baand, enne afgelôope ketting, un wiel dè vaastliep, omdetter gin kettingspanners opzaate.

Et toppunt waar de gescheurde bèùtenbaand van iemand zen vurwiel. Meej un paor lappen en drie meter touw hebben we dè toen nog gerippereerd.

Bij elke omwenteling van dè wiel kréég djeie jongen, die der opzaat, enne snuk mar hij heeget gehaawe, den baand en we moese toen nog veertig kilometer.

Op oriëntatieritten rijen waren we hillemol verkikkerd. Daorbij is Karel van Durpel zenne ketting van ze fiets ens in tweeën gebroken. Dè heej wel efkes geduurd vur dè die gemaakt waar. Irst meej enne stéén perberen dè stuk spèèker dettie toevallig ha gevonden, die twee schaokels aon mekare te slaon. Dè lukte nie. We vonden toen enne fietsenmaaker, die zen werkplaots en zen geridschap wel efkes aon ons wô laote. Hij deej zelf niks want et waar zondag, dieje zondag waar em heilig Dè gaaf niks want Karel van Durpel leerde veur mechine-bankwerker en wies hoetie dè vèèrkentje moes waase. Et waar in minder dan gin tèèd gepiept.

Verder ging et dan mar wir tot wir enne aflôpende ketting ons af deej stappen. Wij hebben as we op oriëntatietoetocht waren ôok seksuele veurlighting gekregen.

Wij lagen bij Luissel, ergens tussen Haoren en Osterwèèk efkes öt te rusten en wè zagen wij, un koei, die geregeld besprongen wier deur enne stier. Den éne boer wô dè de koei stilstond, mar die deej dè nie. Die koei waar veuls te stèèrk. Den aandere boer perbeerde dieje stier zen wèèrk te laote doen. Elke keer as dieje stier meej zen veurpôte op de rug van die koei kwaam, schoot die naor veure. Dieje penis van dieje stier waar net zonne richtingaonwèèzer, die han de auto's toen nog, van die ötspringende, rooie ronde staofkes. Der in en der èùt, der in en der èùt. Wij hebben dè daor op ons

gemak af liggen te kèèke. Et zonneke scheen en het gras waar koel.

De leiding van et jongensgilde wies ons toen te melden dè we un hil stuk overgeslaon han, van de te rije afstand. Wij hebben dè nie èèrg gevonden, we han les gehad in seks, dè we aandere zeker misgelôope waren.

's Zondagsmèèrges gingen we meejezen viere veul fietsen. Naor den Heiligen Eik beverbild, langs et kenaol, enne fetsoenluke fietspad waar der nie. Ge reejt in un soort geul, achter mekaar. Ineens heur ik achter me enne gil en tegelèèk enne plons. Ik kèèk om en zie dè onze Co op zenne kop in et kenaol stao. Wij ons fiets nirgesmeten en saomen meeje ons Jaoneke en onze Fraans onze Co öt et kenaol getrokken, zen fiets ôk mar. Al waar dè ok al lang gin nuuw mir. De schaoi bleek meeje te vallen, alléén de mouwen van zen overhemd en zen haore waren nat. De zon scheen volop, daor waren dus gin problemen.

We zitten wir goed en wel op de fiets en opnuuw enne gil gevolgd deur enne plons. Etzelfde ritueel, mouwen waren al opgerold en de haor nog nie dreug. Zonder problemen hebben we bij de kapel van den Heiligen Eik nog un weesgegroeetje gebid, veur de goeie aflôop.

Wij hebben et daorover thèùs, pas jaoren laoter gehad, wij han vaast en zeker nôot mir alléén op pad gemeuge.

Fietsen is et tèèdver-drèèf waor ik me nog daogeluks aon waog. Ge moet iets doen om iet of wè fit te blèève.

KINDERARBEID

Van allemolle in dè mega höschaawe van ons, wier verwacht, desse der stintje bijdroegen om de zaak draaiend te haawe, aandere had den brèune et hillemol nôot kunnen trekken.

In et vurjaor moese we meej om èèrpel te zetten. In de zomer moese we meej om maastappels te gaon raope in et bos. Alléén meej schôn weer, et mocht dan nie regenen. Regende et, dan waren de maastappels dicht en wiere de zakken veuls te zwaor. Ik vond dè wel un fèèn tèèdverdrèèf, lekker in et bos naor de wilde knentjes kèèke, naor enne haos, die ineens vur oew voeten wegrende. Of naor enne eekhoorn, die nie wies hoe gaaw ie in enne bôm moes komen, as ie oe zaag. Maastappels waren bij mèn bijzaok. Menne zak wô mar nôot vol raoke, wè wir hun hôop gemopper tot gevolg ha.

Meej ons moeder meej, om kokse te gaon raope op de gasfebriek. Ge kréégt dan zon harkske in oew haand, daormee moeste gij tussen de sintels de nog gloeiende kokse apart rève. Asse afgekoeld of bekaant koud waren, moeste ze in enne baole zak doen. Ons moeder kosse wij nie bijhaawe. Fèèn wèèrk waar et ôk nie. Nao zonne middag bukken en raope, brocht ze de volle zakken nog naor iemand in de buurt.

‘Wèrom doede dè naa?’ zeg ik nog.

‘Die meense hebben et harder nôdig dan wij’, waar daorop der antwoord. Of onze vadder dè ôot geweten heej?

In et naojaor moese we meej èèrpel gaon steke, dè wil zeggen, onze vadder staak ze meej zonne riek èût en wij moese ze in et zaand zuuke, opraope en in de maand gooien.

Wè heb ik dikkels op men donder gekregen, dekker te veul in de grond liet zitten. Thèus wieren die zakken bij dreug weer nog ens ötgeschud en de èèrpel op de plots ötgespraaid. Asse ze dan goed dreug waren moesten we ze nog enne keer opraopen en in de kelder gooien.

Et ergste wèèrk, waar de jongens veur waren ötverkoren, waar et meej helpen houtzaoge. Onze vadder groef aaltij, meej zenne maot, de wortels van afgezaogde bôm öt de grond. Mistal in de zomer.

han ze der van te vurre toestemming vur gevraagd bij de boer of et klôster waar dieje grond van waar, mistal un geroid bos. Ze laoide die wortels, asse die ôt han gegraove, op un kèèr meeje un perd er veur en vervoerden die zô naor ons thèùs.

Ons hoofdkwartier kwam aorig in de knel te zitten mar meeje veul kunst en vliegweèrk kosse we der nog aaltij in.

Hil onzen hof laag dan vol van die maaste pinnen. Die moese netuurluk klèèn gemokt worre, aandere paaste ze nie in de kachel.

‘Ik wèèrm men èège aaltij drie keer aon dè hout’, zittie dan.

‘Meeje et ôtdoen, meeje et kepot zaogen en asset opgestôokt wor.

Wij wieren er toch ôok aaltij twee keer wèèrm van. Wij stonden dan om zen beurt tegenover onze vadder aon die zaog te trekken. Mistal ’s aoves as we net ons brôod ophan. Wij deeje dè netuurluk nôot goed en heurde om den haoverklap:

‘Haawt die zaog rèècht en trekt hum haoks deur’, gevolgd deur wir unne potverdomme, sodemieter of nondeju.

Vloeken, dè moet gezezej, daor kréège wij onder et zaoge gratis les in.

Oôk zondagsmèèrges waren de godverdommes en de sodemieters nie van de lucht. Wij waren dan al naor de kerk gewist meeje ons moeder. As we dan thöskwame, stond onze vadder vur de spiegel in de keuken zen èège te schèère. Blèèf ôt de buurt, wiese wij dan. Hattie zen èège geschoren en afgewaase dan trok ie zen overhemd aon. Dè noemde hij men bazeroen. Daor zaat ginne kraog aon. Aachter in de kraog zaat un knupsgat, waor un boordeknupke in paaste. Hattie dè bazeroen dichtgeknupt, et waar mistal un blauwwit gestript geval, dan vatte ie dieje boord, die er los bij heurde. Meeje et gaotje in dieje boord naor aachteren, perbeerde ie dan dè boordeknupke in dè gaotje te krèège. Dè lukte netuurluk nôot aachtermekaar. Dieje boord waar ôk zô stèèf as un plank. Mistal nao zon drie mislukte pogingen, riep ie er éne van ons. Wij moese et al hillemol op ons gevuul doen. Wij zagen nie wè we deeje, daor waren wij nog te klèèn veur. Ons lukte et dan ôk den irste keer nie. Dan moeste em heure.

‘Et is degge nog naor de kerk moet’, zeej ons moeder dan, ‘eigeluk hoefde niemer te gaon, ge het alle heiligen al öt de hel gevloekt. Wesse daor naa wir meej bedoelde. Heiligen zaten toch zéker nie in de hel!

Meej de grôte fistdaogen, as Paosen en Kerstmis, waar ie op zen best. Dan hattie ôk aaltij un extra gesteven boordje.

Eén jaor, et derde jaor van den oorlog, stond ons moeder alléén veur dieje bèèrg wèèrk, die onze vadder aaltij verstouwde. Heej ze al die èèrpel alléén öt moeten steken, end september.

Is ze toch de kokse gaon raope, heej ze toch de vèèrkes elke dag gevoierd. Onze vadder waar zô mar opeens veul ziek geworre.

Hij ha longontsteking en natte pleuris opgelôope.

‘Gao ens vraoge wè onze vadder zô lussen. Ikke naor boven, hij laag boven, daor waar et overdag rustiger en nie zô benauwd as in de bedsteej.

Ik stao daor bedremmeld naor dieje rooje kop te kèèke waor et zwéét van alle kaante afdrèùpt.

‘Vadder wè zodde gij lusse, moet ik van ons moeder vraoge’?

‘Gif men mar gaanzetonge’, zittie.

Wij han toen un knèèn, dè nie wô vreten, onze vadder zi toen tegen ons, ‘gift em mar gaanzetonge, dan issie zô beter’. Dè speulde netuurluk nog in zenne kop. Ikke meej die bôdschap naor beneeje. Nèè et zaat nie goed meej onze vadder.

Ons moeder stond overal alléén veur naa. Alléén op de smokkeltoer, zakken rog aonslèpe, in den aovend asset donker waar. Dè deese nie. Gelukkig zaat de kiest op zolder tot de raand toe nog vol rog. Et zô nog efkes duren, veur dè we naor de mölder moese, om enne zak rog te laote maole.

Om de paor maonde moese wij, meej den kenderwaoge, waor behalve un keind, ôk enne zak rog in laag, naor de mölder. We moese dan aaltij goed ötkèèke detter gin seldaote in de buurt waren. We moese dan gewoon veurbij lôope en naoderhaand mar terugkomen. Daor waren nôot Dötsers in de buurt, wij hebben ze daor in ieder geval nôot gezien. De mölder pakte dieje zak rog aon

en wij kréége der enne zak mèèl veur terug. Dan moese we hil dè stuk wir terug.

Toen et nao veul bidden dur ons, we hebben wè rôzenhuukes gebid, eindeluk un bietje beter meeje em ging, moesie opnuuw lôope lere.

Tussen twee stoelen in en mar oefenen. Gelukkig waar et nog gin november. Ons moeder had er dan ôk hillemol alléén vurgestaon, asset vetste vèèrke geslacht moes worre. Dè waar vur ons moeder alléén ginne doen gewist.

Irst 100 liter waoter koken en zörge det nog kôokte as de slachter kwaam. Et vèèrke öt de kooi op de plots lokken. De slachter zette dan zenne klabots tegen de kop van et vèèrke, hij drukte em in en pang daor laag ie te spartelen. De slachter zet zenne knie op de kop van et vèèrke meeje in zen haand in hil schèèrp mes. Hij stôotte dè mes in de kèèl van et vèèrke. Enne fontein van bloed spoot erèüt. Hij hield meeje zen ééne haand de wond dicht en iemand van de jongens, de zonen en de bruurkes mar mistal waar ik 'ötverkoren', hield er un steelpenneke onder. As dè vol waar, goot ie dè leeg in enne emmer en hield dè zonne keer of vèèf onder de, deur de slachter, gemokte wond.

Ondertussen ruurde wir iemand aandere van ons, meeje enne èèrm dur die rooje vloeistof, netuurluk hattie zenne mouw van zenne bloes opgestreupt, Dè moes, aandere zô dè bloed gaon stollen en kôster niks mir meeje doen. Zeker ginne bloedworst mir van maoke, wè de bedoeling waar. Over fris en schôn wèèrk zullen we't hier mar nie hebben.

Assie ötgebloeid waar, de vette kuus, pakte de slachter zenne schraper en begos ie de haor van et vèèrke te schraope. Hij schrapte daor, waor onze vader al vurgewèèkt ha, deur telkens un gedilte van dè vèèrkenslèèf meeje dè kokend waoter te begieten. As ie hillemol schôn geschrappt waar, wier ie meeje zen twee achterpôote aon de bovenste sport van de leer vaastgebonden en in zen gehéél op de leer geleed.

Meeje vereende kraachte wier ie rèèchtop gezet en de slachter sneeje dè dooje vèèrke van onder tot boven open. Dan kwamen de

ingewanden naor bèùte. Hij wies alles netjes los te snijen en apartleggen. As alle ingewanden eröt waren, kapte ie de ruggegraot in de lengte over de midden. Naa moes dè dooie vèèrke enne naacht in et schop staon, om af te stèèrve, zô hiete dè.

Wij perbeerde as irste de kont van dè schôn geschrapte vèèrke te kussen. Wie den irste waar, kréég de frutblaos. Nie aachtermekare, die moes irst nog dreuge. Ge kost er as die waar opgeblaoze fèèn meej voetballen al leek ie meer op enne rugbybol.

Wij han die toen nog nôot ginne echte gezien.

's Anderendaogs kwaam de slachter terug om alles in handzame porties te verdéle en wier alles in enne kèùp, in de kelder, in de pekël geleej. Daor moese de zije spek en de hammen, drie weken in blèève liggen. Dan wiere ze gerèùkt in de schouw bij de slager, die han we zelf ginne. Et goeie vlees, de kreb, et haasje en de karbonnades wiere geweckt. Nao un week in de pekël, gelegen te hebben. De lever wier gedilteluk gekôokt of tot pastei verwerkt. Van de longen, de afgesneje zwoerd, de kop en den aandere afval, zô as dè hiete wier, zult gekôkt. Ik moes aaltij pruuve of ie op smaak waar.

'Gij wit anders laoter wir wè te mauwe', kréég ik bij zon gelegenheid te heure. Had ons moeder dè alléén moeten doen, dan ha ze dè nôot van ze lèève klaor gekregen.

Onze vadder viet, as der un vèèrke geslacht wier, aaltij un paor daoge vrij. Wij moese meehelpen, worst draaien en et vléés dè aon dè béén vur de zult zaat, meej ons vingers der afhaole en dè ôk deur dè worstmasjientje draaien. Daags daornao moes de hille keuken meej hééte soda worre schôongebuund. Wij han dan de eerste weken fist, wè toelaog op ons brôod betrof. We kréége bloedworst, zult, lever, leverpastei en kaoikes op ons brôod. Bij de èèrpel verse worst en enne kotelet. Nao en paor weken wier et wir spek, tot de volgende slacht. In et begien nie zô èèrg, et waar dan nog nie zô zout.

DE GRÔOTE VEKAANSIE

Op vekaansie gingen we nôot. Af en toe ging der ens iemand ergens lozjeren, mar daor blééf et bij. We gingen wel ieder jaor meejen allemolle naor den dierentèun. Ge moet eigeluk zeggen naor den aopentèun. Jonge, jonge, wè zaate daor veul aope. Dieje dierentèun waar van enne dierenhandelèèr. Wettie nie zô snel kos verkôope zettenie zôlang in dieje tèn neer. Daor zaate ôk twee wolven, enne kaméél, enne leuw en hil veul papegaoien en marmotjes. Aachterin de tèn stonden nog un paor zeboes en karbouwen. Die han van die grôte hoorns. Ze wiere in Indië veur de ploeg gespannen. Daor han ze gin pèerde.

Dè waar aaltij un hil percessie, as we op enne zondagmiddag naor den dierentèun gingen. Ons moeder aachter dieje grèze bak van enne kenderwaoge, as middelpunt. Ons moeder mar douwe en un stel mar zéévere:

‘Zèen we der naa nog nie, hoever moete we naa nog lôope. Ik ben al muug, maag ik nie efkes op de kenderwaogen zitten.’

Onze vadder liep aachteraon en had er in iedere haand één stevig vaast, die moese wel vurèut. Ons moeder kende dè gemaaw mar al te goed.

‘Gift jullië vadder mar un haand, die heetie toch mar in zen zakken’. As ze omgekeken ha, ha ze gezien dettie der wel degelijk twee zon bietje meesleurde. Onze vadder gaaf daor mar gin antwoord op.

Die biste in den dierentèun han we mistal zô gezien. Bij de aopen keken we wè langer.

‘Daor kunde gullie niks goeds van leren’, zi ons moeder.

‘Gao mar gaaw naor de speultèun’.

Et waar enne leuke speultèun. As we dan ôk nog un glas ranja öt han gedronken en onze vadder en moeder ötgerust waren, stapten we wir naor hèùs.

Et é nige ötstapje, van de school waar en dan moeste oew èège brôod nog meebrengen, enne voettocht naor et wandelpark en naor et daor aachter gelegen voetbalveld van Hieronymus.

Onder leiding van un stelletje fraters, stapten we, in marstempo, daor in de vruuge mèèrge naor toe en speulde daor tot laot in de middag.

Ge mocht alléén mar meeje as ge méér dan twintig miskaortjes had. Ge moest dan wel elke dag in de vekaansie naor de mis zèn gewist. Ge kost agge elke dag naor de mis gíngt, 26 kaortjes spaore, want zondags wiere er gin ötgedild. Daor waren der bij, die der 40 han. Die gingen soms naor twee missen. Dè deeje die ötslovers, wè wij fiepkas noemden, want dè waren et, omdè de jongen, die de miste miskaortjes ha, ôok nog enne prèès kréég.

Vur mèn hoefde dè allemol nie. Wij han in et verleje op zondag al naor un stille mis en de hoogmis gemoete. Dè ha nie lang geduurd, we gingen gewoon nie.

Dan zouwen we, om enne prèès te verdienen, in de vekaansie twee keer per dag naor de kerk gaon. We waren toen wel godsdienstig mar dè ging ons toch te ver. De fraters zörgden dan veur ranja en wèèrme seklaademelk, op zon ötstapje, zô dè we ons brôod nie dreug hoefden op te eten.

Et jaor derop gingen we meeje hil de klas op enne vraachtwaogen naor et Landgoed. Ik zeg hil de klas, dè waar de zesde klas. Et waren allemol jongens, die naor un aander school gingen. Naor de mulo, et lyceum of seminarie. Ze han de lagere school aachter de rug. Om de laodbak van de vrachtauto waar wel un soort hek gefabriceerd.

Daor mocht er netuurluk ginne éne afkukele assie enne bocht naam. Daor zaat ôok gin dak boven oewe kop. Goei weer moes et dus wel zèèn en dè waar et ôok. Et waar wel un sensatie. Dieje wend deur oew haor en oew gezicht. De vaort, die dieje vrachtauto maakte. Onvurstelbaor zô hard as dè ding reej.

Dan waarde der zômar ineens, veur degger èèrg in had, hillemol midden in de bossen. Daor liepen ôk un paor ezels en daor waar un herberg, De Geitenbreier hiete die.

Wij hebben der fèèn gespeuld en ôk hier waar der wèèrme seklade en moeste oew èège meegebrochte brôod er mar bij opeten.

Onze vader viert in de augustusmaand wel eens een dag vrij. Hij ging dan mee met ons brembezems plukken. Die waren reëp in augustus, tenminste aan de struiken, die in de zon stonden. Mien trommeltje, dat waar naa mee mien aaltij et geval, kwaam mar nôot vol, etzelfde as dat mee maastappels raope, mien zak ôk nôot vol kwaam.

Naa waar et mee brembezems zô, ik plukte der net zoveel as de rest mar ik staak ze aaltij in mien mond. Een enkele brembezem kwaam in mien trommeltje terêchte. Die ander van ons maekten er een wedstrijd van, wie zen trommeltje et irste volha. Die wedstrijden waren nie aan mien besteed.

Mee de hille buurt naor de dèune, mee pèrd en kèèr, in dieje tède un leuk ôtstapje, wè bekaant niks kostte. Un tientje veur de huur van kèèr en voerman. Et ging nie snel, un slek ha dat pèrd mee gemak bijgehaawe. Agget muug wiert, op die houten banken te zitten, kost er aaltij nog achter of neffen gaon lôope.

De voerman ha wel aaltij en grôot zèl bij em, dat in den bak zaat die onder de platte kèèr hing. Dat wè wel nôdig waar, is menige keer gebleken, in dat klimaat van ons.

Ik vond et aaltij un koddig gezicht. Al die dikke vrouwen ôt de buurt, mee van die vette batterijen, zittend op die kèèr. Er zaten wèinig maogere tussen. Dieje mond van die wèeven stond ôk nôot stil. Un grôte tas mee bottrammen en netuurluk de fles ranja, gingen mee.

De klèn jong krogen tussen de banken deur en maakte ruzie. Daor viel nogal eens een klets tegen de oren van éne, die volgens de moeder, nie heuren wilde. Et geblèèr ging verloren in de herrie, die zonne hôop meense kosse maaken. Mistal wier der gezongen, zeker as er un stel van ons mee gingen. Hil de hitparade, of wè daor toen veur deuring kwaam aan bod. Ons moeder ging ôk soms mee mar onze vader nôot.

Ok et Wandelpark waar zon doel in de vekaansie. De moeders, mee de klèn veur- en achterop de fiets, de rest moes mar lôope, op naor et Wandelbos, zôas et officieel hiete. Daor aongekome han de moeders de dekens in de schaduw, vlakbij et waoter ôtgespraaid.

Nao un uur lôpe, zôlang din we'r wel over, vielen wij daor zogenaamd hil muug op neer.

Ineens, wij zaten er amper, ons moeder waar un kroes limonade veur mèn aon et inschenken, schoten al die dames, die zô gezellig zaten te kletsen, gillend omhông. Un veldmöske rende dwars over de dekens, et waar un leuk gezicht, dè moet ik zeggen.

Ze roakten er hillemol meej van de kook, de kletstaantes. Wij waren nogal gaaw ötgerust en gingen op pad.

'Nie te wèèd weg lôope, straks kunde ons niemer terugvèène'. Daor maokten wij ons èège nie druk over. De herrie, die dè gezelschap maakte, waar deur hil et park te heure. Wij joegen op eekhoortjes, die vangen, waar un aander verhaol.

Op enne keer, op enne zonnige augustusdag, in de grôte vekaansie. Zonne dag degge oew èège un bietje zit te vervelen. Et viel nie meej zon hille maond oew èège te vermaoke. Wij waren de meskes aon et klieren, die aon et hinkelen waren toen ons moeder ineens zeej:

'Wie gaot er meej naor ons Drieka, men oudste zuster?' Dè woord zuster kende wij alléén van de bewaarschool en van de meskesschool, daor stikte et van de zusters. Wij zagen al un vrouw meej zon kap op.

'Nèè', zeej ons moeder, 'Drieka is mèn oudste zus', 'oh', zeejen wij.

'Wij gaon wel meej, as we onze gerichtste weg meuge lôope'. Et waar nie den irste keer, dè we hillemol naor et Meulenend liepen. We kossen dan ok stevig deurstappen. Ons moeder liep nôot zô hard, zeker nie achter de kenderwaogen. Ons taante Drika wôonde in un kaaw, hol hèn, vond ik. Der laage plevèuze op de vloer in de keuken. Waoter moeste meej enne zwengel neffen de gôtstéén omhông pompen, deur dieje zwengel omhông en naor beneje te bewegen. Et smaakte ôk nie zô lekker, dè waoter.

Ze han er wel enne grôte hof, waor van allerhaande gruunte in groeide.

'Zô jungskes', zeej ons taante Drika, 'jullie moeder zal naa nie

lang mir wegblève. Ik zal mar vast thee zetten.’ Veul speuls han we nôot daor aon et Meulenend. Hulliën oudste zoon, die ôk Jaoneke hiete, in hil de familie hiete der éne Jaoneke, zaat ergens in de bossen. Wij moesen et mar zien te rooien meej de nichtjes.

Tegen det donker wier en onze bèùk vol, stapte ons moeder, meej hil die jong om der hene, mar wir ens op. Deze keer mochten we de gerichtste weg nie lôope. Et waar un echte kloek, ze zaag gère de kèùkentjes om der hene.

Et waar ôk al bekaant donker en haost thèùs, toen ze ineens zeej: ‘Raopte gij die aaierkolen ens op’, zô mar in et algemeen. Ons Jaoneke schiet de weg op, pakt die dingen van de grond en zegt:

‘Ze zèn nog wèèrm’. Eén of aander pèrd ha die moppen laote vallen. Wij han plezier, dè snapte en ons Jaoneke heej tot hèùs toe gekweke. As we thös kwamen, ha onze vadder zen brôod al op en koffiegedronken.

‘Ge wiest toch dè’k venaovend nog un vergadering ha, koste nie irder bij jullie Drika wegekomen?’ Onze vadder ha ons taante Drika nie zô hôog. Et waar hil besunder, dettie de toffel gedekt ha, hij deej dè anders nôot alléén veur zen èège.

Un week laoter in de vekaansie, et waar wir hil schôn weer, wiese wij wir nie wè we moese doen. We han al un paor kieste meej erwten gedopt en han er verder gin zin meer in.

‘Ik zou eigeluk best naor ons Klazien willen, die hè’k al enne tèèd nie gezien.’ Et waar zon losse opmerking van ons moeder, wij dochten eigeluk nie, desse et mènde. Naa wiese wij wel dè ons taante Klazien in Diessen wôonde, of beter gezeed nog un endje verderop, op de Haoghorst. Wij waren der nog nôot gewist. Zullie wel ens bij ons.

‘Wie heeter zin om daor meej naor toe te gaon’, dè waar nie tegen dôvemansoren gezeej. We begosse al te joelen.

‘Naa moete goed lèùstere en allemol efkes meehelpen. Thea, Gonnie, Treeske, efkes meej bôttramme smère en gullie doet ze allemol in bèùltjes,’ zizze tegen ons. Et jongste kèènd wier in de waoge geleej. De step ging meej en et fietske. Et zô un hil onderneming worre. Om de beurt mocht er iemand fietsen, die dè

kos tenminste, of steppen. De allerklènsten mochten afwisselend op de kenderwaoge zitten, die ons moeder vortdouwde. We waren al un endje langs et kenaol gevorderd, toen ze blijkbaar spèèt kréég, van waar ze meej bezig waar.

‘Ziede gullie dieje vent daor lôope, zô die ons niks doen as we hum veurbij gaon’? Wier ons moeder bang? Of docht ze; et is wel un hil end dè we nog te gaon hebben. Wè hek in godsnaom op menne nek gehaold. ‘Die doe hillemol niks moeder, kek mar. Hij is zen visspullen aon et ötpakke, die gao gewoon zitten vissen’. Wij wiesen ons moeder toch zô ver te krèège desse deurliep. Ten irste waren wij nie zô bang ötgevalle en wè wilden nog méér, ergens naor toe, waar we nog nôot gewist waren.

Ze han un boerderij en un café, bij ons taante Klazien. Ze han ôk hil veul kender, daor waren wij wel nuuwsgierig naor, die han wij ok nog nôot gezien. Daor wier flink deurgelôope, in zôverre dè meugeluk waar. Om et uur wier stilgehauwe en kréège we wè te drinken of enne bottram. Ons moeder moes ôk geregeld meej zon zusje of meske de buskes in. Wij as mennekes hadden et hil wè gemakker. Ge draaide oe èège om, kneupte oew broek los, haolde em erèut en liet meej enne grôte boog et onkrèud in den berm, genieten van dè vocht. Nèè as die meskes moese, die der broek nog nie alléén naor beneeje kosse krèège. Dè naam hil wè tèd in beslag.

Ik heb veul op et fietske gezeten. Ik waar dus nie zô muug toen we eindeluk, nao enne zaandweg, waar gin end aon scheen te komen, bij ons taante Klazien aonkwame. We kosse meteen meeëten.

Ik moes netuurluk alles zien. Allerirst et pèrd, de vèèrkes, de kiepenkooi en et bakhèùs. Dè waar un hèùske meej en schèùn dak, neffen de pèrdestal. In dè hèùske wier et brôod gebakken. In den oven wiere irst takkenbossen, ‘musterd’ genoemd, geschoven en in braand gestoken. As die ötgebraand waren, wier de aas der ötgeveegd en de te bakken déég erin geschoven. Et deurke ging dicht en un uur of aanderhalf laoter waar et brôod gebakken.

Ik wilde aaltij al boer worre, dè waar dus hillemol nie zô vremd, meej al die boerenfamilie. We moese dieje naacht wel op de grond

sloope op de opkaomer. Niemand van ons heej dieje naacht wakker gelegen. As blokken, meej gin kenon wakker te schieten, hebben we daor dieje naacht gesloope. We hebben nog un voetbalwedstrijdje gespeuld tegen onze neven. Wè gemèèn doen betreft, deeje ze nie veur ons onder. 's Mèèrges waren we toch al héél vruug öt de vèère. Wij gingen meej den boogerd in, gevallen ôogstappels raope. Die we vonden, mochten we zelf opeten. Dè waren wij nie gewend, zoveul tegelèèk

Onze bèùk waar in de kortste tèèd dik gegeten en ver op de terugweg han we naa ok nog wè te knaawe. Nao desse nog koffie ha gedronken, zeej ons moeder:

‘Oew veters vaast, oew neus gesnut en oew haor gekamd. Gift ons Klazien ammol un haand en bedankt ze.’

Wij deeje dè subiet, al waren we dè nie gewend. Wij vonden aaltij alles mar vanzelfsprekend.

‘Goed, Klazien bedankt veur de gastvrijheid en komt de schaoi mar ens terughaole’.

Monter, mar toch meej tegenzin, vongen we de terugtocht aon. We waren gère un paor daoge gebleven. Naa wiese we, det vierenunhalf uur zô duren, veur we wir thös zon zèèn.

‘Onze vadder kan dan net gedaon hebben van zen wèèrk’, zeej ons moeder.

Ik ben jaore laoter nog ens ôot vier weken op vekaansie gewist op de Haoghorst. Daor heb ik men èège in die tèèd nôot hoeven te vervelen. Meej rog bène, ik moes dè netuurluk ôk leren. Alles wè un bietje kos lôpe, moes dan meehelpen in den ôogsttèèd. Et leukste waar, as ge naor et laand moest waor gemaaid ging worre, degge op et maamesjien mocht zitten. Iederéén wou op et maameschien zitten. Ikke netuurluk ôok. Dè hè’k geweten. Ik gao der op zitten en meepessaant kukel ik er veurover vanaaf. Tegen de achterpôte van et pèrd, det maamesjien trok. Un rustig bist, want toen Jan den onderdèùker, hij waar de voerman ‘hu’ zeej, stond ie ôk metéén stil. Et mesjien moes nog wel un endje teruggezet worre, want ik ha dè gevaorte op mèn borstkas geklemd zitten. Dè deeje verrekkes zeer, dè kan ik wel zeggen. Ik zaag ok sterrekkes, toen ik er eindeluk onderöt waar gekropen. Ik heb dè nog jaore gevuild, wè ribben ge-

kneusd, zô èèrg waar et ok wir nie. Naor den dokter zèn we nie gewist.

Dezelfde dag nog damden we de rivier aaf. Un grôot woord vur un miezerig strôompke, dè achter de boerderij durliep.

In dieje hééte zomer stond ie bekaant dreug, onze rivier. Dur der enne dam in te bouwen, steeg dè waoterpèèl toch gaa tot enne halve meter. Wij kosse dan efkes zwemmen. Et duurde mistal nie lang, die dammen van ons kosse de waoterdruk nie tegenhaawe. Laoter is komen vast te staon det den hitste zomer van de 20e euw is gewist. Op et pèrd zitten waar ôk un belèvenis vur de jong van ons taante Klazien. Ik heb ôk enne keer van die hoochte, want zonne knol waar nie klèèn, op de wèrld neergekeken. Ik hoefde laoter niemer. Hil men broek zaat vol van die korte stugge haorkes en men broek waar zèèknat van et pèerdezwéét. Die haorkes prikten gemèèn in oew vel. Trouwes dè bist ha zonne breeje rug en ik nog zon korte bintjes, det mir op schredelzit leek.

De man van ons taante Klazien, onze ôome Leo, laag aaltij op zenne rug in de stal te slaope as we et middageten op han. Hij ha dan ôok zen pet over zen gezicht liggen tegen de vliegen.

Rond de waaien waar overal schrikdraod gespannen. Dè waar gewone èèzerdraod waar ze elektrische wisselstrôom op han gezet. As un bist dè in de waai stond, der toevallig tegenaon kwaam, kréég dè enne schok. Daor schrok et dan van en maakte det wegkwaam. Dèrom hiete et schrikdraod. Dieje draod meeje twee haande vaastvatten, waar vur de durvers, ikke netuurluk ôok. Ge kréég schokken zin ze. Nou ik vuulde om de twee seconden enne klop in men spierballen. Agge op oew klompen gingt staon, boven op de schölp, dan vuulde niks.

Un nicht van men wô dè nie geleuve.

‘Gift mèn dan un haand’, zeg ik. Ze gift mèn un haand en ik laot er nie los, ze begient me daor te springen en te joekere.

‘Laot los Lodewijk, ik zeg et tegen ons mum’ Hullie zin nôot mam tegen hullie moeder mar ‘mum’.

Ze is ôok nog ens ôot lilluk van de fiets gevallen, die nicht. Ze zaat bij mèn achterop, meej der bééne naor ééne kaant ôtgestrekt. Wij reeje over un pedje waor om de twintig meter un paoltje stond. Opeens enne gil, ik kèèk om, ligt ze langèùt op derre rug neffe dè pedje.

‘Ge reedt veuls te kort langs die paoltjes’, riep ze.

Had ik et nog gedaon ôok.

Ons moeder kwaam ôk nog ens kèke, nèè, nie op de fiets, ze waar meej de bus gekomen, mar ha toch nog un uur moete lôope.

‘Of ik nog ôot naor hènùs kwaam?’

‘Jao moeder, volgende week koom ik naor hènùs’.

‘Onze Jaon, komt dan meej bij jullie un week op vekaansie’, zeej ons taante Klazien.

Ik zô’t gaon missen, et eten van die grôte sneeje mik meej reuzel. Elke mèèrge soppen in de spekpan. Brôod eten tussen et koren op et veld en koffie drinken ôt zon kom, diese vol schonken ôt zon blaaw kenneke.

Alléén de rèèstepap en den havermout, die ze ’s aovens op toffel zette, kosse ze van me haawe, daor waar ik thös ôk al ginne liefhebber van. Die van ons taante Klazien aten der elke aovend un vol bord van, vur ze te bed gingen.

De zondag waar eigeluk de saaiste dag van de week. Op zaoterdag wier hil et èèrf schôn aongeharkt, et waar bekaant dôodzonde degge daor nog overheen gíngt lôope.

Ge hadt oew zondagse klere aon. Ge moest irst ’s mèèrges un uur gaons wèèd, naor de mis, in et dôrp. Daor waarde alles bij elkaar wel tweeënunhalf uur meej kwèèt.

Omdegge oew goei kleren aonhad, koste ok nie voetballen of de beek afdammen. Ge hoefde op dieje dag ôk nie te werken. Ge keekt dan mar un bietje rond bij den doel. De Rozenjagers, hiete ze, un handboogschietvereniging had er zenne thènùs bij ons taante Klazien en ôme Leo. Elke zondag waar der wel enne wedstrijd. Ge mocht nie op de baon komen, dè waar levensgevaorluk.

Un bruurke van mèn, onze Co, zô mèn komen aflossen, bij ons taante Klazien. Thènùs hattie al zitten mopperen, ‘wanneer komt dieje

Lodewijk van ons nog thèùs'. 'Ons taante Klazien ha mèn beloofd dè ik op vekaansie mocht komen. Alléén omdè hij irder vrij waar van school, kossie gaa veurdringe.' Hij waar d'r nie blij mee, dieje Co van ons, dè ik waar gaon lozjeren veur hum. Toch, hield hij et daor al gaaw veur gezien, 's aovens op den irste dag dettie der waar, hij ha zen eten goed en wel deur zen kèèl, wottie al mee de rômwaoge naor hèùs. Stikkend van den heimwee stond ie bij et bakhèùs, te kwèèke. Zondags kwaam Jan den Onderdèùker em thösbrenge op de stang van zen fiets. Jaon blééf die hille week nog bij ons. Die ha hillemol ginne heimwee. Hij heej eigeluk niks anders gedaon dan geslaope. Hij wies assie terugkwaam, dettie metéén wir mee et veld op kos en docht, laot men irst mar ens un bietje ötruste.

We hebben et nie aaltij, effe leuk gehad in de grôte vekaansie. Kees Vromans, die un paor deuren van ons af wōonde, ha op un gegeven moment un dikke kèèl. Dè scheen hil èèrg zeer te doen. Den dokter zeej, 'die knaap heeft diphterie, dat is een besmettelijke ziekte'.

'As ge daor nie gaaw bij bent, kunde stikken', zi ons moeder en dan krèègde un böske in oew kèèl, zô degge toch aojem kunt haole.

'Ieder kind dat met hem de laatste week in aanraking is geweest, moet veertien dagen apart gehouden worden.'

Daor waren wij mooi klaor mee. Veertien daoge hebben onze Co en ik, overdag in de veurkaomer moeten zitten. Et is dè we gère damden. In de wenteraovende damden we aaltij tien pötjes aachtermekaar. Naa han we den hille dag de tèèd. Et is dè'k gère laas, veur onze Co han ze ergens wè legpuzzels op gescharreld, anders ha die mee zenne tèèd ginne raod geweten Alléén as we naor de plee moese, mochten we erèùt. Gelukkig heej Kees nie echt die ziekte gehad en wij dus ôk nie.

Mar veertien daoge nie bèùte meuge komen en nog wel in de grôte vekaansie!

ZINGEN

Et is zô detter veul gezongen wier bij ons thèùs. Wij han wel ginne radio, mar radiodistributie. Elke zondagmiddag wier daor om één uur nao et nuuws de hitparade bekend gemaakt. Ze draaiden dan de nummers één tot en met tien. Zôver we ze kenden, blèerde we ze meej. Op school han we allemol al zangles gehad. Dè waar un hil koor als iederéén docht zen best te moeten doen, bij ons thèùs, om er boven öt te komen. As den ééne of den aandere docht un aria te beste te moeten geven, assie zen èège stond te waase.

Et hèùs kos der vort tegen Daorom gaon we tegesworrig ok vort zingen zondagsmèèrges in de kerk, in et koor. Wij zèn daortoe gekomen, gevraagd is hier et goeie woord, omdè die bezondere kwaliteiten van ons, ôk un kaans moese krège, et zingen wel te verstaon en wel öt volle borst.

In de straot han de burenen al zô dikkels gezeed, as die ens gingen zingen, dè zô schôn klinken in de kerk, vandaor. We zingen et Halleluja van Händel en Looft den Heer, want zingen kunnen we allemol van nature, dè hebben we van onze vadder. Wij studeren naa ôk missen in.

Ge zogget nie zeggen, mar die zèn der enne hêop, missen. Elke componist, toen iedereen nog kattelijk waar, dus veur den bildenstôrm, had der wel één geschreven. Sommigen han et er nie bij één gelaote.

Onze vadder ging ons aaltij al veur om iets vur de kerk te doen. As dank vur et beter worre en omdesse iemes nôdig han vur et rondgaon meej den kerkezak.

Meej et schietgebedje der aachteraon, veur elke goeie gever, 'God zal et u lonen', gaotie in elke mis meej de collectezak alle banken en stoelen aaf. Hij ziet er iets in van vruuger, toen ie de lantèèrnopstekers hullie wèerk zag doen, die han ôk zonne lange stok.

Toen de pestoor hum op 'ne keer vroeg, of ie meej de collectezak rond wô gaon, hattie ginne bedenktèd nôdig. Hij zaag der wel iets in om meej zon lang stuk hout, jonglerend deur de kerk te lôope.

Hij zingt nog aaltij, assie meej goeie zin van zen wèèrk komt. Zen crescendo's en fortissimo's hebben dur de jaore en zen ziekte wel aon kraacht ingeboet. De spèkers schieten niemir öt de planke en et hös is van un stuuklaog vurzien, dieter bij duuzend decibellen nog nie vanaf vliegt. Het dak hebben ze al enkele jaore geleje gerenoveerd, gin pan die nog opvèèrt.

In et kerkkoor zingt ie nie, hij zô te veul domineren, vèène sommige zangers en et kerkvolk, dettem ôot heurde kwèèke. Meej dè rauwe as èùt un oerbron ontsnapte gebrul, had den dirigent van et koor hōgstwaarschènluuk ôk ginne raod geweten.

Wij zingen gère, mar we pikken nie alles, we laote nie over ons èège lôope. We waren er nog mar kort bij, toen hebben we gestaakt. Op et moment dettie zen haande omhōog deej, den dirigent, hielden wij allemol onze mond stèèf dicht. Ge hadt dè gezicht van dieje meens moeten zien. Wèrom dè we staakte waar nie hillemol dèùdeluk. We kosse subiet wir naor hès, wè we netuurluk nie deej, ons moeder zô drek gevraagd hebben, wèrom we zô vlug terug waren.

Et is nie gemengd, ons koor dè wil zeggen, jongens en meskes, vrouwen en mannen deur elkaar. De meskes kosse nie bij et kerkkoor, want dè waar alléén veur et manneluke geslacht weggeleej. Daor is gin koor in hil de wijje omtrek dè zôveul bassen heej.

Wij hebben ôk enne hille leuke dirigent, Karel Kweelen, enne gouwe musicus en hij draogt enne toepasselijke naom, kunde wel zeggen. Et is un genot naor em te meuge lèùstere, un tenorke waarbij de rillingen over oewe rug lôope, welke compositie hij ons ok laot heure.

Bovendien issie afgestudeerd zangpedagoog en wel. Gezellig isset aaltij wel, daor wordt wè afgeouwehoerd op zon koor. We hebben ok elke week repetisie, des héél leuk, veural de naozit. Daor gao iedereen, die al naor hès is, over de tong. Daor wordt wè afgezopen, hè'k men èège laote vertellen.. Ik ben nie zon fistbist dè nao elke rippetisie aon et bier moet.

Contributie betaole we gin. We doen et nameluk ok veur niks, de missen zingen. We hebben ok gin zangmappen. Veur ons stao enne

standaard meej un héél grôot boek erop. De letters zèèn zô grôot, degge ze op drie meter afstand nog meej gemak kunt lezen. Die der et dichtste bijstao moet af en toe et blad omdraaien, et is nie zô èèrg assie dè ens vergit, de miste teksten kennen we wel öt onze kop.

Af en toe worre we ergens ötgenodigd om de mis en et lof te komen zingen. Op enne keer is dè wel schôn ötgepakt, we waren drie zangers kwèèt, nao de liste mis, die we in die dörpskerk gezongen han. Veul hebben we nie gezocht, un schôn oprèèming zeeje sommige vrouwen, die er bij waren. We vonden ze toen we un blökske in dè dörp omliepen nao et middageten. Ze lagen ötgestrekt meej drieën neffen elkaar en nie wakker te krèège. Alle drie meej der goei pak zôo in het gras langs de weg. Kaod dè die vrouwen waren! Daor is nog jaore schaand over gesproken.

SIENDEREKLAOS

Nèè dan de Siendereklaostèèd, dè waren spannende daoge. Onze Co, ons Jaoneke en ik mochten op enne zaoterdagaovend, meej onze vadder naor de stad. De winkels sloten in die tèèd pas, as er gin klaante mir kwamen. Alles waar verlicht, we kéeke onze ôogen èùt en zonne hôop meense han we nog nôot bij elkaar gezien. Wij kwamen bekaant nôot bèùte asset donker waar en zeker nie in de stad. Bij un speulgoedzaak waar et toch druk.

‘Krèùpt mar tussen de meense deur’, zi onze vadder.

‘Ik blèèf hier wel staon’. Veur ons waar dè un kaaw kunstje. Wij stonden zô veuraon en zagen, meej ons èège ôoge, den echte Siendereklaos. Hij stond wel achter glas, mar wij zagen em. Hij zwaaide naor ons en de kender, want wij waren nie de éinigste, wiese nie welk liedje zij et irst moese zingen, dè klonk dus nie zô’t moes.

Nao un tédje wiere we deur onze vadder aon ons oren getrokken, hij kos ons net aon. Dè waar et téken dè we wir naor hènùs moese. Dè vond ik wel zund, ik waar nog lang nie ôtgekeke. Veural die Zwarte Pieten, die der bij waren, haolde de gekste fratsen èùt. Daor raakte nie zô gaaw op ôtgekeke.

Tegen ons moeder kwamen we nie ôtgepraot over alles wè we gezien han. Siendereklaostèd, dè ha hil veul meej zingen te maoke. Weken van te veure zaat hil de meute van ons, ’s aoves asset donker wier, ‘Zie ginds komt de stoomboot’ te blère. Ons moeder gooide dan snuupkes dur de keuken, daor waar ze bedreven in.

Op et lest toen we van ons gelôof aon et vallen waren, zagen we hoeze’m dè lapte. Dan wier et tenminste efkes stil en ha ze efkes rust. Daor laag hil dè volk over de vloer te krèùpe, om mar zoveul meugluk tumtumkes te pakken te krège. Onze vadder kocht aaltij un kiest wenterpeeje, tegen de tèèd dè de Goed Heilig Man zô komen. Et waar un hil gek gezicht en un hil wèèrk, veur al die klompen en schoenen, gevuld onder de schouw stonden, op et heerlijk avondje.

We aten de weken daornao, bekaant daogeluks peestamp, tot die ons de neusgaote ötkwaam mar weggoaien waar ok zund. We krèège

nôot nie veul bezunders meej Siendereklaos. Onze vadder en moeder huldigden et gezegde un kenderhaand is gaaw gevuld.

Vur de meskes, de zusjes en de dochters, un springtouw en un paor ketsebollen, un paor braainaolden, un haoknaold, wè kleurpotlôojer en enne noteblok.

Ons Thea kréég in de irste klas van de grôte school un griffeldôôs. Dè waar un héél apart apparaat, et waar van hout en bestond ôt drie laoge, die apart van elkaar kosse scharniere. Et hiete griffeldôôs mar daor heej nôot ginne griffel in gezeten. De leien waren toen net ôt de tèèd, dus han we ôok gin griffels mir nôodig. Ik ha zon apparaat, zon griffeldôôs, ôok wel willen hebben. Ge kost der oewe penhouwer, potlôod, gum en pen in kwèèt. Oewen inktlap paaste er ôok in.

Binnen veertien daoge nao dieje Siendereklaos waar ie al ven mèn, gerèuld! Tegen wè weet ik niemer. Dè ding heej iederéén wel ens zen èègdom kunnen noemen.

Trouwes dè rèule en tèutele wier dur ons veul gedaon, zeker as et net Siendereklaos waar gewist. Ok un pak krèèt om un hinkelhok te kunnen tekenen, vond één van de zusjes wel tussen der kedookes. De tèèd, desse krèèt zat han, omdet er wel wir un heiligenbild waar gesneuveld, waar veurbij, de bilden waren, op et Heilig hart nao, op.

Ons Fraanske kréég un hil apart kedo, un dislectisch woordenboek, wettie daor meej moes, weten we naa nog nie. Hij kos al hillemol nie lezen, en schrève ôk slèècht, wè fouten betrof, om over zen handschrift mar te zwège.

Ok enne goudrenet, al un bietje verrimpeld, van et bewaore en op de vliering liggen en un paor gevèèrfde klompe, heurde bij de kedoos, dè de jongens de bruurkes en de zonen ten deel viel.

Un paor zwarte kniekousen meej bovenaon de raand un rooi bieske, heurde standaard bij de kedookes vur de jongens.

Dè wij ons moeder zelf, hil de wenter al aon die sokken han zien braaje, drong toen nog nie tot ons deur. De boeken, die ik daorneffen nog kréég hadden ze gespaord op punten van de HAKA, de groothandel waor et Anker zen spullen inkocht. Dè waar de coöperatie daor onze vadder lid van waar en waor ik zôveul bôod-

schappen ha moeten doen. Naa gaon ze der nôot mir naor toe. Ze kregen elk jaor dividend ôtgekeerd, naovenaant ze besteed han dè jaor en ze kréége punten op de bôodschappe. Naa witte beste lezer, hoe dè èèrme meense toch nog kedookes veur de jong bij elkaar wiese te scharrelen.

Ik weet nog dè'k op enne keer enne trein, enne locomotief mee drie wagons kréég. Netuurluk ginne elektrieke, dè kos den brèùne nie trekken. Ik mocht em zelf nie opdraaien van onze vadder, dè zô hij wel efkes doen, nou jongens veul plezier er meej. Ge kost em ôk nergens aon laote draaien meej die grôte koleschoepe van em. De trein waar metéén teruggebracht tot schrot en kos gelèèk de völnisbak in en ik mar janken en onze vadder bedonderd kèèke.

'Ge kent oe èège kraacht nie, gij', zi ons moeder en asset iemand kos weten, waar zij et wel.

Et waar aaltij wel un fisteluk gezicht, al die kedookes meej daor tussenin de sèùkerbiste. Die wiere trouwes subiet wir in un dôos gedaon. Wij lagen op den dag, dettie kwaam, mistal al un uur wakker, te popelen lagen we vur dè onze vadder riep dè we naor beneeje mochten komen.

Iederéén kende zen èège plekske op de ôtgetrokken toffel. Der waren er die un gat in de lucht sprongen, mar daor stond er ôok wel ens ééne te janken.

Ene keer hebben onze vadder en ons moeder Siendereklaos laote komen. Ze dochte desse ons daor un grôot plezier meej deeje. Dè waar ginne professional, éne dieter vur deurgestudeerd ha. Enne vent, die et klappen van de zwéép kende, ééne die et méér bij et hendje ha gehad, bende bedonderd. Et waar rondèùt enne klossebak. Ge kost ôk nie aandere verwachte, et waar familie en dè zeej al genug. Et mocht iemers niks kosten. Dieje snor waar nie et éinigste probleem, afschère waar et gemakste gewist, nèè ha den èègenwèèze, gezeed, ik maok em wit, dè waar dus nie gelukt, zôo te zien. Dieje baord leek ok nergens op, watten! Ok dieje pukkel op zen neus waar nie voldoende gecamoefleerd.

Over wettie aon kleren aonha, raoke we naa nog nie ôtgepraot. As onderklééd enne naachtjepon van ons moeder of van zen èège vrouw,

dè maag ik kwèèt zèèn. Hij waar in ieders geval veuls te kort. Doe daoronder dan un paor fetsoenluke schoen aon, zodde zeggen. Sandaole draogde in de zomer en Siendereklaos draogt witte sokken, mar zeker gin verschoten blauwe.

Die ouw overgordèene as maantel, ge kost nog net zien, desse ôot in et verre verleje rôod waren gewist, as ge't over verschote gerdèene het, jonge, jonge, jonge. Wie haolt er zôiets in zun bolle harses.

Jè ge wilt iets, de jong un plezier doen, mar die jong hebben der ôoge ôk nie in derre zak. En de staf, die deej de deur dicht, nèè die kon nie rechtstandig dur de deur. Enne krom gegroeide bônestaok, diese meej un mes wè glad han geschrap en naoderhaand der un pôtje goudgèle vèèrf aon han gewaogd.

Over die Zwarte Pieten zullen we et mar niemir hebben, dè waren un paor puberale nichten, dè van die nichten kende ik toen nog nie. Niks liever dan bij ons op onze schôot krèùpe, en waarveur ze dè deej, han wij hillemol nie deur, onneuzelèers die we waren.

Die zakken waar ze de kedookes in han gedaon, han ze van te veure ôk wel ens ôt kunnen kloppen. Toen de zakken leeg waren en iederéén zen kedooke ha, laag er enne bèèrg zaand, op de plots waar die han gestaon.

Onze vadder en ons moeder hebben er nog jaore schaand van gesproken. Naoderhaand, kosse we un klèèn bietje begrèpe wesse bezielden, die neppieten, mar toen geleufde we ôk al niemer in Siendereklaos. Dè waar den irste en ôk den liste keer dè Siendereklaos ons meej un bezuuk heej vereerd.

Onze vadder, iets eerder dan ons moeder, ha op un gegeven moment, in de gaote gekregen, dè'k niemer zô geleuvig waar. Op enne aovend, ik laag al te bed, docht ik, en dè docht ik wel meer, dè'k moes schijten. Ik ha daor as enige van et hille stel nogal laat van. Goed en wel in bed kréég ik aaltij dieje drang. Ik riep naor beneje dè'k hôge nôod ha.

'Dan komde gij mar naor beneje', riep onze vadder naor boven.

'Hier heb ik de pot.' Die docht ik zal em die smoetsjes vur eens

en aaltij afleren. Hij kon dan ôk metéén naokèke of de pillekes, die wij van den dokter kréége, geholpen han. Wij kréége pillekes tegen de maoje. Hil gek waar dè, gin meske, dochter of zus hatter laast van, de jongens des te meer. Ik denk det van et roggebrôod kwaam, dè onze vadder zelf bakte. Dè vrouwvolk hoefde die hompen brôod nie te eten, mar die han wir laast van lèuze. Daor han wij wir gin laast van, ons haor waar aaltij kort.

Elke mèèrge vur ze naor school gingen, moes die haor gekamd worre van die meiden, meej zonne stofkam. Ha ons moeder der één gevangen, dan drukte ze die op de kam, meej derre dèumnagel dôod.

Sommige van die meiden waren al zô grôot, desse op der knieën veur ons moeder moese gaon zitten. Op de mèskesschool kwaam de lèuzenzuster elke week langs om al die meidenkoppen te inspecteren. Vond ze nog zon bisje, dan kréégde un waarschuwing meej naor hès.

In dieje brief stond: ‘Als wij volgende keer constateren dat uw dochter nog steeds dergelijk ongedierte op haar hoofd heeft rondlopen, zullen wij genoodzaakt zijn, haar hoofd kaal te scheren. Wij zullen haar hoofd dan ook een petroleumbehandeling geven. Daorveur waar ons moeder beducht. Gin grôottere schaand kon un hōshouwe overkomen dan degge un dochter had, diesse kaol han geschoren.

Ik zaat in de keuken op de pot, terwèèl al die gedaachte dur menne kop spôokte. Et zwéét braak me èt, ak naa nie kon, waar ik de klos. Onze vadder hield me in de gaote, al dittie net of ie zaat te lezen. Ik moet eerluk zeggen, mistal waar et un smoesje van mèn om naor beneje te meuge en mocht ik naor de plee, ôk al waar die bèute, daor kon ik wel tegen.

Die plee stond aon et schop gebouwd en ha un schèùn dak. Daor zaat un grôte grune deur veur. Van den binnekaant konstem meej unne wörvel op slot doen. Al wegge liet vallen, viel in enne diepe put. Waar de put pas leeg gemaakt, éne keer per jaor kwaam de strontboer, dieje put meej emmers leegscheppen, dan heurde gij enne plons as enne verre echo.

Dè waar aaltij wel un stinkende gebeurtenis, et moes dan ôk aaltij

veur 9 uur 's mèèrges of nao 9 uur 's aoves, gebeuren. Straotjongens hebben de achterklep van zon strontkèèr nog ens los getrokken. Daor waar, en dè waar al un wonder, ginne éne van ons bij. As in enne wolk, die öt enne gierput opsteeg, wiere wij gehuld. Naor de schuldige is nôot gezocht.

Wij han al wel enne originele closetpot, éne meeje enne bril en enne deksel. De poepdôos han z'er toen z'er kwamen wonen al ötgegooid. Er zaat gin waoterspuuling op. Trouwes, hil ons höschaawe moes et doen meeje één kraontje en dè waar in de keuken boven de gôotstéén. Neffen de closetpot stond un kiesje, daorin lage de gatservetjes, stukskes kraant, in nette vierkantjes geknipt. Daor waren wir un paor meskes zuut meeje gewist, ge mocht er ôk nie te royaol mee omspringen. Wij waren per slot van zaoke mar geabonneerd op ééne kraant en die waar toen nog nie zô dik, as naa.

Ik waar aaltij nogal nuuwsgierig naor wè onze vadder en ons moeder den hille aovend ötspôokte.

'Gij geleuft niemer in Siendereklaos', zeeje onze vadder, terwèl ik daor op dieje pot men best zaat te doen.

'Mar wie brengt dan al die kedookes?'

'Dè doede gullie want ik heb nog nôot geleuft, dè dieje ouwe vent, meeje un perd over de daoike kan rije, en al hillemol nie dettie de kedookes dur de schorstéén gooit', zeeje ik.

'Gè wit dè naa vort, mar ge mot mar niks zeggen tegen de aander, aandere isser veur ons ôk de lol aaf'', zeeje ons moeder, die et schènbaor nie zô leuk vond dè'k al wies wie der Siendereklaos speulde. Ik beloofde dè plechtig en meepessaant vuulde ik den drol de pot in draaien. Dè waar van twee kaante un opluchting, ten irste kosse ze nie zeggen det un smoesje waar, dè'k naor beneje kwaam en ten twidde, ak wir ens 's aovends men bed ötwô, om te kèke wè de ouwlui toch den hille avend ötspôokte, lieten ze me wel naor de plee gaon.

Toch waar dè enne schône tèèd, die Siendereklaostèèd. Vural toen ik op enne keer un paor voetbalschoen kréég en ik mèn èège al in et irste van Willem II zaag staon.

Vlak nao den oorlog zèèn wij nog ens bij Siendereklaos meuge komen. Of ge'r in nog geleufde vroeg gin meens. Wij meej ons moeder naor de stad. Hij hield zitting in et stadhèùs. Wij en ons moeder, idem dito schrokken ons èège et apelazarus. Daor stond me un rij. Wij waren deur den oorlog wel rijen gewend, mar deze sloeg alles. Et waar dan ok bedoeld veur de èèrm meense, meense waor den brèùne et eigeluk nie kos trekken. Die waren er veul, zô te zien.

Toen we dan eindeluk aon de beurt waren, ons moeder en der streup, viel et kedoo, dè we kréége, ok nog zwaor tegen. Wè moet un menneke van tien jaor meej en duske waor gekleurde zoutjes inzitten. Mozaïek hiete dè. Wè de rest ha gekregen waar ok nie veul bezunders. Han we daor meer dan twee uur veur in de rij gestaon.

Ons Jaoneke is op enne besondere manier aachter de waorhèd van et Siendereklaosfist gekomen. Hij laag in de höskaomer in un ledikantje te bed. In zon staole geval, degge open kost klappen. Hij kos nie naor boven, hij ha zen béén gebroke. Dè waar et gevolg van un verkeersongeluk, zon ze naa zeggen.

Wij moese van onze vadder enne brief wegbrengen. Et waar zeker un ketier lôope van ons aaf. Wij waare meej nog aander jongens öt de buurt, zô as we aaltij meej un hil stel waren.

Onderweege deeje we gevangertje, wieter getikt wier, moes wir iemes aandere perbere te raoke. Ons Jaoneke schiet ineens, de straot over en enne fietser kos er niemir langs en rijdt over zen béén.

Wij hebben em laote opstaon, mar hij zakte telkens deur dè béén. Ik heb em toen mar op menne rug genomen en naor hèùs gesjouwd. Un hille consternatie waar et. In de buurt heej ons moeder de ziekenwaoge gebeld en is ze meej naor et ziekenhèùs gereje.

Toen ze terugkwamen öt et ziekenhèùs, ha ons Jaoneke un gipse béén en dè spul moes er zes weken omheen blève zitten. Hij mocht er ôk absoluut nie meej lôope. Hille dag boven liggen, waar netuurluk ôk ginne doen. Dè ledikantje han ze nog in overentie. Et is dettie meej zen acht jaore nie zô grôot waar. Hij paaste er nog in en et kos percies neffe de schôorsteen staon.

Et wier dan toch Siendereklaosavend, alles en iederéén laag te bed. Ons Jaoneke laag wel meej zen ôoge dicht mar hij sliep

nie. Onze vadder en ons moeder zaten eigeluk te wochte tot dieje vlegel vaast in slaop waar.

‘Ik geleuf dettie slaopt’, zeej ons moeder nao un half uur dèùme draaien Ons Jaoneke hield zen èège mèùsstil, wochtend op wetter komen ging. Onze vadder ging alvaast naor de kleeerkaast en kwaam teveurschèèn meej un hille grôte dôos. Die wier ötgepakt en leeggelaoie. Toen dè gebeurde waar, gingen ze saomen de kaomer èùt, naor de veurkaomer.

Ons Jaoneke waar ineens klaor wakker en keek over de raand, wetter allemol al op toafel stond. Hum kedoo waar der nog nie bij, hum plekske waar nog leeg. Vlug der onder en zen ôoge dicht, daor kwamen ze wir meej enne staapel pekskes.

‘Ik ben blij dettie zô rustig slaopt venaovend’, heurde ie ons moeder zeggen. In de veronderstelling dettie wel deur zô slaope, hebben ze de toffel vol gezet en zèn in de bedsteej gedoken. Op die manier issie al héél jong van zen Siendereklaosgelôof gevallen.

KERSTMIS

Ik weet nie hoe et bij jullie thös gesteld waar, beste lezer, mar bij ons thös waar Kerstmis un héél grôôt fist. Wel et grôtste fist van et hille jaor, kan ik wel zeggen. Veul grôtter dan beverbild Paose, dan kosse we wel zoveul aaier eten as we weg kosse krège, mar dè viel aaltij vies tegen. Dè kwaam omdèsse die hard gekôkt han.

Hedde dè ôôt geperbeerd, wè za'k zeggen om vier hardgekôkte aaier aachtermekaar naor binnen te werken. Ge wit nie wegge meemaakt zon dreug bakkes degge daor van krèegt. Nèè meej hardgekôkte aaier kosse ze ons nie blijmaoke. Ge hoefde ôk mar gewoon naor de kerk toe mar wel te communie, dè waar verplicht meej Paose. Gingde meej Paosen nie te communie, en ge kwaamt te stèerve, dan gingde linea recta naor de hel. Et wier ok as plicht gezien, degge gingt biechten, ok al hadde dan gin dôodzonde gedaon.

Meej Kerstmis nie, mar ge moest dan wel naor drie missen, ge mocht ondertussen nie naor hès, ge moest ze aachtermekaar ötzitte. Ik kan nie zeggen, dè we daor naa zô gelukkig meej waren. In plots van op oew knieën te blèève zitten, gingde dan mar wè op de leuning van oew stuultje hangen.

Op oew kont zitten koste alléén mar onder de preek. Et waar wel héél gezellig want et koor zong tussendeur kerstliedjes, die wij öt volle borst meezongen, want as we één ding kosse dan waar et wel zingen. Et leuke waar dè die naachtmis meej Kerstmis, ôk echt 's naachts wier gedaon.

In den oorlog begos die mis om 4 uur 's mèèrges. Ons moeder maakte ons dan om 3 uur wakker. Nao vlug ons èège te hebben aangekleed, ging et op un drafke naor de kerk. Daor stonden me toch al enne hôop meense te wochte, nie normaol. De deuren gingen echter nie vur half vier open.

Wij vrongen ons èège zô ver meugeluk tussen dè volk deur, om zô gaaw as de deuren opengingen, zô hard meuglijk naor veure te hollen. Wij moese ôk nog un plaots bewaore vur ons moeder, dan

kon et die un bietje op der gemak aondoan. Un plots bewaore ging zô. Neffen et stuultje waor gij zaat, legde gij un tas of un kerkboek op de zitting, dan waar et net of ge nog efkes weg waart. As dan alle stuultjes bezet waren, want dè waar in enne vloek en enne zucht gebeurd, bléève alle banken leeg. Daor zaat nog gin meens. Ge moeset nie in oewe kop haole daor gaon te zitten want die banken waren verpaacht.

Iemand, die un paor centen ha, wel naor de naachtmis wô, mar nie zô vruug op wô staon as wij, die ha aaltij plots. Dan kwamen ze daor aongeschrede, aongegaopt dur un volle kerk. Nèè die lieden liepen nie, die paradeerden, die lieten zien wij zèen gin klootjesvolk dè al om drie uur op moet, wij kunnen et kalm aondoan want wij hebben geld. Wij hoeven nie op un stuultje van 2 centen te hangen. Wij kunnen gaon zitten as we willen. In onze knieën ginne afdruk van enne rieten mat. Nèè wij schöve un kussen onder onze knieëns, as we moeten knielen, wij zèen meer dan jullie erremoeizaaiers degge zèet. Die kwamen naor et zelfde fist, waor wij dus ôok veur genodigd waren.

Onze vadder kos dè nie zô goed hebben. Die vond dè de pestoor alle plotse vrij moes laote, hij mocht dan veur un bankplots wel iets méér vraoge mar die aon die rèke stinkerds verpaachte, dè vond ie héél onrechtvaardig. Hij ging alléén nôot naor de naachtmis, hij hatter dan ôk gin laast van.

As ze ôt waar, die naachtmis, liepen wij kleumend, stoken deje ze nie in de kerk, meej zen allemolle wir op hös aon. Et waar nog stikkedonker en koud, et ha nie gesneuwd, we waren blij dè we in un wèerm hès kwamen. Ons moeder zette thee en we aten un paor worstebrooikes, die onze vadder zelf gebakken ha, saome meej un snee krintemik, die ôk al deur de haande van onze vadder via de keukentoffel en meej den oven tot stand waar gebrocht.

Meej Kerstmis bakte onze vadder aaltij brôod, wit dan wel te verstaon. Op aandere daoge waar et roggebrôod, daor gin beheurlijke sneeën van te snijen vielen.

Wij zongen wè kerstliedjes bij de stal, mar de miste van ons vielen om van de slaop en gingen in enne stoel nog wè zitten dutten.

Enne echte kerstbôôm stond er ôok nie. Vur et irst stond er enne jonge groffe den achter de stal, om et nog ergens op te laote lèèke.

Hij, onze vadder, hâ die erges in un bos gevonden, zittie. Dieje bôôm hâ daor gewoon liggen te wochte op enne vent dietem meenaam, ak onze vadder tenminste moes geleuve, ons moeder wies wel beter, zij wies alléén mar desse enne echte kerstbôôm, nôot van ze lang zal ze lèève, ha kunnen betaole, dèrom deeje wij et mar meeje dees geval. Et begos ergens op te lèèke.

Omdet nog lang duurde veur dè onze vadder naor de mis ging en daor wir ôt terug zô zèèn, speulde we kaort. Wij rikten dè de stukken der vanaf vlogen. Af en toe wiert er éne kaod, omdè zenne maot der neffen braoide of omdettie meeje de liste slag der nog in misèerde. Dè speulde lekker, uren aon un stuk. Meeje enne haard die lekker gloeiend héét waar en er niemand zéé, dettie nog kou ha, tot det kerstdiner op toffel kwaam.

Et moet gezeej, ons moeder ha echt der biste best gedaon. Van te vurre waar der al om geloterd.

‘Wie krèègt dees jaor de kop van et knèèn’. Onze vadder en ons moeder deeje nie meeje in deze loterij, alléén al omdesse vonden, detter wèning aonzaat, wè vléés betrof. Wij vonden de kop echt et lekkerste van et knèèn. Ik waar in de afgelope jaore ok al ens aon de beurt gewist. Et wier echter steeds moeilijker aon de beurt te komen, want den hôop wier steeds grôtter. Et knèèn groeide naovanaant nie meeje. Ge raojet den irste keer, et stukske wier nie grôtter. Om er dan mar twee te slachten, waar nie in hullie hersens opgekomen. Den brèune hattet nie kunnen trekken. Wij smulden, dè moet gezeej.

Meeje Kerstmis aten wij onzen bèuk meer dan dik. Lekkere pudding en tutti-frutti, jonge, jonge, wè waar dè lekker. Nog un uurke kaorte, de dochters en de meskes moese meeje omwaase en jao heur, daor begosse de irste al te knikkebollen.

’Tèèd om oewe nist op te zuuke, isset nie keind’? Dè waar naa wir zon typische opmerking, die alléén ôt de mond van onze vadder kos komen.

We baden meeje zen allemolle ons avondgebed vur de stal, zôdet et Jezuskiendje et mar goed zô heure. We vergaten et rôozenhuuke en de litanie nie. We zongen nog un héél lief kerstlieke van: ‘Et is

kinderbedtijd, zeg Jezus goenacht, de engeltjes houden de wacht. Wie heeft er de beurt om te blazen vandaag, het is kleine Nel en die doet het zo graag, fuut, fuut, fluit, de kaarsjes die zijn nu toch uit.' Et waar aaltij un hééle eer om de kerskes te meuge ötblaoze, veur die klèèn manne bij ons. Mèèrge kwaam er wir iemand anders aon de beurt. Dieje stal blééf staon tot Driekôningen.

Gaon zingen meej Driekôninge waar nie zon succes. Oew haande voren van oew lèèf en dan moeste nog den hille tèèd, dè sigarekiesje rèècht hauwe. In dè kiesje stond un braandende kèèrs, et waar un miraokel as ge die vlam op den hille lange, barre tocht aon kost haawe.

Enne echte lampion, waor de miste kender meej langs de deuren gingen, zaat er bij ons nie aon. Wij behielpen ons èège mar meej un sigarekiesje. Et vroor det klapte, en oew haande hielde nie wèèrm. In de bôjem van et kiesje han ze meej enne gloeiende spèker gaotjes gebraand in de vörm van un ster, ge liept asset ware meej un lichtende ster te venten.

Veul kiesjes heb ik in braand zien vliegen, in dè van men kos ik et kèrske amper aonhaawe, den héle tèèd waaide et èt Nèè dè Driekoningenzingen hè'k nôôt zon succes gevonden.

Wè moeste trouwes meej al die plekzooi, diese in oew tas flikkerde, as beloning veur oew zingen. Ge waart nog nie ötgezonge of ze knikkerde de deur al dicht.

As enne blok, meej gin kanonschot mir wakker te krèège, sliepen we dan un gat in de twidde kerstdag, dan moese we ôk nog wel naor de kerk mar niemir zô vruug en mar naor één mis. Dieje twidde kerstdag kosse we ôk wir bijkome van den irste. Ge had netuurluk wir veuls te veul zitten vrète. Et waar meej Kerstmis ôk aaltij zô lekker. Nie alléén et kerstdiner, mar de taart en de kerstkransjes en de ranja, toen we grôoter wiere de glühwein netuurluk. Ge wiert er aorig vol van, koste wel zeggen. De twidde kerstdag wierde dan wir langzaomaon meens, meej un verwèzing naor de kribbe.

COMMUNIEFISTJES

As ge zeuve jaor oud waart, moeste oew irste communie doen. Vur die tèèd mochte Jezus nog nie ontvangen zô as dè hiete. Ge hoefde vur dè ge zeuve wiert zondags nie naor de kerk. Nao oew zeuvende waar et verplicht. Ge did dan dôodzonde as ge nie gingt. Héél vruuger waar dè twaalf jaar tegelèèk meej de hernieuwing van de doopbelofte.

Mar in Rôme kwaam enne paus op de trôon, die vond dè kender irder de kaans en vreugde van Jezus ontmoeten, moese krèège. Hij verlaagde de leeftijd om dees sacrament te meuge ontvangen, naor zeve jaor.

Pius X hietenie, zenne echte naam waar Don Sarto.

Iederéén wit hier wè Sarto is? Jè dè is de naam van enne paus. Hij heej nôot geweten desse in humme naam nog zon voetballen.

De mooiste fistjes waren de communiefistjes, die bij ons regelmatig gevierd wiere. Waren de irste communiefistjes veurbij, begosse ze aon de plechtige communies. Dan waar et un meske, un dochter of un zusje, dan wir enne zoon, jongen of bruurke. Dan liep et hös aaltij vol meej ôoms en taantes, buren en goei kennissen.

Ze gaven schôn schilderijkes, un wijwaotersbekske of un lielevrouwebildje. Ik kan wel zeggen; wij waren daor nie zô blij meej.

We wiere liever gelukkig gemaokt meej enne gulden of enne riksaolder, mar die wiere der héél wèinig gegeven.

Et waar jouwe gloriedag.

Vur ons Jaoneke waar et wel enne hille bezondere. Hij zô net as wij allemol, op Hemelvaartsdag zenne irste communie doen. Dags erveur waar et van dè snertweer. Van dè weer degge nie wit wegge moet doen.

Wij waren meej zen drieën naor boven gegaon. Waor ons moeder naor toe waar, weet ik niemer. Et waar woensdagmiddag, ze zal dus wel meej un stel meiden naor de stad zèèn gewist. Ik ging op un bed staon en douwde dè dakraom meej de pook open. Naa kon ik net, ak op men tééne ging staon naor den overkaant kèèke.

‘Laot ons ôk ens kèèke’, zeggen die aander twee. Ik doe dè raom en onze Co stikt zenne kop naor bèùte.

‘Naa maag ik’, begient ons Jaoneke te zeuren.

‘Subiet meude gij, menneke, ik heb nog nie alles gezien’, zeej onze Co om em te pesten. Opeens wordt ons Jaoneke kaod, en trekt onze Co aon zen béén. Onze Co laot die pook los, om wè terug te doen, dè raom valt op zenne kop en de pook in de geut.

Daor waren wij mooi meej in den aop gelogeed.

‘Gao mar ens terug staon, dè’k ens kèèk’, zeg ik. Dur meej hil men lèèf naor bèùte te gaon hangen, kos ik er nog nie bij. Die pook moese we terug zien te haole, aander zwaaide er wè.

We krégen un lumineus idee, dochte we. Daor stond nog zon grôot heiligenbild. De heilige Theresia van Lisieux, hoe die ôot bij ons terèèchte waar gekomen, waar naa nie aon de orde.

‘As we dè bild naa op et bed zetten en ons Jaoneke, hij is per slot van zaoke de klènste, op dè bild gao staon, kan ie zen èège deur dè dakraom vringe en de pook pakken’, stelfde ik veur.

‘Wij houen jou wel aon jouw voeten vaast’, zeejen wij. Wij tillen meej tweejen ons Jaoneke op dè bild en hij vringt zen èège deur dè gat. ‘Ik heb em’, roept ie en stapt terug. Krak heuren wij, de kop, het hoofd van de heilige Theresia van Lisieux, rolt geschaaie van de romp over het bed en valt op et zèèl aon gruzelementen. Wij schrikken ons èège kepot en ons Jaoneke valt achterover op bed en et raom meej enne klap dicht. Wè begiene we naa?

Beneje waren ze in die tussentèèd ôk thösgekomen. Ze han blijkbaar wè geheurd. Un hil bataljon dames, meej in hullie kielzog ons moeder netuurluk, kwaam de trap op. Wij stonden, hil zielig bij de schèèrve, waor de meskes wel blij meej waren. Naa han ze wir krèèt zat, om un hinkelhok te tékenen. ‘Hoe is dè naa gekomen?’ wô ze weten. Ik vertelde eerluk dè de pook in de dakgoot waar gevallen. ‘Ons Jaoneke heej dè bild kepot gemokt’, zeejen onze Co en ikke. ‘Dè zal wel, gullie zult wel niks gedaon hebben’, terwèèl ons Jaoneke mar zaat te janken.

‘Ge kunt straks beneje enne bottram komen eten, verder wil ik jullie niemer zien. Ge blèft mar vort boven. Ons Jaoneke mocht, nao dettie zen brôod opha, nog wel opblève, wij nie. Wij vonden dè

nie eerluk, hij ha dè bild kepot getrapt, nie wij. Hij deej 's anderendags zen communie, dus hattie un stripke veur.

Volgens de fraters en de zusters van de school, waar vendaog, op deze grôte dag, Jezus in ons hartje gekomen. Ons hartje waar nog hillemol wit, of beter gezeed ons zieltje waar nog rein of wir rein. Wij waren te biechten gewist. De frater ha verteld, wè vur zonde we allemaol gedaon han, of han kunnen doen. Hij ha schijnbaar ervaring in die dingen want hij wies ze wel te benoemen, onze tekortkomingen. Wij wiese dè nie, wij wiese wel dè we sommige dingen nie moese doen, as ons moeder of onze vadder kéék mar dè dè naa opeens zonde waar. Netuurlijk moeste oew bruur nie in zen billen knèpe, of vur de lol un opflikker geven om un stoeipartij öt te lokken. Meej oewe vinger deur de rôomboter en dan deur den hagelslag haole, detter veul aon blééf hangen en dan aflekké. Snuupkes weggaole en nie lèüstere, as ze oe riepen. Dè hiete ongehoorzaam zèèn, wiese we dè ôk wir. Ok oneerbiedig zèèn in de kerk, of praote as de mis aon de gang waar. Dè waren allemol zonde, mar nie zon èerge, dè ware dagelukse zonden. De ergste waren de dôodzonden, die deje wij nie of we moese zondags nie naor de kerk gaon, de mis verzuimen in 't Nederlands.

Ik waar, vlak veur ik men irste communie deej, ôk te biechten gewist bij enne kapelaon, die ik wel leuk vond. Mar toen ik docht dè'k klaor waar en zô gaaw meugluk dè donker hok ötsploderde, kwaam de kapelaon ôk öt zen hok en ging naor de frater. Die kwaam naor mèn toe en zeej:

'Gij moet terug dè hok in en naa wè harder praote want de kapelaon heeter niks van verstaon'. Hattie dan mar irst zen oren öt moeten laote spèute, docht ik nog.

Ze han toch gezeet, degge zachtjes alles moest zeggen. Iemand anders had er niks meej te maoke. Dieje biechtvadder zô ôk nôot van zen lèève aon niemand anders meuge vertellen, wè gij gebiecht hadt. Ge hoefde dus nie bang te zèèn, degge thèus nog ens op oew donder zôt krèège, as hij ging vertellen wèrom de kwattestrootse en de goei boter aaltij zô gaaw op waren.

Gelukkig ha'k men rijke zonden van bèute geleerd en naa zeej ik et rijke wè harder op. Ik kréég drie weesgegrootjes as penitentie.

As et ware de straf veur al dè kwaod dè ik ha ötgevrete. Men zieltje waar weer zèuver. Ik heb men ège toen wel afgevraoge, hoe Jezus naa percies wies welk hartje hillemol schôon waar. In welk hartje kon hij naa komen?

Volgens men toen al gezonde verstaand, kwaam alles wegge in oewe mond staakt en deurslikte in oew maog terèchte.

‘In oew hartje’, wie ha dè naa wir verzonnen. Ge mocht ôk veural nie op de hostie bèète, ge kost Jezus dan lilluk zeer doen. Mistal plekten ie dan aon oew verhemelte vaast, dieje hostie en zaate gedurende de hille repetisie en dan waar et Jezus nog nie, veur de communie, vort meej oew tong te prebere dè velleke brôod los te wèke.

Et mooiste aon de irste communie waar, degge hillemol in et nuut wiert gestoke, tot nuuw schoenen toe. Et wier onderhaand wel tèèd degge ens wè nuuts kreeg. Zelfs de jongens droegen de schoenen van de meskes aaf, as die et vrouwvolk te klèèn wiere. We waren, zachtjes ötgedrukt, naa nie percies naor de leste mode gekleed. Ik mocht meej naor Jan de Kloet, un herenmodezaak.

‘Dees menneke doe volgende week zen irste communie. Hij is hard aon un nuuw pak toe en ik kos ze alléén gelèèk geven.

‘Wè hedde ammol hangen?’

‘Kijk gerust even rond mevrouw, de collectie is al minder aan het worden maar aan een communiepakje voor dieje bengel van u, kunnen we nog wel zorgen.’

Hoe durfde dieje vent mèn, enne bengel te noemen en ons moeder reageerde daor ôk al nie op.

‘Ik geleuf dè’k hier iets heb, dè jou wel zal staon, Lodewijk’.

Ze hield un grèèsblauw pekske omhòog.

‘Paas et ens aon’.

‘Keurig, het zit je als gegoten’, zeej dieje vent. Wè as gegoten?

‘Die mouwen hangen halfweg men haande’, brocht ik er tegen in. ‘Daor groeide gij vanèges in. Ik kan elk jaor veur jou gin nuuw pak

gaon kôope. Dè kan den brèune nie trekken’. Ik begos men èège vort wel af te vraoge; Zôtter nog ôot enne tèèd komen det den brèune eigeluk wel zô kunnen trekken.

Et wier ôk wel tèd degge aon de beurt kwaamt, om oew communie te doen. Ge hadt wel un halfjaor, elke dag moeten oefenen; hoege naor de communiebank moest lôpe, hoege oew tong ôt moest steke, as ge daor op die bank geknield zaat. Veural nie in paniek raoke as de pestoor of de kapelaon, zon hostie liet vallen. Veural nie meeje oew haande aonkome, je reinste dôodzonde. Jezus ha zun èège wel zeer kunnen doen en dan wij er nog mee ons 'propere' handjes aonzitte zeker.

Toen et dan eindelijk zô ver waar, dè'k braaf in de rij meeje de haande gevouwe, naor veure liep. Wochte op men beurt, neerknielde meeje men tong as ôthangbord, wier ik eigeluk wènjig gewaor van wetter gebeurde. Ik zaag de rest opstaon, toen ik men ôoge opendeeje en menne mond dicht en wier toen pas gewaor desser iets ingedouwd han. Waar dè naa Jezus?

Hij plekte aon men taande en ik mar meeje men tong vringe om em los te krège. Toen me dè eindelijk lukte, vuulde ik niks in beweging komen. Waar dè naa alles, moese ze daor naa zonne poespas vur maoke, un half jaor lang.

Mar et fist waar mooi meegenomen, dè wel. Ik ha bijmekeer wel negentien gulden opgehaold, naoderhaand hekker nog gin dubbeltje van teruggezien. Die zèn dezelfde weg opgegaon as naoderhaand men nikkelen stèùvers.

Ik ha enne spaorpot vol. Iedere week as ik vier rooj tien en op men wekrapport ha, kréég ik van onze vadder un stèùverke in menne spaorpot en ik ha mistal rooj tien en. Die tien en waren meeje rooje inkt op oew wekrapport geschreven. Ge kréégt elke week un cijfer veur gedrag, ijver, godsdienst en wellevendheid. Asse toen aon mèn gevraagd zon hebben, gift daor ens aander woord veur, bevoorbild wè is wellevendheid, ik zô't nie gekund hebben. Ik waar op school un veuls te braaf menneke, misschien waar et dè wel. Menne katechismus heb ik in die zes jaor, éne keer nie gekend.

Toen ik men plechtige communie deej, zes jaor nao men irste communie, kon ik em van veure naor aachtere opzeggen dieje katechismus. Ik kreeg dan ôk un tien. Die tien van de zoon van de

mister waar nog veul meer tien. Hoe isset meugluk. Wij, de jongens öt de volksbuurt, allemol ha'n we un tien veur onze katechismus, vuulden ons èège zwaor aachterötgezet. Naa mocht dieje Jos, omdè hum vadder toevallig mister waar, meeij zen haand op et evangelieboek de doopbeloften opzeggen.

Misschien waren ze, die onderwijzers, bang dè we nie zon schône kleren aon zon hebben. Mar die ze, dè gisteluk en alle fraters en nonnen han et mis. Ik zaag der pico bello èùt, meeij menne irste plusfour, in de volksmond drollenvanger geheten. Et waar un klèèn brèùn rötje en et kostte un kapitaol in de ôoge van ons moeder. Daoronder van die spitse brèüne schoen. Dieje dröllenvanger zon we al gaaw gaon vervloeken, bij et voetballen zakten die pèèpe van die broek aaltij op oew schoen.

Meeij mèn plechtige communie, ik zaat toen al op de mulo, ha'k as kedoo enne vulpen gekregen. Un gouwe pen ha den brèüne nie kunnen trekken. Meeij die staolen pen waar ik ôk al de kôning te rèèk. Nôot mir om de drie letters oew pen in den inkt soppen. Ikke aon't schrèève en jao zeg, hij waar opeens leeg. Hij moes gevuld worre.

Jawel heur, onze vadder:

'Lodewijk, dè doe ik wel efkes, as ge'm laot vallen, is de pen kepot.' Hij vat den inktpot, schroeft er den dop aaf. Van de pen heetie dan den dop al afgehold. Hij laot de pen in den inkt zakken, wil bovenaon in dè rubberen zèkske knèèpe, laot ie die pen los. Wè denkte, punt krom, weg gemak van de vulpen.

Wie et mist beteuterd kéék, weet ik niemir. Ze hebben er nog un nuuwe pen in laote zetten mar hij lekte vort. Ik waar wir gedoemd meeij die krôontjespen men hösweèrk te maoke.

In den oorlog ha un zusje, meske, dochter of hoe ge ze ôk noemen wilt, gin geluk, toen ze der irste communie deej. Der waar niks te krèège, gin lèpke ketoen veur un jurkske, ginne lap stof veur un ordenteluk jaske. Ons moeder ha stad en laand afgiefietst.

Goeie raad waar duur. Onze hösnaoister brocht ötkomst:

'Mina', zeeij ze tegen ons moeder, 'ge het toch nog un aaw communiejaske hangen van jullie oudste, desse naa toch te klèèn is'.

‘Jao’, zeej ons moeder mar ok zô verschoten, as heb ik me jou daar, dè kan ik dè kèènd toch nie aongeve’.

‘Mar daor weet ik wel iets op’, zeej et naoiwonder, zô noemde wij heur, wij gaven alles en iederéén enne bijnaom.

‘Ik haol dè maanteltje hillemol öt elkaar en keer et gewoon den binneste bèute en van de voering, des nog veuroorlogse zij, maok ik un schôn jurkske.’

‘As gij dè veur mekare wit te boksen, zal ik oe ewig dankbaor zèèn want ik weet men èège aandere ginne hemelse raad’.

Ze flikte et onze naoister en dè meske stond te straole op heure irste communie. Al waar de kleur van dè jurkske naa nie zonne frisse tint. Donkerbrèùn, mar perbeert zoiets mar ens lichter te krèège. Alléén et huudje, dè waar toen al gin mode mir, han ze mar weggelaote. Daorveur ha ze naa un sôort kalotje op heure kop, meskes moese iets op derre kop hebben, asse naor de kerk gingen. Zeker asse te communie gingen. Ok aon gebak en aandere lekkere dingen, waar nie aon te komen en die heurde der toch bij.

Enne bevriende collega van onze vadder ha enne zoon, die vur banketbakker leerde. Hij, de meens is al lang dôod, heej toen et gebak gemokt. Onze vadder ha enne zak roggemèèl moeten zeven, aandere waar der gin gebakje tot staand gekomen. Et wier toch nog un fetsoenluk fistje. We moese nog wel un mèùs vangen, die deur de opgehangen slingers aon et hinkstapspringen waar en dun ötgang nie kos vèene. Onze vadder ha ze die, meej zen grôte haand gaaw gewezen, tot grôot plezier van alle fistgangers. Ok aon snevel en crème de cacao han ze nog aon kunnen komen, niemand kwaam er iets te kort.

Wij han dieje drank gehaold, bij un bruur van ons Taantida, die ha un drankzaak, enne slèèter, zô wier iemand die drank verkocht, genoemd. Hij wôonde nie bij de deur. Toen wij zeeje wè we kwamen doen, zittie:

‘Mar mennekes, dè maag ik jullie hillemol nie meegeven, gullie zèèt nog lang gin zestien jaor’.

‘Jao’, zeej ik, ‘dè wiese wij nie, dan han we ôk nie zôver hoeven te lôope’.

‘Waor komde gullie dan hillemol vendaon, men jungskes?’.

Et waar enne vent, meej enne stofjas aon en ongeveer net zô oud as onze buurman, enne kaole kop en hij praotte, wè zak zeggen, nie hillemol zô as wij. ‘Wij komen hillemol van de Klinkert. Ons moeder zeej, gao bij de bruur van Taantida mar drank haole.’

‘O, zèède gullie familie van ons Ida, vur deze keer zal ik de wet dan maar aan mijn laars lappen, mar zörgt wel det niemand zie wegge in jullie tas het.’ Et is dè we meej zen drieën waren, alléén waar gin doen gewist zon end. Die tas waar me toch zwaor, meej al die flessen.

Veur we thös waren, vielen ons èèrm der bekaant aaf.

Et sacrament waar de meense nie zô veul aondaacht aon schonken, waar et Vörmsel. Bij dè sacrament, want dè waar et wel, heurde gin fist net as bij de irste en de plechtige communie. Volgens onze moeder de Heilige Kerk waar et wel un héél belangrijk sacrament. Ge wiert er enne seldaot van Christus deur, vertelde z’oe op school.

Ik stond der hillemol nie op te kèèke om dè te worre. Den bisschop kwaam daor persôonluk vur over. Ge moest allemol in de rij gaon staon en ie gaaf oe un kröske op oewe kop meej chrisma, un sôort zalf en enne kaakslag, as ge aon de beurt waart.

Ik vond er nie veul aon. Van jou, wier vanaf naa verwocht degget gelôof meej zôt verdedigen as et wier aongevallen en degger pal veur zô’t staon. Dè vertelden ze, de misters en de fraters tegen ons.

Wij wiese amper wè pal staon betékende en we vuulde ons al hillemol ginne seldaot, die zagen we elke dag al genoeg.

HET ZIEKBED

Hil diejen oorlog hatter ôk nie toe bijgedraoge dè iederéén naa ie afgelôope waar wir honderd percent gezond waar. Hij waar dan wel afgelôope, mar daor waar nog nie iederéén gezond van geworre. Daor waar wir van alles te krèège en de surrogaten de wereld èùt.

In ieder geval wiere we naa geregeld gecontroleerd op allerlaai ziektes. Allerirst wiere we tegen de pokken ingeënt. Dè hè'k wel geweten. Dôodziek ben ik der van gewist. Ok nog net meej Hemelvaart, schôn weer, daor laag Lodewijk meej hôoge koorts in zenne nist te zwéete.

We kréége kröskes gekrast op onzen èèrm. Ieder jaor wir, ge keekt er amper naor om. Ik zaat veur et twidde jaor nog mar net in de twidde klas van de mulo.

Enne dag in oktober waar et.

Dè'k vur et twidde jaor in de twidde klas zaat, laag aon men èège. Ik ha nie geleerd, zi de mister van onze klas. Enne aandere jongen, ging meej dezelfde cijfers, as die ik gehaold ha, wel over, mar die hatter iets vur over gehad.

Ik waar mar lui gewist. Dè waar nie waor, ik wies zelf wel beter. As ik men hösweèrk zaat te maoke en et waar schôn weer, kos ik nôot binnen blèève. Ik moes naor bèute of ik wilde of nie. Zeker asse aon et voetballen waren, kosse ze mèn nie binnenhaawe. Ik kwaam irder tèèd te kort, dan dè'k van luiheid beschuldigd zô meuge worre.

In de irste klas ha'k hillemol nergens laast meej gehad, et kwaam me aonwaaien, as ik in de les mar goed oplette. Studeren, dè deej'k nôot.

In de twidde ging dieje vlieger niemer op en ha'k wel degeluk boven de boeken gebogen moeten zitten. In zon höschaawe, net as bij ons, meej un moeder, die toen overspannen in et ziekenhèus laag, waar der niemand, die mèn controleerde op wè'k deej.

Ge merkt wel beste lezer, dè'k regelmaotig afdwaol. Ik waar bij de kröskes gebleven, die dienden om de gevreesde ziekte, de tuberculose op te sporen.

‘Kom jij straks even mee’, wiert er op zonne controledag tegen mèn gezeej. Ik denk nog, jao dè zal wel en ikke meeij om deurgelicht te worre. Ze brochte ons ôk wir terug naor school.

‘Kom jij volgende week woensdag om 11 uur even terug op et consultatieburo. Wel nuchter graag. Ik dieje woensdag daor naor toe. Te voet, un fiets waar ik nie rèèk. Half flauw van den honger gao ik daor op enne stoel zitten. Menne naom wier afgeroepen en ik gao daor niks vermoedend dè hok in. Ik krèèg enne bak in men haande gedouwd, die ik onder menne mond moes haawe.

‘Mond open’, ikke menne mond open en daor douwe ze me un soort tèùnslang in menne mond.

‘Slikken graag’, naa laot er dè graag mar aaf. Ge zot en moest wel slikken. In de trechter aon den aandere kaant van de slang begiene ze waoter te giete. Ikke spouwen, nie al te wèinig. Aokelig, vies, vèùl, benauwd, ik weet er gin aander worde veur. Toen dieje bak onder men kien zô wè vol waar, trokken ze der slang er wir èùt.

‘Nu ga jij, als je thuis komt maar eens een paar maandjes onder de wol’, zin ze toen ik amper waar bekomen van dè aokelige gedoe.

Wè moes ik zeggen? Wè kon ik zeggen?

‘Ze hebben gezeej dè’k veur twee maonde te bed moet’.

‘Wie heej dè gezeej’, zi ons moeder, ‘ge mankeert toch niks’.

Ze trok derre jas aon en ik moes wir meeij terug. Daor kréég ze te heure det ginne flauwekul waar en dè’k moes aonsterke. Daor waar ze zelf pas öt et ziekenhèùs en naa kréég ze dees veur der kiezen.

Ikke janken, blère, et hielp nie. Ik moes op un frisse plaots liggen, waar de bèùtelucht vrije toegang had, han ze tegen ons moeder verteld. Et bed, waar ons Jaoneke insliep, wier naor beneeje gehaold en onder et verste raom in de veurkaomer gezet. Ons Jaoneke moes dan vort mar neffe onze Co slaope. Et wier opgedekt, ikke ötgekleed en onder de dekens gestopt. Et raom wier zon twintig centimeter omhòog geschoven.

Die twee maonde, zoun er zes worre, mar dè wies ik toen nog nie. In et begien hè’k nog wel liggen janken. Wè moes ik toch den hille dag doen. Onze vadder wies raod, ik breng wel un paor boeken meeij van de bibliotheek. Onze vadder waar ôk nog parochiebibliothecaris. Meeij nog un paor aander mannen, léénden

hij boeken èt. Zondagsmèrges en donderdagsaovends, koster terèchte, koste un boek lééne, un hil week veur un dubbeltje. Nou hij heej ze nie aon kunne slèèpe en die dubbeltjes hè'k nôot hoeven te betaole. Ik zô't van dè traktament dè'k kréég nie gekund hebben. Eigeluk sleep ie de hille week vort meeij boeken.

Eén ding hè'k me laoter wel afgevraagd en hoe ze et veur elkaar kréége weet ik ôok nie. In al die lectuur, die ik in dè half jaor van mèn ziegzèen heb gelezen, is de seks nôot ter sprake gekomen of wier der op gedoeld, in gin één boek. Nie dè'k iets miste, as et mar spanned waar, was et allang goed. Zelfs boeken die op den Index stonden, enne lijst van onze Moeder de Heilige Kerk, waor alle nie welgevallige schrèevers opstonden, en die ge op straffe van hel en verdoemenis nie mocht lezen, han de miste et nôot over seks.

Nie dè'k hil den dag laag te lezen of dè'k men èège druk mokte over wè'k wel en nie mocht lezen Ik wies toch nie beter.

Ik speulde meeij de meccano van ons Jaoneke. Ik schreef de strafregels vur onze Co. Et tarief waar un dubbeltje de vèèfhonderd. Toen sommige jongens in de buurt dè te weten kwamen, ha'k rèèk kunnen worre. Den hille dag strafregels schrèève, zaag ik naa ok wir nie zitten. Ik heb van aaw lepkes en houtwol nog pupkes gemokt. Nie desse ergens op leken mar ik vond et leuk.

's Mèèrges kréég ik as ontbijt, un glas melk, zes sneekes brôod meeij goei boter, twee gebakken krielaaiques en un sneej peperkoek. Ik moes dè aaltij wel in bed opeten, wè'k naa wir nie zô plezierig vond. Daor laage aaltij krèùmels in oew bed en dè ligt nie fèèn. Om half elf kréég ik elke dag, enne beker seklaade.

As ons taante Sjaan waar gewist, kréég ik dan nog un truske drèève of enne banaan. Die brocht elke week frèèt veur men meeij. Over et eten ha'k toen nie te klaoge. Ik wier strontverwend. Onder dè raom wiere mèn ôk ammel lekkere dingen toegeschoven. Réépen seklaade, zekskes jodevet, pakken speklaosie van den bekker, ik kwaam niks te kort. Aaltij as de school ôt waar, kwaam er wel iemand buurten.

Rond dieje tèèd kwaam ik er achter dè'k meskes ok leuk begos

vèene. De één meer dan d'aander dè sprikt. Ik drôomde der af en toe over. Ik buurte gère meej die meskes bij ons ôt de straot. Van hullie kréég ik aaltij veul snoep. Nao wir twee maonde moes ik nog ens naor dè consultatieburo.

Van de school waor ik op zaat, ha'k nôot mir iets geheurd. Ze han wel gezeej toen ik pas ziek waar desse elke dag iemand hösweèrk zon laote brengen en haole, dan blééf ik op de hôogte. Dè is éne keer gebeurd meej enne Engelse tekst die ik moes vertaole. Naoderhaand hè'k van hil die school nôot niks mir geheurd.

Nog eens twee maandjes rusten, wier der gezeej, nao desse mèn wir deurgelicht han Et waar ondertussen al wenter geworre, dus vond ik et nie zô èèrg. Alléén moes ik nao den bottram 's aoves, aaltij subiet gaon slaope. Dan deeje ze't licht èt

Zaoterdags en zondags mocht ik 's aoves un paor uurkes op. Kaortspeule meej un paor bruurkes en onze vadder en ons moeder, deeje we dan.

Ak verloor, ik kos nie tegen mèn verlies, begos ik te janken. Veural asset meer waar dan un dubbeltje, vuulde ik dè, as un persôonluk falen. Dè waar wel gezellig op die zaoterdag en zondagaovenden. Et waar der lekker wèerm in de höskaomer. In die kaomer waar ik laag mocht nie gestôokt worre. Et ha ôk nie gekund, der stond gin kachel. Waase moes ik mèn èège in de keuken boven de gôotstéén. Veur de tèl waar ik te grôot, et waar ôk veuls te veul wèerk om die veur mèn alléén wir veur den dag te haolen. Hoeveul waoter moes daor wel nie in?

In de spiegel, die in de keuken hing, zaag ik un menneke, dè steeds dikker wier. Ik ha meer borstjes dan sommige van ons meskes. Ik groeide as kôol, koste wel zeggen. Asse dè meej aonsterken bedoelden, werkte et wel. In de lengte nie zo èèrg, ik waar nog aaltij un klèèn menneke, naovenaant menne lèèftèèd. Naor de plee bèute mocht ik ôk nie. Ik heb et un half jaor lang op de pot gedaon. Ik bewonder ons moeder, die moes aaltij dieje pot leegmaoke.

Et is det raom dag en naacht openstond, anders had et er naa nog gestonken.

Nao desse han gezeej, dè'k nog twee maandjes in bed moest blijven, wiere de daoge ok al wir wè langer. Ik kon dan 's aoves ok nog un stukske lezen. In die tèèd hè'k hil wè afgepraot meeje ons moeder. Ze moes de kaomer toch wel elke week un beurt geven. Hoeveul geld desse han, toen ze trouwden. Ik ha aaltij gedocht desse dè geld gespaord han en daor un hès veur gekocht han.

'Zòveul verdienden wij nie, blij dè we et lèève han'.

Wies ik veul wetter kwaam kèèke om aon un hösshaawe te begiene.

Zò vertelde ze tegen mèn ôok bij wie hullie dè geld han geléënd om dè hès te kunnen kôope, waor we in wôonde.

Naa snapte ik wèrom onze ôme Nol en ons taante Liza, elk halfjaor op visite kwamen. Dan moes er afgelost worre en rente betaold. Onzen ôme Nol en ons taante Liza han gin kender, ze han allebaai hil der lève gewerkt en zèunig gewist. Naa kosse ze de kender van heur bruur veurèut helpen, zòas dè hiète.

Zukke dinge wiese die aander van ons allemol nie. Ik vuulde men èège echt enne hille kèrel, dè ons moeder dè allemol tegen mèn vertelde. Ik denk nog aaltij dè ons moeder veul meeje mèn opha.

Meer dan meeje al die aander van ons, kan ik netuurluk nie zeggen. Elke zondag dè ons moeder in et ziekenhès in Utrecht heej gelegen, ging onze vadder meeje één van ons naor heur toe. Ze heeter méér dan drie maonden lang allerhaande experimenten, zòals electroschokken, moeten ondergaon.

Ons taante Liza deej toen bij ons et hösshaawe, heure man waar un paor jaor daorveur al dôodgegaon. Ze sliep bij ons gewoon tussen de meskes, daor waar gin plots om ze apart te laote slaope.

Op enne zondag waar ik aon de beurt om meeje onze vadder, meeje de trein naor Utrecht te gaon. Toen ik in et ziekenhès arriveerde, wies ik nie wè me overkwaam. Ze vloog mèn om mènne nek en kuste me. Dès un belèvenis, die héél veul indruk op mèn heej gemokt en me aaltij is bijgebleve, al snapte ik er nie veul van en wies ik men èège gin houding te geven.

Alléén de klèèn kiendjes kréège bij ons thès kusjes. Bij mèn weten ha ons moeder of onze vadder mèn nog nôot gekust.

Toen ze eindeluk nao drie maonde thöskwaam, wiese we van

verlegenhèèd nie wè we moese doen. Daor is toen nie gekust, deur gin meens van ons. We bléève op afstand héél verlegen. Nao un paor daoge waar et wir net of ze nôot weg waar gewist.

Op enne naacht, toen ik daor in de veurkaomer te bed laag, wier ik wakker van den dorst. Ikke men bed èùt naor de kraon. Ik un glas waoter gedronken. Goed wir in bed, wor ik me toch aokelig en ziek. Ik moes der wir èùt om alles eröt te gooien. Dank me de koekoek, dè'k ziek wier. Ik ha al in gin half jaor waoter gedronken. Ak dorst ha, waar et melk, seklaade, ranja, vruchtensap of thee.

Eindeluk mocht ik dan de irstkomende maond, twee uur per dag en dan vort vier uur per dag men bed èùt. Dè wier al gaaw den hille dag. Alléén ak iets deej, begos ik as enne gek te zwééte. Meej voetballen in et strotje deej ik al wir gaaw, al kosse ze me nao un half uur ötvringe. Ik kos ôk nie bèùte komen, op straot dan of naor de kerk gaon. Ik ha gin kleren mir, die me paasten.

Ze han nog wel enne zak vol kleren liggen. Vlak nao den oorlog gekregen van de HARK, dè betekende hulpactie rode kruis. Et waren afdankertjes van meense. Ze deej der niks mir meej en gaven et dus aon un goei doel. Aon de etiketten kosse we opmaoken det hillemol öt Canada kwaam. Daor zaat wel iets tussen dè me paaste, mar wè'k eigeluk hillemol nie schôn vond. Et kostte dus wir geld en kos den brèùne et wel trekken? Ik weet nie of ie et trok. Ik kréég un nuuw pak, un plusfour, oftewel dröllenvanger meej daorboven un windjek. Men bed wier naor boven gedaon en ik sliep vort alléén want dè deej ik intussen al un halfjaor, wel bij men bruurs aon dieje kaant van de zolder. De kilo's dièter in un half jaor aon waren gekomen, verdwenen toen wir as sneuw veur de zon.

Toen zô mar ineens, wier ons moeder echt ziek, nôot iets gemankeerd. Die drie maonde in Utrecht nie meegeteld. Werken as un pèrd, ontelbare zwangerschappen gekend. Zij stond der 'menneke' asset er op aonkwaam.

Ze moes overgeven, nie éne keer, nèè elke keer asse iets gegeten ha.

Alles kwaam erèùt, ze kos nog gin glas waoter binnehaawe. Naor den dokter, naor et ziekenhèùs, wie moes et höshaawe naa regelen? Ons taante Liza wier zuutjesaon te oud.

Daor kwaam un gezinsverzorgster, dè höshaawe van ons regelen. Un leuke meid, waor wij et goed meej kosse vèène. Ene keer in de week kwamen we aon de beurt om meej naor et ziekehèùs te meuge. Nôot meer dan twee man mochten bij ons moeder op bezuuk komen. Ze han heur geopereerd, vertelde ze en ze ha veul pènt. Et wier mar nie beter, de wond wô mar nie dichtgaon. Op un gegeven moment kosse ze niks mir veur der doen en stuurden ze, heur toch naor hèùs.

Daor heej ze't veertien daog volgehaawe, ze moes terug en wier opnuuw geopereerd, et waar vèèchte tegen de bierkaai. Tegen die ziekte, toen gin krèùd gewaase en naa misschien un bietje. Zes weken heej ze der nog tegen in liggen strije.

'Ge moet mar veul vur me bidden, jongen, dè'k wir beter wor', zeej ze. Et waar de leste keer dè'k ze lèvend en maoger as un geraomte, in bed zaag liggen, mar ik zaag toen ôk al, daor zal et bidden van de héle wèrld niks mir aon kunnen veraanderen.

Bedroefder as toen ben ik nôot mir gewist. Ik heb der as un klèèn kind zitten janken. Zwèègend ben ik, nao dè liste bezuuk, meej onze vadder wir naor hèùs gegaon. Twee daoge laoter kwamen ze mèn op men wèèrk roepen. Ze hoefden niks te zeggen, ik zaag et aon hullie gezichten.

'Ge moet naor hèùs toe komen', zeej den boekhouwer. We'k thôs aontrof waar ôk nie al te florissaant. Veul traonen, veul gesnik. Onze vadder zeej tegen mèn:

'Gij moet mar bij alle ôoms en taantes gaon zeggen, dè ons moeder dôod is'. Naa ha'k in men korte lève al veul bôdschappe moeten doen, mar zukke! Ik heb ze gedaon. Ik heb mèn traone de baos kunnen blèève, telkens as ik et treurige bericht moes herhaole. Daor waren er al, die et wiese, et lôpend vuurke, ik wier getrôost, inzôverre ge in zon situatie getrôost kunt worre.

Wir kwamen alle ôoms en taantes en zelfs onze opa meej Mina, onze echte opoe waar al héél lang dôod, over, om ons moeder meej

te gaon begraove. Te voet in enne lange stoet, achter de lèèkkoets meej un pèrd erveur.

Om half negen, èèrmmeensetèèd, liepen wij naor de kerk en toen de rouwmis ötwaar, te voet naor et kerkhof. Daor heb ik, mar ôk de aander van ons, nog un schuup zaand op de kiest moeten gooien. Héél verdrietig, un cliché, ik weet et, mar dè waren we, gingen we zwègend en enne snik onderdrukkend op hès aon.

Van de koffietoffel kan ik me wèinig veur de geest haole. Onze vadder sloeg et aonbod aaf om enkele kender aon de taantes meej te geven.

‘Ge zult oew haande meer dan vol krège, de komende tèèd.’

‘Des zeker’, zeej onze vadder. ‘Mar mèn kender heure bij mèn en ik wil mèn hès shaawe bij elkaar haawe’.

De klèèn kender waren et verdriet alwir vergeten, toen ze goed en wel thöswaare, ze speulde moederke, of er niks aon de haand waar. Ons moeder misten ze eigeluk amper, ze han heur al meer dan un half jaor amper gezien. Dè we niemer naor et ziekenhès hoefden, waar wel efkes wennen.

De gezinsverzorgster blééf nog un paor maonden.

‘Ge ziet mar degge oe èège stelt’, zô zeeje ze et nie tegen onze vadder, mar daor kwaam et wel op neer. Wij kréège nao un paor maonde, gin hulp mir. Et oudste meske, de dochter, et zusje, zeg mar Thea, moes vort et hös shaawe mar doen. Die waar volgens de instelling, die over gezinshulp ging, oud zat om dè te kunnen. Daor wier nie gekeken of gevraagd; zô dè keind dè wel kunnen? Ge dopt oew èège bôontjes mar, daor zèèn ergere gevallen.

JEUGDBEWEGING

In die tèèd ontdekten wij de jeugdbeweging, of ontdekte de jeugdbeweging ons. De padvinderij, de gidsen, de kabouters. Netuurluk waren die op kattelijke leest geschoeid, aander waren we der nôot lid van meuge worre.

De verkennerij, zôas de padvinderij deur ons gelôof wier genoemd, waar te hêog gegrepe veur ons. Niks as middenstanders, boekhouderszeuntjes en jungskes van meense, die dochte desse wè méér waren.

Gelukkig waar der ôk un vereniging, die Jongensgilde hiete. Daor heurden wij bij thêùs. In die tèèd bestonden er nog klassen, naa nog wel mar niemer zô dèùdeluk. Wij han ons hoofdketier, zô hiete et clublokaol, waor we elke donderdagaovend bij elkaar kwamen, op de zolder van de lagere jongensschool. Op zonne clubaovend moese we ons in un vierkant opstellen, in carré zô gezeej. Meej onze ellebogen en et gezicht naor rechts, wier den afstand yot oewe buurman afgemeten. Dan baad den hopman un gebed en un onze vader en un weesgegroet. Dè waar héél veurnaom, dè bidden Dan zongen wij vol overteùging et clublied en koste eindeluk gaon zitte, gewoon op de planken.

Den aalmoezenier, assie er waar, drukte ons op et hart dè we ok elke maond op woensdagaovend naor de H. Familie moese komen. Dè waar un soort lof alléén veur jongens van 13 jaor en aawer, dè wier in de kerk gehaawe, et begos om half acht en duurde tot un uur of acht. Den aalmoezenier, beste lezer waar de kapelaon, die dur ons zô genoemd wier, hij moes toezien dè we allemol op et rèchte pad blééve.

Wij deeje spellekes. Ridderverhaole wieren er verteld. Ik vond dè aaltij héél spannend, veural asse bij naacht en ontij afspeulde en meej gierende stôrmen gepaord gingen.

Daor wier ok veul veurgedraoge. De hêogtepunte van et jaor waren de kampeerwiekendjes en et zomerkamp. Veur dè we gein-

stalleerd wiere, wir zô iets plechtigs detter blijkbaar bij heurde, moese we wel en uniform hebben. Dè waar spaore geblaoze, van et bietje traktement degge kréégt, duurde et wel efkes veur degge dè bij elkare hadt.

Onze vadder vond et al, scheutig van zen èège, dettie de contributie wô betaole. Et wemelde op en gegeven moment ok van de kabouterkes, bij ons. Gin echte netuurluk, et waren de meskes, die daor lid van wiere.

Et irste kamp dè'k meejnaakte waar iets geweldigs. Et ging er in irste instantie over, wè we ammel mee moese nemen, as we daor naor toe gingen. Un paor schôn sokken, un onderbroek en un hemd, un reservebroek, un deken en asget had enne regenjas, of wè daorveur deur kon gaon. Ge mocht nie méér dan tweegulden-vijftig aon zakgeld meejnemen. Die spullen, die ge meenaamt, wiere in de deken gerold en mee en stuk touw achter op oew fiets gebonden.

Van mèn bietje geld ha'k ok nog zes dekenspelden gekocht. Ik kon naa van men deken enne slaopzak maoke. 's Mèèrges om tien uur vertrok de karavaan, de zon stond hóg aon den hemel, prachtig weer om op kamp te gaon. We waren de stad nog nie èùt of den irste lekke baand moes al geplekt worre.

Agge zô ens naor die fietsen kéékt, waar et ôk nie veul besonders, waor we mee op stap gestuurd wiere. Veural veul kaoi baande, dè hebben we geweten. Veur dè w'er eindeluk aonkwamen, hebben we nog wel drie keer stilgestaon om enne baand te lappen. Iederéén moes dan wochte, ze han trouwes de weg nie geweten waor ze naor toe moese, waar geheim gehaawe.

Et wier un prachtige week, et blééf goei weer, op één donderbui nao dan. We wiere 's naachts nog enne keer öt ons bed getrommeld mee veul lewaai, Daor waar der éne zogenaomd ontvoerd. Ik vond dè naa nie zon geslaagde grap. Veul gezocht heb ik nie. Ik zô ôk nie geweten hebben, waor ik ha moete gaon zuuken. Blij dè'k wir kos gaon slaope. Ze vonden et zogenaamde slachtoffer alsnog geboeid en mee enne prop in zenne mond terug.

Et spannendste waar aaltij de inspectie, 's mèèrges as we naor de kerk waren gewist en ons brôod ophan.

Wij stonden dan in carree opgesteld. Gullie wit intussen wè dè is.

Den hopman meej in zen kielzog de vaandrig, keken of ons schoenen gepoetst waren.

Den h ogste leider hiete hopman en zenne irste kn  cht wier vaandrig genoemd. In de miste groepen, vendels genoemd han ze'r daor twee van. Ze keken naor onze knieën, we droegen korte broeken. Die knieën moese glimmen, in ieder geval nie v  l z  n. Aachter onze oren, richtten ze hun blik, asse ergens anders niks han kunnen v  ne.

Owee et menneke detter nie spic en span  tzaag. Weg de punten, waormeej ge et ereschild in de waacht kost sl  pe. D  waar un stukske 'huisvlijt', gerefereerd aon de gilden  t de middeleeuwen. Et waar un soort wisseltrofee. Wie em drie keer won mocht em haawe. W  ge der dan meej did, wies gin man. Er kwaam dan wel wir en nuuw schild. Hij, de zondaar, die et gewaogd ha zen knieëns nie te poetsen moes et ontgelden en kos in d  ketier, daor ie bijheerde gin goed mir doen. Et hille vendel, z as zon groep jongens hiete, war onderverdild in vier ketieren. Enne schout waar de leider van zon ketier.

Et eten waar nie slèècht, op kamp. Ge kr  gt ens w  anders dan th  s. Vanieljevla bevurbild in plots van havermoutepap. Un stukske vl  s in plots van gebakken spek, d  te lang in et zout ha gelegen. Op et br od botterhammeworst en gekleurde hagel, die wij de pitjes van de Witte Heuvelen noemden. De Witte Heuvelen waar et oord waar wij menige week bivakkeerden. In de Boshut, un kampeerboerderij, die midden in et gebied waar gelegen. Et mooiste evenement van et kamp waar aaltij et kampvuur. Ge het er gin gedaacht van hoeveel hout er los in et bos ligt. Enne h oge b  rg van wel tien meter, dreuge maastetakken han we z  bij elkaar geraopt. We kosse bekaant nie wochte tot det begos te schemeren en den hopman de zaak in braand z  steken.

Et waar elke keer d 'k et meejmaakte un machtig schouwspel. Et waar oe wel geraoje nie te dicht bij et vuur te komen. We voerden vuurdansen op, afgekeken van de indianen. We zongen alle liederen die we kenden en voerden toneelstukskes op. Die han betrekking op het reilen en zeilen van de afgelôope week. Rondom d  vuur laag un

ven, en un hil grôot bosgebied, veul zaandverstèùvingen, et leek un bietje op de dèunen. Hier en daor laag ôk un venneke. Uren koster rondlôpe zonder enne meens tegen te komen. Un schitterend gebied, men hart waar ik der metéén verloren. We zouwen er nog enkele jaoren gaon bivakkeren mar toen waar et ôk afgelôpen.

Militair oefenterrein wier et en dè isset naa nog. De stichting, die et kampeercentrum aaltij ha beheerd, bouwde un nuuw gebouw in un durp in de buurt. Dè laag nie zo schôn in de bossen, akker naa nog aon denk, aon al die kampen krèèg ik nog nog heimwee.

Beste lezer,

Misschien is het niet een verhaal geworden waarin de gebeurtenissen, die beschreven worden, chronologisch zijn opgeschreven. Ik heb me meer bezig gehouden met de mijlpalen, die een kind in zijn leven tegenkomt. Hoe hij zich vermaakt en vrije tijd invult, in een tijd die niet bepaald gemakkelijk was. Midden in oorlogstijd kind zijn, is niet iets wat je iemand gunt of wilt laten ervaren. Ik ben in die tijd opgegroeid en ben er door gevormd. Dat de jeugd zich er toen ondanks alle tekorten en verboden er door heen sloeg, hebt u, wanneer het dialect waarin deze kroniek geschreven is, niet te moeilijk voor u was, kunnen lezen.

Ik heb het verhaal laten beginnen bij mijn geboorte en ik ben geëindigd met de droevigste gebeurtenis in mijn toen nog korte bestaan, het overlijden van mijn moeder.

Ik hoop dat u er enig plezier aan hebt beleefd.

De schrijver

